

T.C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BÖLÜMÜ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMINDAKİ HARİTA BECERİLERİNİN ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİ**

Muhammed ÖZDEN

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Doktor Öğretim Üyesi : Abdulkadir ERGÜN

SİVAS 2021

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMINDAKİ HARİTA BECERİLERİN ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİ**

Muhammed ÖZDEN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Türkçe ve Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Olarak hazırlanmıştır.

Tez Danışmanı

Dr.Öğr.Üyesi: Abdulkadir ERGÜN

Haziran 2021

KABUL VE ONAY

Muhammed ÖZDEN'nin hazırlamış olduğu “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Harita Becerilerinin Öğretimine İlişkin Görüşleri” başlıklı bu çalışma, 09.05.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, “[Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı”nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ (Jüri Başkanı)

Dr.Öğr.Üyesi Abdulkadir ERGÜN (Danışman)

Doç.Dr. Selman ABLAK (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım./...../.....

Unvanı, Adı ve Soyadı

Enstitü Müdürü

ETİK SÖZÜ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez Yazım Kılavuzu (Yönerge)'nda belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere, bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu ve atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Tezin herhangi bir bölümünü, Cumhuriyet Üniversitesi veya bir başka üniversitede, bir başka tez çalışması olarak sunmadığımı; beyan ederim.

(Teslim tarihi).... /.... /....

Muhammed ÖZDEN

ÖZET

ÖZDEN, Muhammed, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Harita Becerilerinin Öğretimine İlişkin Görüşleri, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2021

Haritalar, bilginin görselleştirilmiş şekli olarak tanımlanabilir ve haritalarla birey, birçok karmaşık bilgiyi hem görerek hem harita üzerindeki sembol ve şekilleri inceleyerek daha kolay bir şekilde öğrenebilir. Haritaların doğru ve etkin bir şekilde kullanılabilmesi için harita becerilerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan harita becerilerinin öğretimine, ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Belirtilen amaçlar doğrultusunda problem durumlarının araştırılmasında nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim öğretim yılında Sivas ili devlet okullarında görev yapan amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemine göre belirlenen 55 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Kuramsal çerçeve ve alan yazına dönük çalışmalar yapıldıktan sonra araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formlarından elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıları büyük bir kısmı ders saatinin yetersiz olduğunu, harita becerilerini anlatırken her öğrencinin anlama düzeyinin farklı olduğunu, öğrencilerin haritalara ilişkin temel kavramları öğrenmede zorluklar yaşadıklarını, harita becerilerinin öğretimi için en çok düz anlatım olmak üzere birden fazla öğretim yöntem ve tekniği kullandıklarını ve bunları yaparken zaman konusunda problem yaşadıklarını belirtmişlerdir. Araştırma süreci ve araştırma sonuçları dikkate alınarak, Milli Eğitim Bakanlığı'na yönelik; Sosyal bilgiler ders saatlerinin artırılması, “harita becerileri” dersinin müfredata eklenmesi, sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik; teknolojinin daha etkin bir şekilde kullanılması amacıyla seminer, hizmet içi eğitim süreçlerine katılımın artırılması, derslerde teknoloji ve uygulamalı etkinliklerin kullanımının artırılması ve öğretim sürecinde kullanılan yöntem teknik çeşitlenmesinin sağlanması, araştırmacılara yönelik ise detaylı bulguların ortaya konulması amacıyla farklı örneklemlerle birlikte nicel araştırma yöntemini de içeren karma yöntem araştırmalarını kullanmaları önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Öğretim Programı, harita becerileri, beceri öğretimi

ABSTRACT

Ozden, Muhammed, views of Social Studies Teachers on teaching map skills in social studies curriculum, Master's thesis, Sivas, 2021

Maps can be defined as a visualized form of information, and with maps, an individual can more easily learn a lot of complex information by both seeing and studying symbols and shapes on the map. Although maps provide great convenience in practice in terms of usage areas, map skills need to be known in order for maps to be used accurately and effectively. In this study, in the social studies curriculum on the teaching of map skills, map skills teaching methods and techniques that are used in the process of teaching, and whether or not you have sufficient content of social studies textbooks of social studies teachers ' views have been investigated. For the purposes stated, the case study pattern from qualitative research methods was used in the research of problem situations. The working group of the study consists of 55 Social Studies teachers who are determined according to the easily accessible case sampling method from the purposeful sampling methods working in Sivas state schools in the 2020-2021 academic year. Descriptive analysis and content analysis methods were used in the analysis of data obtained from semi-structured interview forms prepared by the researcher after the theoretical framework and Field writing studies were carried out. According to the research results, a large part of the respondents was insufficient time course, each student's level of understanding when describing different map skills, students experiencing difficulties in learning the basic concepts of maps, teaching map skills, including use of multiple teaching methods and techniques lecture the most, and have reported that they experience problems when making them. Taking into account the research process and the results of the research, it is aimed at the Ministry of Education; Increasing social studies class hours “map skills” to be added to the course curriculum, social studies teachers use technology more effectively in order to seminars, in-service training to increase their participation in the process, lessons and practical activities and increasing the use of technology in the method that is used in the process of teaching technical cesitililig to ensure that the detailed findings for researchers with quantitative research methods, including mixed methods research for the purpose of presenting the use of different sample is recommended.

Keywords: curriculum, map skills, skill teaching

ÖNSÖZ

Bu çalışma Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan harita becerilerinin öğretimine ilişkin görüşlerini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma sürecinde desteklerini esirgemeyen, değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir ERGÜN'e, akademik olarak bilgilerinden ve görüşlerinden faydalandığım, değerli hocam Prof.Dr. Hakan KOÇ'a, çalışma sürecinde her zaman yanımda olan, bilgileriyle yoluma ışık tutan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ'e Doç. Dr. Selman ABLAK'a, ve Dr.Öğr. Üyesi Ayhan BULUT'a Teşekkür ederim.

Bu günlere gelmemin en büyük sebebi olan İlk öğretmenim, rahmetli babam Hakkı ÖZDEN'e ve eğitim hayatımın devam etmesi adına her türlü fedakarlıklarda bulunan, başta annem olmak üzere haklarını asla ödeyemeyeceğim aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
ETİK SÖZÜ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
TABLolar	viii
KISALTMALAR.....	ix
1.BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu	3
1.2 Alt problemler	4
1.3 Araştırmanın Amacı	5
1.3 Araştırmanın Önemi	5
1.5 Sınırlılıklar	6
1.6 Varsayımlar	6
1.7 Tanımlar	6
2.BÖLÜM.....	7
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.....	7
2.2. Sosyal Bilgiler Coğrafya İlişkisi	8
2.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Beceriler	8
2.4.Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita ve Harita Becerileri	22
2.4.1. Harita nedir?.....	22
2.4.2.Harita Türleri.....	22
2.4.3. Haritalarda Bulunması Gereken Unsurlar	25
2.5. Cumhuriyetin İlanından Günümüze Kadar Harita Becerilerin Öğretim Programlarındaki Tarihsel Süreci.....	29
2.5.1. 1924 İlk Mektepler Müfredat Programında Harita Becerileri.....	29
2.5.2. 1926 İlkokul Programında Harita Becerileri	30
2.5.3. 1936 İlkokul Programında Harita Becerileri	30
2.5.4. 1948 İlkokul Programında Harita Becerileri	30

2.5.5. 1968 İlkokul Programında Harita Becerileri	31
2.5.7. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Harita Becerileri.....	32
2.5.8. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Harita Becerileri	33
2.6. İlgili Araştırmalar	33
3.BÖLÜM YÖNTEM.....	38
3.1.Araştırma Deseni.....	39
3.2.Katılımcılar.....	39
3.3.Veriler Toplama Araçları	40
3.4.Veriler Toplama Süreci	41
3.5.Verilerin Analizi.....	41
3.6.Geçerlik, Güvenilirlik ve İnandırıcılık	42
4.BÖLÜM.....	43
BULGULAR VE YORUM	43
4.1. Birinci alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar	43
4.2. İkinci alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar.....	53
4.3 Üçüncü alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar.....	55
4.4. Dördüncü alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar	56
BÖLÜM 5.....	59
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	59
5.1 Sonuç ve Tartışma.....	59
5.1.1. Birinci alt probleme ilişkin sonuç ve tartışma.....	59
5.2.2 İkinci alt probleme ilişkin sonuç ve tartışma	61
5.2.3 Üçüncü alt probleme ilişkin sonuç ve tartışma	61
5.2.4 Dördüncü alt probleme ilişkin sonuç ve tartışma.....	62
5.2 Öneriler.....	62
5.2.1 Sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik öneriler	62
5.2.2 Milli Eğitim Bakanlığına yönelik öneriler	63
5.2.3 Araştırmacılara yönelik öneriler.....	63
KAYNAKÇA	64
EKLER.....	73
Ek 1. Araştırma İzni	73
Ek. 2 Yarı yapılandırılmış görüşme formu.....	78

TABLÖLAR

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler	40
Tablo 2. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında hangi harita becerileri yer almaktadır? Sorusuna ilişkin katılımcı cevapları	43
Tablo 3. Harita becerilerinin öğretimi için Sosyal bilgiler öğretim programında ders saatinin yeterliğine ilişkin düşünceleriniz nelerdir? Sorusuna ilişkin katılımcı cevapları	45
Tablo 4. Bir öğretmen olarak, harita becerilerinin öğretimi konusunda yaşadığınız problemler nelerdir ? Sorusuna ilişkin katılımcı cevapları	46
Tablo 5 Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki yer alan konuların, harita becerilerinin öğretimi konusunda yeterli içeriğe sahip olup, olmamasına ilişkin görüşleriniz nelerdir? Sorusuna ilişkin katılımcı cevapları	48
Tablo 6 Mekanı algılama becerisini öğrencilerde nasıl oluşturuyorsunuz ? Sorusuna ilişkin katılımcı cevapları	49
Tablo 7 Harita okuryazarlığı becerisini öğrencilere nasıl kazandırıyorsunuz sorusuna ilişkin katılımcı cevapları	51
Tablo 8 Konum analizi becerisini öğrencilerde nasıl oluşturuyorsunuz? Sorusuna ilişkin katılımcı cevapları	52
Tablo 9. Harita becerilerinin öğretiminde hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz? Sorusuna ilişkin katılımcı cevapları	53
Tablo 10. Öğrencilerinizin harita becerilerini öğrenirken karşılaştıkları problemler nelerdir ? sorusuna ilişkin katılımcı cevapları	55
Tablo 11 Etkili bir şekilde harita becerilerinin öğretimi için görüş ve önerileriniz nelerdir? Sorusuna ilişkin katılımcı cevapları	57

KISALTMALAR

SBÖP: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TTKB: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

Akt.: Aktaran

TDK: Türk Dil Kurumu

1.BÖLÜM

GİRİŞ

Günümüzde bilim ve teknolojiye büyük bir değişim yaşanmaktadır bu değişime bağlı olarak, bireyde ve bağlı toplumda gelişen ve değişen ihtiyaçları, öğrenme yaklaşımlarındaki yenilik ve değişiklikler, bireylerden yapılması istenen davranışları ve beklentileri de etkilemiştir. Bu değişim ve gelişim; bilgiye ulaşan, onu gündelik hayatında kullanabilen, yaşadığı sorunlara karşı problem çözebilen, eleştirel düşünme yetisine sahip, sorumluluk alabilen, istikrarlı, iletişim gücü yüksek, empatiye sahip, toplumun ve kültürün gelişimine destek olan vb. özelliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018).

Geçmişten günümüze kadar eğitimin pek çok tanımı yapılmıştır. *"Eğitim; kasıtlı olarak, bireyin davranışlarında kalıcı değişiklik meydana getirme sürecidir."* (Ertürk, 1975). Gelişen ve değişen teknoloji, eğitim ve öğrenme ortamlarında meydana gelen yenilikler, eğitimin içeriğinde de birçok yenilik ortaya çıkarmıştır (Ablak, 2017). Bu yenilikler ve değişimler ile birlikte eğitimin tanımı ve içeriği de bir dizi değişiklik yaşamıştır. "Eğitim ve Öğrenme" kavramlarında meydana gelen tanım değişiklikleri, bu kavramlardaki beklentileri de farklılaştırmaktadır.

Eğitim; bireyin yaşamındaki kültürel öğeler başta olmak üzere, bireyin hayatına yön verecek beceri, kavram ve değerleri kazanmasını sağlayan bir süreçtir. Bu süreç ile birlikte kazanılan davranışların kalıcı olması ve kişinin dünyada meydana gelen yeniliklere ayak uydurabilmesi, günümüz eğitim programlarının en temel unsurunu oluşturmaktadır. Bireyin eğitim hayatı boyunca kazandıkları, hem kendisini geliştirmesine ve yetiştirmesine olanak verirken hem de ülkelerin gelişmişlik seviyesinin yükselmesine de katkıda bulunmaktadır. Günümüz dünya şartlarında aktif rol alan bireyler yetiştirmek, ülkelerin eğitim sistemlerinin temel amaçlarından biridir (MEB, 2017).

Eğitimin amaçlarından biri olan bireyi hayata hazırlamak konusunda, sosyal bilgiler dersi içeriği ve kapsamı bakımından önemli bir görev üstlenmektedir. Geçmişten günümüze kadar sosyal bilgiler dersine ilişkin birçok tanım yapılmıştır: Sosyal bilgiler kavrayış düzeylerine göre; "Yaşadığımız hayat ve var olan toplum ile ilgili sosyal bilimlerin belirlenmiş konularını inceleyen bir derstir." (İnan, 2014). Bir başka tanıma göre sosyal bilgiler; *"Bireyin aldığı eğitim sonucunda öğrendiği bilgileri referans alarak toplumsal gerçeklikle, kanıta*

dayalı etkileşim içerisine girme ve bu süreçler sonunda ortaya çıkan bilgiler olarak tanımlanmaktadır." (Sönmez, 1998). MEB'in 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yaptığı tanımdan yola çıkarak sosyal bilgiler dersini, farklı disiplinleri bir araya getiren, öğrencinin hayata hazırlanmasına destek veren, tarihsel bilinç ve kültürel gelişimini sağlayan, sorgulayan, çevresinde gerçekleşen olaylara eleştirel gözle bakan bireyler yetiştirmek amacıyla sosyal bilgilere ait kavramların program dahilinde öğretimini amaçlayan bir ilköğretim dersi şeklinde tanımlamak mümkündür.

Safran (2011)'e göre, sosyal bilgiler dersinin en geniş amacı; etkili vatandaş yetiştirmektir. Etkili vatandaş; sorumluluk alan, yaşadığı toplum hakkında bilgi sahibi olan, temel hak ve sorumluluklarını bilen ve bunları yaşamında uygulayan, yaşadığı çevrenin özellikleri hakkında bilgi sahibi olan, becerilerini hayata aktarabilen bireyleri tanımlar. Birey; bu ders sayesinde çevresinde meydana gelen doğal ve beşeri olaylar hakkında bilgi sahibi olur, bireyin tüm bu özellikleri yerine getirebilmesi için belirli becerilere sahip olması gerekir. Bu yüzden bireyin bu becerilerini geliştirmek için sosyal bilgiler öğretiminde beceriler önemli bir yer tutar.

Sosyal bilgiler dersi sayesinde vatandaşlık yeterlilikleri gelişir ve iyi bir vatandaş yetiştirme amaç edinilir (Ablak, Ergün, Yeşiltaş, 2020). Sosyal bilgiler dersi ile birlikte bireylerde vatandaşlık bilinci geliştirilerek, iyi vatandaş oluşturma çabası edinilmiştir. Her devletin vatandaşlarını yetiştirirken böyle bir amacı vardır. Birey hayata hazırlanırken temel yaşamını sürdürebilmek, etrafında olan olaylar karşısında farkındalık sahibi olmak ve çevresini tanıyarak meydana gelen olayları anlamlandırabilmek için belli başlı becerilere sahip olmalıdır.

Beceri, TDK (2020) sözlüğünde “ *Kişinin yatkınlık ve öğrenimine bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği*” olarak tanımlanmaktadır. Demokrasi kültürünün hakim olduğu toplumlarda, sosyal bilgiler dersinin temelinde bireyleri hayata karşı hazırlayarak yaşamlarında karşılaştıkları sorunlara karşı problem çözme, sorumluluk alma, karar verme, eleştirel düşünme gibi becerilerinin aktarımını sağlamak yatmaktadır. Bilgiyi alan birey, yaşamında bu bilgiyi kullanabilmeli ve toplumsal yaşamda meydana gelen problemlerin çözümünde kendisi yer alabilmelidir (Aksoy, Akbaba, Kılcan, 2019).

Sosyal bilgiler dersinde içeriği itibarıyla birçok konunun anlatımında harita, küre ve şekillerden faydalanılmaktadır. Öğrencilerin konuları daha iyi öğrenmelerini sağlamak,

haritalardaki semboller ve şekilleri yorumlamak, harita okuma becerilerini geliştirmek vb. diğer birçok konu da harita becerilerini etkili öğrenmenin ve analiz yapmanın gerekliliklerindendir. Öğrencilerin verimli bir şekilde haritaları kullanabilmeleri ancak harita becerilerini bilmesi ile mümkündür. Bu nedenle etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için öğrencilerin harita becerilerine hakim olması gerekmektedir.

Harita; yeryüzünün ya da yeryüzünün belli bir kısmının bir düzlem üzerine ölçek dahilinde küçültülerek çizilen taslağıdır (TDK, 2021). İnsanların çevreleri hakkında bilgi sahibi olması, yaşadığı coğrafyayı daha iyi tanması ve anlamlandırabilmesinde haritalar büyük kolaylık sağlamaktadır. İnsanın içindeki merak duygusu; çevreyi tanıma, yeni yerleri keşfetme isteği haritaların gelişimini, kullanım alanlarını ve çeşitlerini etkilemiştir.

Sosyal bilgiler dersi, bireyin topluma aktif olarak katılım sağlamasını ve toplumla uyum içinde yaşamasını amaçlayan bir derstir. Bu amaç doğrultusunda, sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında harita bilgisinin geliştirilmesine yönelik becerilere yer verilmektedir.

Harita becerileri; harita üzerinde konum analizi, tablo grafik diyagram yorumlama, haritalar üzerindeki sembol ve şekilleri algılama, uzaklık, alan hesaplamaları yapabilme, taslak harita oluşturma gibi becerileri içerisinde barındıran bir kavramdır. Harita becerisi sayesinde birey; haritalarda neyi ne şekilde bulacağını bilir, haritalar hakkında daha kapsamlı bilgi sahibi olur ve elde ettiği bilgilerden doğru bir çıkarım yapabilecek yeterliliğe erişir. 2018 sosyal bilgiler öğretim programında, harita becerileri ile ilgili kazanımların daha çok “İnsanlar, yerler, çevreler” öğrenme alanında verildiği görülmektedir..

1.Problem Durumu

Sosyal bilgiler öğretiminde temel hedef; öğrencinin yaşamında karşılaşacağı problemlere karşı yeterlilik sahibi bir birey olarak yetişmesini sağlamaktır (Safran, 2012). Haritalar, kullanım alanları itibariyle hayatın her alanında bireylere kolaylık sağlamaktadır. Harita bilgisine sahip bir birey bulunduğu yerdeki doğal ve beşeri özellikleri daha iyi tanır, çevresi hakkında daha doğru çıkarımlarda bulunur, haritalar sayesinde konum ve koordinat hesaplamaları yapabilir. Teknolojinin kullanım alanlarının giderek arttığı günümüzde haritalar, insanların yaşamını daha da kolaylaştırmaktadır fakat temel harita uygulamalarını kullanabilmek için bile harita bilgisine sahip olmak gerekmektedir.

Sosyal bilgiler dersinde, ders kitapları incelendiği zaman haritalardan sıklıkla faydalandığı görülmektedir. Sosyal bilgiler dersinde özellikle coğrafya disiplini ile ilgili konuların öğretiminde haritalardan faydalanılmaktadır. Yüzlerce, binlerce kelime ile

anlatılabilecek bilgiyi harita kullanarak sade açık ve anlaşılır bir şekilde göstermek mümkündür (Koç ve Karatekin, 2016). Etkili bir şekilde harita bilgisini geliştirmek, harita becerilerinin iyi öğretilmesi ile gerçekleşir.

MEB'in 2018 yılında yayınladığı SBÖP' de yer alan 27 beceriden konum analizi, harita okuryazarlığı, mekan algılama becerileri harita becerileri ile doğrudan ilişkili becerilerdir. Bu becerilerinin etkili bir şekilde öğretimi için harita becerilerinde yetkin olmak gerekmektedir. Türkiye'deki eğitim fakültelerinin sosyal bilgiler bölümlerindeki ders programları incelendiği zaman coğrafya disiplinine ait dersler ve bu derslerin içeriğinde harita bilgisi içerikli konuların bulunduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler dersinde, öğrencilerine harita becerilerini öğretmeyi amaçlayan bir sosyal bilgiler öğretmenin de harita becerilerine hakim olması gerekmektedir.

Alan yazın incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki harita becerilerinin öğretimine ilişkin görüşleri konusunda çalışmaların eksik kaldığı görülmüştür. Bu nedenden ötürü bu tür bir araştırmanın yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan harita becerilerinin öğretimi ve öğretim sürecinde öğrenci ve öğretmenlerin yaşadığı durumları incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında aşağıdaki alt problemlere ilişkin oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formlarıyla öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

1.2. Alt problemler

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin mevcut sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında harita becerilerinin yeterliğine ve öğretimine ilişkin düşünceleri nelerdir ?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde harita becerilerini aktarırken kullandıkları yöntem, teknik ya da materyaller nelerdir ve ders kitaplarına ilişkin düşünceleri nelerdir ?
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğrencilerin harita becerilerinin öğretiminde yaşadıkları problemler nelerdir.?
4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin harita becerilerinin daha etkili bir şekilde öğretilmesi için görüş ve önerileri nelerdir?

1.3 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; çalışmanın nasıl planladığını , neleri amaçladığını açık ve net bir şekilde ortaya koyan bölümdür(Büyüköztürk, Kılıç, Çakmak ve diğerleri, 2018).

Bu çalışmanın amacı; sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan harita becerilerinin öğretimine ilişkin görüşlerini incelemektir.

Söz konusu amaç çerçevesinde ;

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim programındaki harita becerilerinin öğretimine ilişkin görüşlerini incelemek.
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin SBÖP' de yer alan harita becerilerinin öğretimi sürecinde, hangi öğretim yöntem ve tekniğini kullandığını öğrenmek.
3. Sosyal bilgiler ders kitaplarının harita becerilerinin öğretimi konusunda, yeterli içeriğe sahip olup olmadığını öğrenmek amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Sosyal bilgiler dersinin içeriğine bakıldığında; tarih, felsefe, siyaset, coğrafya, vatandaşlık, ekonomi, hukuk gibi birçok sosyal bilim bulunmaktadır. Bu kadar kapsayıcı bir süreci içinde barındırdığı için sosyal bilgiler önem teşkil eden bir derstir (Gezici, 2020). Sosyal bilgiler dersinin içeriğinde coğrafya ile ilgili birçok konu bulunmaktadır. Bu konuların öğretiminde haritalardan sıklıkla faydalanılır. İşler'inde (2003) belirttiği gibi, 21. yüzyılda bilgiyi öğrenme, analiz etme ve kullanma hızlanmıştır. Bu noktada hem günlük hayatta hem de akademik hayatta görselleştirme giderek önem kazanmıştır. Çünkü birçok öğrencide yazıya oranla görsel materyallerin kullanımı bilgilerin daha kalıcı olmasına olanak sağlar.

Haritalar, bilginin görselleştirilmiş şekli olarak da tanımlanabilir. Haritalarla birey, birçok karmaşık bilgiyi hem görerek hem harita üzerindeki sembol ve şekilleri inceleyerek daha kolay bir şekilde öğrenebilir. Haritalar kullanım alanları açısından aynı zamanda insanlara hayatlarında büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Haritaların doğru ve etkin bir şekilde kullanılabilmesi için harita becerilerini bilmek önemlidir.

Bu çalışmada, sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki harita becerilerinin öğretimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini incelemek amaçlanmıştır. Sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin harita becerileri konusunun öğretimine ilişkin düşünceleri, araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

1.5 Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir:

1. Bu araştırma periyodik olarak 2020-2021 Eğitim – Öğretim yılı ile sınırlıdır.
2. Sivas ilinde görev yapan 55 sosyal bilgiler öğretmeni ile sınırlıdır.
3. Çalışma, araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formuna katılımcıların verdiği cevaplar ile sınırlıdır.
4. Oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile sınırlıdır.

1.6 Varsayımlar

Bu araştırmanın varsayımları şu şekildedir:

1. Katılımcıların, hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara içtenlikle yanıt verdikleri varsayılmıştır.
2. Çalışmada kullanılan veri toplama aracının çalışmanın amacına hizmet ettiği varsayılmıştır.
3. Ölçme aracının geçerliliği konusunda uzman görüşleri yeterli sayılmıştır.
4. Araştırmanın yürütüldüğü çalışma grubunun, araştırma sonuçlarının genellenebilirliğini sağlayacak büyüklükte olduğu varsayılmaktadır.
5. Araştırma için ayrılan zamanın yeterli olduğu kabul edilmiştir.

1.7 Tanımlar

Öğretim Programı: Belirlenen bir derse ilişkin öğrenme – öğretme sürecini kapsayan hangi bilgi ve kavramların programda nasıl ve ne şekilde bulunacağını gösteren bir rehberdir (Uğurlu, 2014).

Harita: Yeryüzünün veya bir parçasının belirli oranlarda küçültülüp bir düzlem üzerine aktarılmasına harita denir.

Beceri: “ *Herhangi bir etkinliği sürekli olarak belli bir yeterlik düzeyinde yapabilmek* ” (Paykoç, 1991) olarak tanımlanmaktadır.

Harita Becerisi: Harita becerisi; bireyin bulunduğu konumu harita üzerinde gösterebilmesi, haritalar kullanarak hesaplamalar yapabilmesi, amaç ve yöntemine uygun olarak harita seçebilmesi, haritalar yardımıyla doğal ve beşeri olaylar hakkında mantıksal çıkarımlar yapabilmesi gibi etkinlikleri yeterli düzeyde yapabilme düzeyidir (Koç, 2008).

2.BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Öğretim programı, müfredatla ilgili bir öğrenme deneyimi mekanizmasıdır ve öğrencilerin okulda veya okul dışında beklenen davranışlarını planlar. Bir ülkenin gelişmişlik seviyesini gösteren parametrelerde o ülkede uygulanan öğretim programı da bir gösterge olarak karşımıza çıkar (Sönmez, 2010). Eğitim programları bir ülkenin eğitimindeki en temel noktalardan biridir. Eğitim planı ise bir ülkenin dünya felsefesi anlayışının ve eğitim konusundaki görüşlerinin bir göstergesidir ve ülkenin gelecekte ulaşmak istediği medeniyetin ve yetiştirmek istediği insanların temelini oluşturur. Eğitim planı ile bireyin okulda istenen tüm niteliklere kavuşması sağlanabilir. Bu nedenle eğitimciler, istedikleri bireyleri yetiştirmek için eğitim planlarını en iyi şekilde formüle etmeli ve uygulamalıdır. Eğitim ve öğretim kavramları sıklıkla aynı anlamda kullanılsa da eğitim; bireylerde davranış değişikliklerine neden olma sürecidir, öğretim ise; bu tür davranış değişikliklerini planlı ve programlı bir şekilde yapma sürecidir (Demirel, 2006).

Bir sosyal bilgiler öğretim müfredatı oluşturma sürecinde, "toplumun ihtiyaçları, öğrencilerin yaşantıları ile sosyal bilim disiplinleri esas olarak kabul edilmektedir. Sosyal ihtiyaçlar perspektifinden bakıldığında bu esasların amacı sadece bugünün ihtiyaçlarını düşünmek değil, aynı zamanda öğrencilerin büyümeye devam ettikleri yıllardaki ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurmaktır. Bilgi ve teknolojinin hızlı gelişimi, sosyal ve kültürel değişiklikleri bölgeselden küresele kaydırmış ve hızla değişen bu çağda, teknoloji her zamankinden daha hızlı bir şekilde gelişmeye devam edecektir. Bu süreçte bireyleri, böyle bir dünyaya hazırlamak sosyal bilgilerin temel hedeflerinden biridir (MEB, 2015).

Eğitim programlarına bakıldığında sosyal bilimler konuları, en kapsamlı dersleri bünyesinde bulundurmaktadır ve bu nedenle öğrencilerin bireysel gelişimine destek olma konusunda rolü büyüktür. Bu alandaki rolü daha etkili kılmak için, iyi düzenlenmiş bir öğretim programına ihtiyaç vardır (Alkan, 1998).

2018 yılında değişen sosyal bilgiler öğretim programı ile birlikte beceri eğitimine daha çok önem verilmiş, 2005 programının içeriğini oluşturan beceri sayısı on beş iken, 2018 programında beceri sayısı yirmi yedi'ye yükselmiştir. Bu beceri sayısının artmasında değişen ihtiyaç ve zamana göre eğitimin yeniden şekillenmesi etkili olmuştur.

2.2. Sosyal Bilgiler Coğrafya İlişkisi

Sosyal bilgiler dersinin temel öğelerinden biri olan coğrafya; insanın doğayla nasıl bütünleştiğini, insanın doğanın özelliklerinden hangi biçimlerde yararlandığını ve tüm bu süreçler ile birlikte insan ve doğa arasındaki ilişkileri anlatmaktadır (Atalay, 2005). Esasında pozitif bilimler içerisinde yer alan coğrafya, izlediği araştırma içerikleri bakımından bazen fen bilimlerine bazen de sosyal bilimlere yakınlık gösterir. İlkeleri ile uyguladığı düşünce sisteminin şekillenmesine yardımcı olur ve mantıksal yorumlamalar ile toplumun sosyal ve ekonomik sorunlarına karşı çözüm önerileri getirir (Doğanay, 1989).

Coğrafya bilimi, doğa ve insan arasında köprü kuran bir disiplindir. İlköğretimde sosyal bilgiler derslerinde coğrafya konularının çok fazla sayıda olmasının nedenlerinden biri de budur. Coğrafya dersine ait kazanımlar, sosyal bilgiler dersi ile öğrencilere aktarılır. Coğrafya dersi ile birey, hayatının her aşamasında çevresinde meydana gelen olaylar hakkında mantıklı çıkarımlar yapmayı da öğrenir. Coğrafya öğretimi bireylere yaşadığı yerin koşullarını, potansiyellerini ve bu potansiyelleri değerlendirme yöntemlerini, yaşadığı yerin zorluklarını ve bu zorluklarla nasıl mücadele edilmesi gerektiğini öğretir (Demircioğlu ve Akengin, 2006).

Okul çağına gelmiş birey çevresini tanımak, anlamlandırmak ve etrafında olan doğal ve beşeri olaylar hakkında bilgi sahibi olmak ister. Tüm bu bilgiler öğrencilere ilkokullarda hayat bilgisi dersinde ve devamında 4, 5, 6 ve 7.sınıfta ise sosyal bilgiler dersinde verilmektedir. Bu yüzden bireyi hayata hazırlayan derslerin başında gelen sosyal bilgiler dersinde "coğrafya" büyük öneme sahiptir. Sosyal bilgiler programında "Coğrafya" olgusu ile insan ve çevre etkileşimi, toplumların yaşam biçimleri ve geçimlerini nasıl sağladıkları öğretilir (Doğanay, 1993).

Sosyal bilgiler dersi kapsamında coğrafyaya ait konuların öğretimi öğrencilerin mekânsal becerilerinin gelişimine katkıda bulunur, ekonomi ve sosyal hayat ile ilgili olayların analizi ve bunlara karşı çözüm önerileri gelişir, ayrıca çevrede meydana gelen olaylar hakkında farkındalık sahibi olması sağlanır (Memişoğlu ve Öner, 2013).

2.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Beceriler

21.yy hayatın her alanında çok büyük değişimleri beraberinde getirmiştir, bu değişimlerle birlikte öğretim programları, okullar ve eğitimcilerde bu değişime uygun olarak, mevcut eğitim programları ile bilgiyi aktarmaktan ziyade bilgiye ulaşma becerisini kazandırmak konusunda hemfikirdiler. Bu süreç ise üst düzey zihinsel becerilerin kullanılması ile mümkündür. Diğer bir ifadeyle ezber ile öğrenmeden daha çok; öğrencinin bilgiyi

kavraması, kullanması ve karşılaştığı durumlarla ilgili sorunları çözebilme, problemleri açıklayabilme, sentez yapabilme, genellemelere ulaşma ve hipotezler geliştirme, kısaca bilimsel yöntem becerilerinin kullanılmasını gerektirir (Üstünoğlu, 2016). Beceri; bireyin hayatında karşılaştığı durumlara karşı kabiliyetini ifade eder. Bir başka tanıma göre ise beceri; bir işi yapmadaki maharet, iyi bir işi başarmayı sağlayan sanat olarak ifade edilir (Kaptan, Yetişir ve Demir, 2007). Beceri gelişimi temelde bilgi öğrenme düzeyine bağlıdır. Beceri, bu bilginin kullanımı da dahil olmak üzere birden çok bilgi türünün bir kombinasyonundan oluşan yeni bir yapıdır. Eğitim sistemi ve müfredatının en hayati amaçlarından biri bireylerin topluma sağlıklı ve etkili bir şekilde uyumuna destek olmak ve akademik yönden gelişimlerini desteklemektir. Bu nedenle bireylere çeşitli beceriler kazandırmak çok önemlidir (Deveci, 2015).

İlkokul ve ortaokul süreci, beceri eğitiminde önemli bir rol oynar. Ortaokul söz konusu olduğunda sosyal bilgiler dersinin bu amaca katkı sağlayan bir ders olduğu açıktır; sosyal bilgiler derslerinde içeriği sosyal bilimcilerin ortaya çıkardığı önemli keşifler, görüşler ve sorunlar oluşturmaktadır. Bu işlevleri içeren öğrenme ve öğretme süreci sayesinde öğrencilerin bilgi, beceri ve değerler edinerek hayata karşı problem çözmeleri sağlanır (Öztürk, 2007).

Dünyada gelişmiş ülkelerin öğretim programları incelendiğinde gerek becerilerin gerekse beceri kazandırmaya yönelik kazanımların ağırlıklı yer edindiği gözlemlenmektedir. Bunun altında yatan temel etkenin beceri yoluyla bilgilerin etkili bir şekilde yüksek seviyeli davranışlara dönüştürülebilmesi, edinilen bilgilerin bireylerin günlük hayatlarının bir parçası olabilmesi ve karşılaşılan önemli konular veya sorunlar hakkında doğru kararlar verebilmesi olduğu söylenebilir (Gökçe, 2015).

Geçtiğimiz yarım yüzyıldaki çeşitli sosyo-ekonomik, politik ve teknolojik gelişmeler nedeniyle becerilerin, yaşadığımız dönemde müfredat çerçevesinde önemli bir yer tuttuğu ve dolayısıyla daha önemli hale geldiği görülmektedir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında bilgiyle donanmış öğrencilerden ziyade mevcut bilgilerini hayatlarındaki problemlere karşı kullanabilen bireyler yetiştirmek esastır. Bu hususta öğrencilere farklı becerilerin kazandırılması gerekmektedir (Safi, 2010). Tüm bu bilgiler göz önüne alındığında okullarda çağın gereksinimlerine uygun bireyler yetiştirmek temel hedef olmalıdır, bireyler okullardan aldıkları bilgi ve becerileri günlük yaşantılarında karşılarına çıkan problemleri çözerken kullanmalıdır. Bu nedenle bireyler, etkin bilişsel ve duygusal yollarla eğitim kurumlarının gereksinimlerine adapte edilmelidir (Topkaya, 2016). Sosyal bilgiler öğretim programları Cumhuriyet'in İlanından bu yana ihtiyaçlara ve çağın gereksinimlerine uygun olarak bir dizi

değişiklik geçirmiştir. 2005 yılında benimsenen yapılandırmacı yaklaşımı temel alan programdan sonra, en son değişiklik 2018 yılında gerçekleşmiştir. Bu değişiklik bir dizi yenilik ve farklılık da içermektedir. 2005 yılında sosyal bilgiler programı toplam 15 beceriyi içerirken 2017 programında çağın gereksinimlerine uygun olarak bir dizi yeni beceri programa eklenmiş ve beceri sayısı 26'ya çıkmıştır. 2018 güncellemesinde hukuki okuryazarlık becerileri de eklenerek beceri sayısı 27'ye çıkarılmıştır (Turan, 2018).

Bu beceriler ;

1.Araştırma Becerisi

Araştırma kavramının günümüze kadar birçok tanımı yapılmıştır. Araştırma (TDK, 2021) sözlüğe göre; bilim ve sanat gibi konulara ilişkin yöntemli bir şekilde çalışma yapma olarak tanımlanmaktadır, bir başka tanıma göre araştırma; sistematik bir şekilde bilgiyi edinme çabası olarak tanımlanır (İpek, Tekbıyık ve Ursavaş, 2010). Verilen tanımdan da anlaşılacağı üzere araştırma yapmanın en önemli faktörü, yöntemli bir şekilde olmasıdır. Araştırma becerisi ise bireyin bilimsel süreci içeren çalışmalarında yöntemli bir şekilde sistematik olarak bilgiye ulaşma, bilgiyi fark etme ve onu kullanabilme süreci olarak tanımlanabilir.

2.Çevre Okuryazarlığı

Çevre okuryazarlığı; bireyin bulunduğu çevreye ilişkin ya da çevre kavramı hakkında mevcut olan bilgilerini sistematik bir şekilde bir davranışa dönüştürme düzeyidir (Roth, 1992). Çevreye karşı duyarlı bireyler yetiştirmek ancak eğitimle mümkün olmaktadır. Eğitim; içeriği itibarıyla bireye çevresine ilişkin bilgileri aktarmak, bireye çevresinde doğru bir şekilde gözlem yapma olanağı sağlamak, çevresinde meydana gelen doğal ve beşeri durumları doğru analiz etmeyi sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bilgilerin hepsi çevre eğitimi ile mümkün olmaktadır. Çevre eğitimi kavramı ise bireylerin çevrelerine ilişkin bilgileri doğru bir şekilde almalarını sağlamak, bunun yanı sıra bireyde (bireyin) çevresine yönelik ilgi ve tutumlarının gelişimine yardımcı olmak, bunların sonucunda bireyin bu ilgi ve tutumlarını davranışa dönüştürmelerini sağlamaktır (Erten, 2005).

3.Değişim ve Sürekliliği Algılama

Değişim ve sürekliliği algılama becerisi; zaman içerisinde değişen ve gelişen dünya ve çevre faktörlerine bağlı olarak bireyin çevresinde meydana gelen değişimleri doğru bir şekilde analiz etmesini sağlayan, içinde bulunduğu zamanı doğru değerlendirebilen, sosyal olayların bireylerin,olguların ve mekanların zaman içerisindeki değişimini öğrencilerin anlamasını ve bu konuda analitik düşünebilmesini amaçlayan bir kavramdır..

Sosyal bilgiler dersi programında öğrencilere öğretilmesi amaçlanan temel içeriklerin başında zaman kavramı, kronoloji kavramı ve değişim ve süreklilik yer almaktadır (Özen ve Sağlam, 2010). Öğrencilere kazandırılmaya ve hayata aktarılmaya çalışılan ana becerilerden olan zaman ve kronolojiyi algılama ve bunun yanında değişim ve sürekliliği algılama becerileri, bireylerin (bireylerin) geçmişten günümüze kadar tarihsel süreci kapsayan zamanda meydana gelen değişim ve farklılıkları bir bütün olarak analiz etmelerini ve bu analiz sonunda doğru bir şekilde çıkarım yapabilmelerini sağlar (Akbaba, Keçe ve Erdem, 2012).

Okullarda verilen eğitimle öğrencilere, değişim kavramının bir süreklilik içerdiğini ve kainatta her şeyin bir değişim içerisinde olduğunu ve değişimin önlenemez olduğunu öğretmek temel amaçlardan biridir. Öğrencilerin toplumu tanıyabilmeleri için sosyal bilgiler dersini içselleştirip öğrenerek sosyal olayların, insanların, nesnelerin ve yerlerin değişiminde meydana gelen sürekliliği anlayabilmeleri değişim ve süreklilik ile yakından ilgilidir (Demircioğlu ve Akengin, 2006).

4. Dijital Okuryazarlık

21.yy'da hızlı teknolojik gelişmeler yaşamın her alanında belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır ve bununla birlikte, bilgi artık evrenselleşmiş, bireylerin kendi aralarında ve diğer toplumlarla kurduğu iletişim şekli değişmiş ve iletişimin sınırı giderek artmıştır (Onursoy, 2018). Bu değişimlerle birlikte dijital dünyanın hakim olduğu bu çağda öğrencilerin dijital dünya ile doğru bir şekilde tanışmasını sağlamak, dijital dünyayı doğru bir şekilde algılayıp, analiz etmesine yardımcı olmak amacıyla eğitimin içeriğine de paydaşlar eklenmiştir. Dijital okuryazarlık kavramı hakkında ilk ortaya çıkaran kişi Paul Giltser'dir. O bu kavramı, dijital dünyada yalnızca tuşlara basmak dışında, fikirlere de hakim olmak ile ilgili özel bir zihniyet kavramı olarak betimlemiştir (Gilster, 1997). Dijital okuryazarlık ile ilgili beceriler Avrupa Komisyonu tarafından problem çözmek, bilgiyi anlamak ve yönetmek, grup çalışmasına ve işbirliğine önem, içerik üretmek ve bu içerikleri paylaşmak, sosyal katılım, vb. şekilde bilgi ve iletişim teknolojilerini etik bir şekilde kullanmak olarak açıklamıştır (Murray ve Perez, 2014).

5. Eleştirel Düşünme

Eleştiri kelimesinin anlamına baktığımızda değerlendirme, yargılama gibi anlamları olduğu görülür (Kaya, 1997). Eleştirel düşünmenin ana hususu bilgiyi özümseyerek etkili bir şekilde kazanma ve bu edindiği bilgiyi değerlendirerek yetenek ve eğilimlerine göre değerlendirme vardır (Demirel, 1999).

Eleştirel düşünmenin temelini bilginin üretimini sağlayan temel mekanizma olarak düşünebiliriz. Eğitim felsefecileri, eleştirel düşünmeyi öğretim sürecinde bir seçenek olarak değil, bu sürecin vazgeçilmez dinamiklerinden biri olarak görmektedir. Çünkü eleştirel düşünme becerisi kazanan birey çevresinde meydana gelen olayları ve durumları sorgulama yetisine sahip olur. Ve bu yeti sayesinde hayatında karşısına çıkan problemler karşısında çözüm yolu geliştirebilir (Norris, 1985).

6) Empati

Empati; kişinin olaylara karşısındaki kişinin gözünden bakması, karşısındaki kişinin duygu ve durumlarını doğru bir şekilde bilincine varmaya çalışması ve yaşadığı bu süreci ona aktarması olarak tanımlanabilir (Dökmen, 1998). Bireyler kendileriyle empati yapıldığında, kendi duygu ve düşüncelerinin doğru bir şekilde ifade edildiğini ve anlaşıldıklarını düşünürler. Bu empati sürecinin sonunda birey rahatlar ve önemini fark eder, tüm bu süreçler bireyin iyi hissetmesini sağlar (Yüksel, 2004). Bu tanımlardan hareketle empati becerisi, bireyin kendisini karşısında farklı bir kişinin yerine koyarak onun penceresinden dünyaya bakma çabası olarak nitelendirilebilir. Empati becerisinin okullarda öğretilmesi ile birlikte birey farkındalık sahibi olarak yaşadığı durumlar karşısında, kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını, hislerini, olaylara bakış açısını bir nebze de olsa deneyimleme fırsatı edinir.

7. Finansal Okuryazarlık

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) finansal okuryazarlığı; finansal ürünler ve finans ile ilgili kavramlara ilişkin, tüketicilerin bilgi edinmesini sağlamak ya da finansal risk gibi durumlara yönelik çeşitli alternatifleri içeren süreçte tüketicinin tercih yapabilecek düzeye gelmesini sağlayarak tüketicinin finansal ihtiyaçlarını gidermesi ve refahını artırma süreci olarak tanımlamaktadır (Atkinson, Monticone ve Mess, 2016).

Özellikle günümüzde finansal okuryazarlık hakkında ülkeler, siyasiler, bankalar, iktisatçılar ve eğitimciler gibi farklı meslek gruplarından insanlar fikirlerini beyan etmektedir. Giderek karmaşıklaşan finans dünyasında, finansal eğitim alanındaki yetersizlik, yetkililerin endişelerini artırmaktadır. Finansal bilgi birikiminin düşük olması sebebiyle bireyler finansal konularda kararlar alırken zorlanmaktadır (Kılıç, Ata ve Seyrek, 2015).

8. Girişimcilik

Girişimcilik kavramının gelişmesinde öncülük eden Hisrich ve Peters (2001) girişimciyi; “emek, hammadde ve diğeri varlıkları daha büyük değer/imkân yaratacak şekilde bir araya getiren kişi” sözleriyle tanımlamaktadır. Bunun dışında girişimci; risk faktörünün karşısına çıkacağını bildiğı durumda bile, önüne çıkan fırsatları değerlendirebilen, karamsar ortamda büyüyerek ileriye gitmeyi hedefleyen ve bunları gerçekleştirebilmek adına gerekli öz kaynakları toparlayarak ortaya bir ürün koymaya çalışan kişidir (Zimmerer ve Scarborough, 1998).

Tanımlar incelendiğinde girişimcilik hakkında risk, yeni bir fikir, sermaye, fırsat gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Bu kavramlardan hareketle girişimciyi belirli şart ve durumlarda, önüne çıkan fırsatları değerlendirmek için gerekli sermaye kaynağını oluşturan ve tüm bu sürecin sonunda yeni bir iş ya da yeni bir fikir geliştiren kişi olarak tanımlayabiliriz.

Girişimcilik eğitimi, çeşitli iş kolları ya da sektörlerdeki girişimcilere mesleki niteliklerine uygun bilgi ve beceri kazandırmak (Kalyani ve Kumar, 2011) ve bununla birlikte girişimcilik eğitimi girişimci olmak isteyenlere; girişimciliğın temel yapısını kavramaları için belli inanç, davranış, eğilim, tutumların geliştirilmesi ile ilgili süreçtir (Raposo ve Paço, 2011). Girişimcilik eğitimi ile öğrencinin girişim konusunda temel kavramlar hakkında bilgi sahibi olması sağlanarak inovasyon ve girişim alanında çağın gereklerine uygun bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır.

9. Gözlem

Gözlem duyu organlarının kullanılarak bir olay ya da nesneye ilişkin özelliklerin belirlenmesinin sağlanmasıdır (Young ve BenderSlack, 2011). Ulusal Araştırma Kuruluğu (NRC) ortaokullarda öğrenimine devam eden bireylerin planlı bir şekilde gözlem yapabilmeleri, yaptığı gözlemde elde ettikleri verileri yorumlayabilmeleri, bu işlemler için etkin bir şekilde bilgisayar bilgisine sahip olmalarını ve bu süreçlerin sonunda yaptıkları gözlemler ile ilgili açıklamalar yapabilmelerinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Bu tanım ve bilgiler ışığında gözlem becerisi günümüzde bireylerin sahip olması gereken temel becerilerden birini oluşturmaktadır. Gözlem becerisi sadece bilimsel süreç içerisinde değıl, insanın doğasında vardır. İnsan doğduğı andan itibaren etrafındaki kişi, nesne ve olayları sürekli anlama ve anlamlandırma çabası içerisinde dir. Bu yüzden kişi sürekli gözlem yapar.

10.Harita Okuryazarlığı

Haritalar insanların hayatına girdiğinden bu yana, hayatın her alanını kolaylaştırmaktadır. Günümüzde teknolojinin gelişimiyle birlikte haritaların hem günlük hayatta hem de eğitimde kullanımı giderek artmıştır. Artık insanlar günlük hayatlarında bir yerden başka bir yere giderken zaman ve yol açısından tasarruf sağlamak amacıyla harita uygulamalarını kullanmaktadır. Haritaların eğitim ortamlarında kullanılması ile birlikte öğrencilere mevcut haritalar ile ders anlatma yerine; konu ve kazanıma uygun olarak öğrencilere haritalar çizdirme, çizdikleri bu haritalar üzerinde derinlemesine analiz yapma imkanı eğitim ortamlarında kullanılmaktadır. TDK (2021) sözlükte haritayı: Yeryüzünün tamamının ya da belli bir kısmının küçültme yapılarak düzlem üzerine aktarılması olarak tanımlamaktadır.

Bir kavram olarak harita okuryazarlığı becerisi, en sade anlamıyla haritayı doğru, etkin bir şekilde kullanmak, haritalar üzerinde mantıksal uyumla örtüşen yorumlar yapabilmeyi sağlayan kavramdır. Harita okuryazarlığı sosyal bilgiler dersinde özellikle de içeriğini coğrafya ve tarih konularının oluşturduğu öğrenme alanlarında sıkça karşılaşılan bir kavramdır.

11.Hukuk Okuryazarlığı

Hukuk okuryazarlığı; hukuka ilişkin temel kavramların öğrenilmesi, toplumda bir arada yaşamak için gerekli olan kurallar ile ilgili süreci kapsayan bir kavramdır. İnsan özellikle de yerleşik yaşamı benimsedikten sonra etrafındaki insanlarla bir araya gelerek topluluk oluşturmuştur, oluşan bu topluluklar zamanla ortak değerler etrafında birleşerek “toplum” kavramını ortaya çıkarmıştır. Toplulukların bir arada uyum içerisinde yaşaması için bir takım kurallar geliştirilmiştir. Bu kurallar zamanla belirli bir sistemli yapıya geçirilerek hukuk kurallarını oluşturmuşlardır. Hukuk okuryazarlığı kavramı bireylerin anayasada belirtilen temel hak ve özgürlüklerini bilmelerini, toplumun düzenini sağlayacak, kendi hak ve yetkilerini kullanmayı bilen bireyler yetiştirmek amacıyla önemli bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır.

12. İletişim

İletişim TDK sözlükte; “*Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, iletişim*” olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanıma göre ise iletişim iki yada daha fazla kişilerin arasında gerçekleşen paydaşları ve kavramları anlamlandırma süreci olarak tanımlanabilir (Yalın, 2003). İletişim becerilerinin etkin bir şekilde kullanılması hayatın her alanında önemlidir. Özellikle iletişim faktörünün etkin

olarak kullanıldığı meslek gruplarında çalışan kişilerin iletişim becerilerine daha fazla hakim olması beklenmektedir. Örneğin; bir psikolog ya da öğretmenin mesleğinde iletişim en önemli faktördür. Kişilerarası ilişkilerde etkin olmak için bazı iletişim becerilerinin gelişmiş olması gerekmektedir. Bu becerileri kazanmak için bireylerin beceri alanında eğitilmesi, beceri kavramının daha açık, anlaşılır biçimde aktarılması, ve bu kavram tanımlamalarının iyi bir şekilde ifade edilmesi ile mümkündür (Şahin, 1999).

Yenilenen sosyal bilgiler öğretim programı ile birlikte iletişim becerisinin öğrencilere aktarılması büyük önem arz etmektedir. Sosyal bilgiler, bireyin sosyal çevresinde farkındalık oluşturmaya yardımcı olan derslerden biridir. İletişim bireyin çevresindeki diğer bireyler ile ilişkilerinde en önemli faktördür. Bu iletişimin sağlıklı bir şekilde devam etmesi de bireye verilen iletişim becerisi ile mümkün olmaktadır.

13.İş birliği

21.yüzyıldaki toplumsal, sosyolojik, teknolojik, ekonomik, siyaset gibi alanlardaki gelişmelerle birlikte ihtiyaç duyulan insan nitelikleri değişim göstermiştir. Bu değişimler sadece bu alanları etkilemekle kalmayıp eğitim sistemlerinde de bireylere kazandırılacak beceri, değer ve yeterliklerde beklentileri farklılaştırmıştır (Harari, 2018). Bu farklılaşan beklentiler ve yeterliklere uygun birey yetiştirme çalışmaları, öğretim programlarının hazırlanmasında göz önüne alınan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

İş birliği kavramı modernleşen dünyada giderek önemi artan bir kavramdır. Bireyin sadece kendi çalışmalarında değil, aynı hedef doğrultusunda çalışan diğer kişilerle de belirli bir uyum içerisinde çalışmasını sürdürmesi önem arz etmektedir; bu noktada iş birliği karşımıza çıkmaktadır. İş birliğinde amaç; ortak gaye etrafında birleşen kişi ya da kurumların bir arada uyum içerisinde ortak hedefe ulaşmak için iş uyumu ve iş planını ortaklaşa yaparak planlı bir şekilde çalışmasıdır. Günümüzde önemi giderek daha da artan iş birliği kavramı ortak erkler etrafında bireyleri bir araya getirmeyi amaçlamaktadır.

14.Kalıp ve Ön Yargıları Fark Etme

Kalıp yargılar, bütün olarak bir grubun davranışları ve özellikleri hakkındaki genellenmiş inançlar olarak tanımlanır (Brewer ve Crano, 1994). Sosyal bilgiler dersi bireyi hayata hazırlayan derslerin başında gelmektedir. Çevresiyle uyum içinde yetişen birey yetiştirmek için bireyin kalıp ve ön yargılara karşı eğitilmiş nitelikte olması gerekmektedir. Ayrımcılığın, ön yargıların bireyin hayatında meydana getireceği olumsuz etkilerden kurtulması için sosyal bilgiler derslerinde “kalıp ve ön yargıları fark etme” becerisi, öğrenciye

iyice öğretilmelidir ve birey hem kendi sosyal yaşantısında hem de akran grubu içerisinde kalıp yargılardan uzak durmalı ve ön yargılı olmamalıdır.

15. Kanıt Kullanma

Geçmiş, gözlem yapılabilecek bir alan değildir. Bu yüzden geçmiş anlamak için günümüze kadar gelen, sözlü ve yazılı eserler, tarihi bulgular kullanılmaktadır. Tarihçiler geçmişte yaşanan olayları tasarlarken fikirlerine dayanak noktası oluşturmak için bu kaynakları kullanmaya çalışırlar ve bunlar, birer kanıt oluşturur (Yazıcı, 2020). Kanıt ve kanıt kavramının türleri incelendiği zaman, öğretmenlerin sosyal bilgiler derslerinde kullanabileceği kanıt çeşitliliğinin sayısının çokça olduğu görülmektedir. Teknolojinin gelişimi ile birlikte elde edilen bilginin artması her alandan bilgilere kolayca ulaşmamızı kolaylaştırmaktadır (Palaz, 2019; Şekerci, 2018). Kanıt kullanma becerisi ile öğrenci tarihte yaşanan olay ve olgulara ilişkin objektif olarak değerlendirme yapar ve bu beceri ile öğrencinin geçmiş, bugün ve gelecek arasında doğru bir ilişki kurmasına yardımcı olur.

16. Karar Verme

Karar verme kavramının anlamına bakıldığında, bir ihtiyaç durumu ile karşılaşıldığında bu ihtiyacı karşılamak maksadıyla ulaşılabilecek amaçların belirlenmesi, gerekli olan bilgilerin toplanması ve bu bilgilerin bir değerlendirme sürecinden sonra seçeneklerin ortaya çıkarılması ve bu seçeneklerden ihtiyaç durumuna uygun olan seçeneğin seçilmesi olarak anlaşılabılır. Janis ve Mann (1977) Akt: Mitchel ve Krumboltz, (1984). Karar vermede ardışık bir dizi adım vardır. Karar vermenin bu adımlar sonunda gerçekleştiği kabul edilir, bu adımlar; 1) Mevcut problem durumunun tanımlanması, 2) Probleme ilişkin seçeneklerin oluşturulması, 3) Oluşturulan bu seçeneklerin tahmini sonuçlarının gözden geçirilmesi, 4) Seçeneklerin daha etkili bir şekilde değerlendirebilmek adına verilerin toplanması, 5) Toplanan verilerin bir değerlendirme sürecine alınması, 6) Değerlendirme sonucunda problem durumuna uygun olan en iyi seçeneğin belirlenmesi, 7) Tüm bu süreçler sonucunda gerekli planların yapılarak alınan kararın uygulanması ve sonuçların değerlendirilmesi (Güçray, 2001)'dir.

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak karar verme; kişinin mevcut yaşantısında ortaya çıkan durumlar karşısında belli ölçüleri ve yöntemleri kullanarak bir sonuca varma durumu olarak tanımlanabilir. Sosyal bilgiler dersi, bireyi hayata hazırlayan derslerden biridir. Bu ders

kapsamında öğrencilere kazandırılmak istenen becerilerden biri olan karar verme becerisi ile bireyin yaşantısında karşısına çıkan durumlar karşısında mantıklı ve analitik bir şekilde düşünerek bir sonuca varması amaçlanmaktadır.

17. Konum Analizi

Coğrafya eğitiminin içeriğine bakıldığında; bir dizi üst düzey bilişsel becerilerin öğrencilere kazandırılması ders programlarındaki becerilerin birbirileri ile bağlantılı olarak verilmesiyle gerçekleşmektedir (Demiralp, 2006). Her bireyin diğer bireye göre coğrafi anlama becerisi farklıdır. Coğrafi anlama becerisi ile bireyler günlük hayattaki işlerini yapabilirler. Örnek vermek gerekirse işe hangi yoldan gidip geleceğine karar verirken birey beyninde daha önce kodladığı mekanlar arasında anlamlı ve mantıksal bir çıkarım sonucunda hangi yoldan gideceğine karar verir. Tüm bunlar göstermektedir ki mekânsal bilgilere sahip olan birey coğrafi bilgiye sahip demektir (Taş, 2006).

Konum kavramı TDK (2021) sözlükte; *“bir insanın ya da bir nesnenin bulunduğu belirli yer, o yerdeki durumu ya da duruş biçimi.”* olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere konum bir insanın, nesnenin bulunduğu yerdeki durumu olarak ifade edilebilir. Sosyal bilgiler derslerinde öğrencilere konum ile ilgili olarak ilk etapta etrafında var olan durumun, evinin, okulunun yeri gibi belli başlı öğeler öğretilir, daha sonra kazanımlara uygun bir şekilde öğrencilerin konum analizi becerisini kazanmasını sağlamak amaçlanır. Konum analizi ile birlikte öğrenci; çevresini tanıma fırsatı bulur. Yaşadığı yer hakkında farkındalık düzeyi artar. Ve bu beceriyi sadece okulda değil, okul dışında ve hayatının ileriki dönemlerinde kullanır. Eğitim programlarında önceleri, teorik olarak öğretilen konum kavramı teknolojinin gelişmesi ile birlikte artık teknolojiye uygun olarak teknolojik gelişimlerin katkılarıyla öğretilmektedir.

18. Medya Okuryazarlığı

Medya okuryazarlığı kavramı medya aracılığıyla edinilen mesajları sorgulama, analiz etme, ve bu süreçler sonucunda elde edilen bilgileri doğru bir şekilde anlamlandırmak için gereken bilgi ve beceriler olarak tanımlanabilir (Deveci ve Çengelci, 2008). Bu kavramı kazandırmanın temel amacı öğrencilere toplumda meydana gelen olay ve olguları anlamalarını sağlamak, çevresinde ve toplumda meydana gelen sosyal problemlere ilişkin mantıklı çıkarım yapabilmesini sağlamaktır. Bununla birlikte öğrenciler bu konularda edindikleri bilgiler ile kendilerine olan özgüvenleri artacak ve yaşamlarının kontrolünü sağlamalarına yardımcı olacaktır (Seefeldt, 1989). İlginin farkında olmak ve medya okuryazarlığını geliştirmek için

bilinçli olarak etkileşimde bulunmak, başka bir deyişle medyanın etkin bir şekilde kullanılması gerekir. Medya okuryazarlığı konusunda oluşturulan etkinliklere ek olarak öğretmenler sınıftaki öğrencilerin medya mesajlarını okumasına, kişisel ilgi alanlarını sorgulamasına, bilgi ve eğlence edinmenin alternatif yollarını aramasına yardımcı olmalıdır (Torres ve Mercado, 2006).

Bu tanımlar ve verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere 21.yy'da medya hayatın her alanında insanlarla iç içe girmiştir. Medyanın doğru bir şekilde anlaşılması ve kullanılabilmesi ancak eğitimle mümkündür. Sosyal bilgiler dersinde medya okuryazarlığı kazanan birey; medyada gördüğü, okuduğu, izlediği ya da duyduğu herhangi bir içerik karşısında doğru karar verme, haber içeriklerini analiz etme, doğru bir şekilde çıkarım yapma gibi yetkinliklere sahip olur.

19. Mekan Algılama

Coğrafya eğitiminin temel amaçlarından biri, öğrencilere mekânsal düşünme becerileri kazandırmaktır. Mekan algılama becerisi, bireyin günlük hayatında konumunu belirleyebilmesi, bulunduğu yere, çevresine bakarak yönlerini bulabilmesi gibi becerileri gerçekleştirebilmesi ve aynı zamanda bireyin yaşadığı ortamda uyum içinde bulunabilmesi gibi konularda son derece önemlidir (Safi, 2010).

Mekan sadece coğrafya açısından değil, tarih dersleri açısından da önemli bir kavramdır. Akengin (2015)'te tarih öğretimi konusunda mekan algısını, tarihi olayların yaşandığı yerleri öğrencelerin zihinlerinde canlandırabilmesi, tarih derslerinde geçmişte yaşanan tarih ile ilgili harita kullanabilme haritalardan konumu, haritaların yönü gibi unsurları gösterebilme ve bu haritaları analiz ederek yorumlayabilme olarak bahsetmiştir. Literatür araştırması, harita uygulamalarında mekânsal düşünmenin günlük yaşamda vazgeçilmez bir beceri olduğunu göstermektedir. Mekânsal düşünme ile insan, gideceğin yerin rotasını planlayabilir, istenilen yere ulaşmak için farklı güzergahlar kullanabilir, ulaşabilir, zamanını buna göre ayarlayabilir (Ünlü ve Yıldırım, 2017).

Mekanı algılama becerisi, sosyal bilgiler dersi öğretim programına ilk olarak 2005 programıyla girmiş ve 2018 yılında oluşturulan programda da devam etmiştir. Bu beceri ile öğrencinin çevresi hakkında farkındalık edinmesini, mekan kavramını zihinsel bir aktivite olarak canlandırabilmesini, bunu derslerinde ve hayatında kullanabilmesini , geçmişte meydana gelen olayların yaşandığı mekanlar hakkında bilgi sahibi olmasını ve bu bilgiyi sadece teorik olarak değil zihinsel süreçler sonunda anlamlı bir şemaya oturtmasını sağlar.

20. Öz denetim

Özdenetim; Bireyde meydana gelen duygu durumlarına karşı bireyin kendisini koruyabilme olarak tanımlanabilir. Bunun yanında öz denetim; bireyin stres, olumsuz şartlar ve bunların sonucunda meydana gelen olumsuz duygu durumlarını kontrol etmesinde en büyük öneme sahiptir. Öz denetim becerisiyle birey kendisini kontrol edebilir, kendi hayatında istemediği durumlara karşı kendi kendini koruma yeteneğine sahip olabilir ve bunlarla birlikte herhangi bir problem durumunda soğukkanlı bir şekilde karar verebilir.

21. Politik Okuryazarlık

Okuryazarlık TDK sözlükte “*okuması yazması olan, öğrenim görmüş kimse*” olarak tanımlanmaktadır. Okuryazarlığın birçok çeşidi vardır; bunlara harita okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı gibi örnekler verilebilir. Bunların dışında günümüzde sık bir kavram olarak kullanılan politik okuryazarlık kavramı da karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram aslında bilgi, beceri ve yeteneklerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur ve siyasal hayatta önemli olan unsurları anlamlandırmaya çalışmaktadır. Yani diğer bir deyişle politik okuryazarlık; bireylere yaşamlarında gerekli olan politik konuları öğretirken kullanılan bir araçtır. Politik okuryazarlık becerisine sahip bir insan demokrasiye etkin bir şekilde katılım gösterir, var olan güncel ve siyasi tartışmalar hakkında doğru fikirler edinebilir, meydana gelen bu olayları doğru bir şekilde izleyerek analiz edebilir (Lockyer, Crick ve Annette, 2003).

22. Problem Çözme

İnsanoğlu günlük yaşamında karşısına çıkan olumsuz durumlara, engellere karşı bu durumları aşmak için bir takım çaba içerisine girmektedir, problem çözme tam bu noktada başlar. İnsanların çoğu durumda enerjileri ve zamanları karar verme durumu ve problem çözme yöntemine gitmektedir(Ivey, Simek ve Morgan, 1993). Problemin anlamına ve içeriğine baktığımızda o an çözümümüzün olmadığı durumları içerirken çözüm ise ; değişik fikirler ya da problemi, sorunu halletmek için seçilen yolu temsil eder (Ramsey, 1989). Bu açıklamalardan yola çıkarak problem çözme, bir soruna karşı geçmiş yaşantılarda öğrenilen bilgiler kullanılarak, farklı çözüm yolları bulabilme süreci olarak tanımlanabilir.

Problem çözme sürecinde aşamalara bakıldığında bu aşamalar; 1. Hazırlık aşaması, 2. Kuluçka aşaması, 3. Kavrayış ya da aydınlanma aşaması, 4. Değerlendirme ve düzeltme aşaması. Bu sürece göre en başta problem durumu açıklanmaya çalışılır (hazırlık). İkinci bölümde problem hakkında ilerleyen süreçte daha net ve açıklayıcı bir çözüm yolu bulunabileceği düşünülerek hiçbir şey yapılmaz (kuluçka). Sonraki aşamaya gelindiğinde

tamamıyla özgün ve yeni bir fikir bulunur (kavrayış ya da aydınlanma), en son aşamaya gelindiğinde bulunan çözüm yolunun süreçte işe yarayıp yaramadığı kontrol edilir (değerlendirme). Eğer çözüm yolu geliştirilememişse, bu süreç en başından tekrar edilir veya çözümde gerekli değişiklikler yapılır (Morgan, 1993).

23. Sosyal Katılım

Sosyal katılım; bireylerin gönüllü olarak toplum hizmeti yapmaları, toplumu geliştirmek amacıyla toplu eylemlere katılmaları, siyasal süreçlerde çözüm odaklı bireysel çabalar göstermeleri gibi farklı tür ve yollarla şekillenen, toplumsal yaşamda etkin vatandaş katılımını konu eden eylemlerdir (Adler ve Goggin 2005).

Sosyal katılım becerisi: İnanç çeşitliliğine, kültürel farklılıklara, toplumun ihtiyaç ve sorunlarına, bireylerin duygu, davranış ve değerlerine, hak ve özgürlüklerinin korunmasına ilişkin duyarlılık; grup şeklinde yapılan çalışmalarında planlama, karar verme, problem durumlarında probleme ilişkin çözüm yolları geliştirebilme, lider ve izleyen olarak katılım davranışları gösterme, gibi durumlarda davranışların geliştirilmesini hedefleyen beceridir (Öztürk, 2007).

24. Tablo- Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama

Grafik okuma beceri bireylere daha alt sınıflarda verildiğinden ötürü, sosyal bilgiler derslerinde, grafik hazırlama becerisinin gerekliliği ve kazandırılması üzerinde durulmaktadır (Akgün, 2010). Grafikler tüm derslerde kullanılmasının yanında özellikle sosyal bilgiler derslerinde kullanılarak;, konunun görselleştirilmesi ve öğrencilerin bu görsellerle birlikte konuyu daha kolay anlamaları ve öğrenmeleri sağlanmaktadır (Dönmez, Yazıcı ve Sabancı, 2007). Tüm bunların yanında grafikler hem şekil olarak hem de kullanım amacına bakıldığında öğrencilerin bir konu ya da kavram hakkında karşılaştırma yaparken rahatlıkla kullanabilecekleri içeriklerdir.

25. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma

Sosyal çevre insanın dünyaya gelmesinden sonra hayatının şekillenmesinde önemli bir faktörü oluşturur.. İnsan dile yatkın bir şekilde dünyaya gelir, fakat bu yatkınlık sosyal çevre ile iletişimin sürekliliğinin sağlanmasıyla gelişme gösterir. Dil toplumu, toplum yapan en önemli unsurlardan birtanesidir. Dil ile birlikte insan doğasına yabancı gelen herşeyi tanımaya ve anlamlandırmaya çalışır. İnsan bir yandan gelişimini sürdürürken diğer bir taraftanda çevreyi, ve dünyayı anlamlandırır(Selçuk, 2018). Sosyal bilgiler bireyin hayata hazırlanmasında önemli

bir derstir, bireyin dili ne kadar doğru, güzel ve etkili kullanırsa sosyal yaşama hazırlanması da o kadar rahat olur.

26.Yenilikçi Düşünme

Yenilikçi düşünme, düşünme becerisinin yapısını oluşturan en temel entelektüel unsurların başında gelmektedir, bu kavram geleneksel düşünme alışkanlıklarında görülen teorik bilgi ve deneyimleri aşan bir konudur (Kartal, 2020)

Eğitim bireyin hayatının temelini oluşturan en büyük sermayelerinden biri ve aynı zamanda bireyin şahsına ve çevresine karşı sorumluluğudur. Eğitimle birlikte birey yenili fikirlere ve yeni düşüncelere açık olur, çünkü eğitimle birlikte okuma, araştırma, inceleme gibi temel becerileri edinen birey kendisini ve çevresini sorgular bunların yanında bireyin düşünce sisteminde ve dünyaya bakışında da eğitim büyük bir rol üstlenmektedir. Tüm bu bilgilerden hareketle yenilikçi düşünme becerisi bireyin hayatında karşısına çıkan zorluk ve problemler karşısında yeni çözüm yolları bulabilmesi, bir konu ya da kavram hakkında yeni düşüncelere sahip olması ve bunlara ek olarak zihinsel becerilerinin gelişimi ile birlikte bir konu ya da kavram üzerinde yenilikçi şekilde düşünmesini ortaya koyan süreçtir.

27.Zaman ve Kronolojiyi Algılama

Zaman; farklı biyolojik, zihinsel, fiziksel, psikolojik, sosyolojik boyutları olan bunların bir arada bir süreç içerisinde birbiriyle bir etkileşim halinde olduğu bir olaylar bütünü yada olgu olarak açıklanabilir (Altun ve Kaymakçı, 2016). Zaman aynı zamanda sosyal bir olguyu temsil eder bunun nedenlerine bakıldığında zaman kavramı insanlar arasında meydana gelen ilişkileri temsil ettiği gibi, insanın doğumundan başlayarak sosyal bir kurum ve kimlik oluşturma sürecini de kapsamaktadır (Safran ve Şimşek, 2009).

Bireyler ilk çocukluk döneminden itibaren zaman ve kronoloji ile ilgili kavramlarla karşılaşmaktadır, özellikle günlük hayatta sıkça kullanılan saat ve takvimler ile ilgili yetişkinler tarafından ifade edilen kavramlar bireylerde zaman ve kronolojinin öğrenilmesinde çok önemli bir rol oynar fakat bu kısa bir etkinlik olmayıp belli bir süreç gerektirmektedir (Dilek, 2001). Sosyal bilgiler eğitiminde zaman ve kronolojiyi algılama becerisi öğrencilerin geçmişte meydana gelen olaylar hakkında doğru bir çıkarım yapabilmelerini, geçmiş bugün ve gelecek hakkında doğru çıkarım yapabilmelerini sağlamayı, ve özellikle tarihsel olaylara ilişkin doğru ve mantıklı çıkarım yapmaları için en gerekli becerilerden birini oluşturmaktadır.

2.4.Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita ve Harita Becerileri

2.4.1. Harita Nedir?

Yeryüzünün bütününün yada parçasının kuş bakışı görünümünün belirlenen bir ölçekte küçültülüp bir düzlem üzerine aktarılmasıyla oluşturulan çizime harita denir (İzbırak, 1992). Sosyal bilgiler dersinin içerisinde barındırdığı disiplinlerin neredeyse tamamında temel harita becerileri gereklidir. Haritalar içerikleri itibariyle karmaşıktır ve birçok soyut ifade barındırırlar. Bu yüzden bu beceriler kazandırılırken öğrencilerin zihinsel ve fiziksel gelişim düzeyleri göz önüne alınmalıdır (Kızılcıoğlu, 2007). Özellikle bu nedenle ilkökul öğrencileri için bu becerilerin kademeli olarak aktarılması ve öğrencilerin öğrenmelerine göre bu sürecin ilerlemesi önemlidir. dört ve beşinci sınıflarda temel olarak yalın şekillerle kroki çizme, sembol kullanma ve bu sembolleri açıklayan bir bölüm üzerinde durma amaçlanmıştır. 6 ve 7. sınıf düzeyinde soyut düşünme becerilerin gelişmeye başlamasıyla soyut kavramların öğretiminin üzerinde durularak ölçek ve diğer önemli ayrıntılar ile harita türlerini tanıma, harita üzerinde verilen bilgi ve sembolleri tanıma anlama ve öğrencilere kazandırılmaktadır(MEB, 2005).

2.4.2.Harita Türleri

Gelişen ve değişen hayat şartları her alanda yeniliği getirdiği gibi harita biliminde ve haritalarda da mevcut ihtiyaçları karşılamak amacıyla birtakım yenilik ve değişimler meydana getirmiştir. Bununla birlikte kullanım amaçlarını geliştirmek ve haritaları daha etkin bir şekilde kullanmak amacıyla haritaların içeriği ve türlerinde de değişim meydana gelmiştir. Haritaları çeşitlerine göre tasnif etmek neredeyse imkansız bir iştir. Fakat sınıflandırmanın kolay olması ve kullanımı kolaylaştırmak açısından haritalarda sınıflandırmalar yapılmıştır. Haritalar genel olarak yapımı ve kullanım alanlarına göre genel ve özel haritalar olarak sınıflandırılmaktadır.

2.4.2.1.Genel Haritalar

Alanların genel özelliklerini gösteren haritalara genel haritalar denir. Örnek olarak 'siyasi harita, beşeri harita' gibi (Oruç ve Liman, 2012). Wiegand, (2006) genel haritaların niteliklerini şu şekilde açıklamaktadır:

- Haritadaki özellikler, koordinat sistemiyle coğrafik pozisyonlar dikkate alınarak yerleştirilmelidir.
- Coğrafi özellikler belirtilirken haritalardaki fiziki özellikler kullanılır.
- Görsel çeşitliliklerin betimlenmesinde semboller kullanılır.
- Semboller belirtilirken lejantlardan faydalanılmaktadır.

- Semboller ve içerikler coğrafi yerlerin isimlerini belirtmede kullanılır.

I. Şehir Haritaları

Sanayi devriminden sonra daha da belirgin bir şekilde artan şehir nüfusu ile birlikte şehirlerde mal ve hizmetlerin kontrolünün sağlanması, düzenli hizmet verebilme ihtiyacı, şehirlerin yerleşim, ulaşım ve altyapı düzeninin sağlanması amacıyla şehir haritalarının kullanımını artmıştır. İdari, ekonomik, nüfus ve ulaşım sorununu çözmek için büyük ölçekli detaylı şehir haritaları çizilmektedir. Bu haritalar, kentsel coğrafya çalışması için gereklidir. (Bilgin, 1996).

II. Topografya Haritaları

Topografya haritalarını diğer haritalardan farklılaştıran durum özellik eş yükselti eğrileri kullanılarak arazideki yer şekillerini gösterebilmesidir. Yer yüzeyi ve bunların özelliklerini bir düzlem üzerinde gösteren haritalara topografya haritaları denir.

Topografya haritalarında arazi, topografya haritası üzerinde ayrıntılı bir şekilde gösterilir. Bir dağın yüksekliğini ya da denizin derinliğini, vadi, dağ, plato gibi yeryüzü şekillerini izohipsler ve izobatlarla göstermek mümkündür. Bu haritalarla sadece doğal faktörler değil; aynı zamanda şehirler, yollar, ve insan faaliyeti olan diğer unsurlarda gösterilir (Koç, 2008).

III. Atlas Haritaları

Atlaslar dünya üzerinde yer alan farklı bölgeleri ve bölgelere ait nüfus, maden, sanayi, iklim gibi farklı özelliklerin gösterildiği haritalardır. Atlas haritaları ile öğrenci dünyanın farklı bir bölgesine ait bilgilere detaylı bir şekilde ulaşabilmektedir.

Kartografik bakımdan bir atlasta belirtilen haritalar ya yeryüzü ile ilgilidir ya da birkaç memleket, bölge veya vilayeti içine alır. Bir atlasla konacak haritalar sadece coğrafi ve topografik karakterde olabileceği gibi bir veya birkaç tabii özelliklerde bulunur. Bununla beraber genel mahiyetteki modern bir büyük atlas, coğrafi ve topografik haritalara ilave olarak özel mahiyette klimatik, morfolojik, jeolojik, ekonomik haritaları da içerisinde barındırır (Bilgin, 1996).

IV. Yol Haritaları

Ulaşım olanaklarının gelişmesiyle birlikte insanlar bir yerden başka bir yere seyahat ederken kara, deniz ve hava araçlarını kullanmaktadırlar. İnsanların gidecekleri yeri hesap

etmeleri, gidecekleri rotayı hesaplayabilmeleri, bir ulaşım planı yapabilmelerine olanak sağlaması açısından yol haritaları oluşturulmuştur. Bu haritaların yapılış amacı insanların gidecekleri yere nasıl kolay bir şekilde gideceklerini sağlamaktır. Kara, deniz ve hava trafiğinde kontrolün sağlanması, ulaşım problemlerinin yaşanmaması için bu haritaların kullanılması gereklidir (Bilgin, 1996).

V. Turizm Haritaları

Turizm haritaları Bir yerin yada ülkenin turizm değeri taşıyan yerlerini gösteren, orayı ziyaret edecek turistler için bir kılavuz ya da rehber görevi gören haritalardır. Bir bölgenin, alanın, konumun o yerde bulunan turizm açısından önemli destinasyonlarının gösterildiği harita çeşidini turizm haritaları oluşturur. Turizm haritaları, o bölgeyi ziyaret eden misafirlerin turistik faaliyetlerini daha rahat ve kolay bir şekilde yapabilmesine olanak verir. 20.yy'ın ikinci yarısından sonra artan turizm faaliyetlerine bağlı olarak turistik haritalarda da bir dizi gelişme yaşanmıştır (Aksaray ve Ateş, 2019).

2.4.2.2 Özel Haritalar

Özel haritalar, belli bir amaca hizmet etmek amacıyla yapılan haritalardır. Yerel, bölgesel veya genel olabilirler. Yeryüzüne dağılmış farklı coğrafi özelliğe sahip bilgiler, grafiksel olarak ifade edilebilir.

Özel haritalardan bazıları şunlardır :

I. Jeoloji Haritası

Jeoloji haritalarında verilen malûmat birçok sahalarda maden arama, maden cevheri ve kömür yataklarının rezerv hesaplarının yapılmasında, petrol arama ve petrol yataklarının yayılış sahasını tespit etmekte faydalanılabilecek son derece mühim malzeme durumundadır. Ayrıca bu haritalar; barajların inşasında, su temini probleminin çözümlenmesinde, sanayi tesislerinin kurulacağı yerlerin tayininde, şehir ve bölge planlamasında, ziraat ve ziraatla ilgili araştırmalarda vb. başvurulması aynı derecede gereklidir (Bilgin, 1996).

II. Toprak Haritası

Toprak, geçmiş ve günümüzü en iyi anlatan tanıklardan birini oluşturmaktadır. Bulunduğu ortamda ve o ortamın iklim özelliklerini karakteristik yansıtan bir şekilde oluşmuş topraklar güncel toprak olarak nitelendirilir, bu topraklar o alan, bölge, coğrafya hakkında

iklim, bitki toplulukları, toprak yapısı gibi konular hakkında önemli bilgiler içerir (Dündar, 2019).

Bitki coğrafyası çalışmalarında olduğu gibi ziraat ve arazi kullanılışı ile ilgili tetkiklerde esas olarak toprak haritalarına ihtiyaç vardır. Morfolojide de muayyen yaş münasebetleri ve paleocoğrafya şartlarının tespiti hususunda toprak haritalarından istifade edilir. Bu özel ehemmiyetleri dolayısıyla toprak haritalarını ayrı bir sınıf olarak belirtmek mümkündür ve faydalıdır. Arazi müşahedelerinden elde edilen malûmat ve alınan toprak numunelerinin laboratuvar analizleri sonunda ortaya konan neticelere istinaden muhtelif toprak haritaları telif edilir (Bilgin, 1996).

III. Nüfus Haritası

Nüfus coğrafyası zamana bağlı bir şekilde nüfusun gelişimini, dağılışını, hareketlerini, sosyo ekonomik özelliklerini inceleyerek, bu çalışmalar sonucunda nüfusun özelliklerini ortaya koyan bir disiplini teşkil eder (Çelik ve İncili, 2019).

Nüfus haritaları, Dünya'nın genelinde veya bir ülkedeki nüfusa ilişkin dağılımı ve bunların özellikleri hakkında bilgi veren haritalardır. *“Nüfus, beşeri coğrafyada önemli bir konu teşkil eder. Yeryüzünün iskan edilmiş sahalarında, kıtalarda, memleket ve bölgelerde nüfus dağılışını yani yoğunluk, nüfusun sosyal karakteri bakımından kır ve şehir nüfus oranlarının dağılışı, zirai nüfus yoğunluğu, cinsiyet ve yaş yapısı ile ilgili kadın ve erkek nispetleri, yaş gruplarına göre dağılışı, etnik yapı olarak ırklar ve milliyet grupları, ayrıca dinlere ve lisana göre dağılışı, iş ve meşguliyet bakımından yapı, nüfus miktarlarında değişiklik, göçler, doğum ve oturma yerlerine göre dağılışını gösteren muhtelif haritalar bu mevzuda yapılacak detay çalışmalarda, mevcut malzemenin tasnif ve analizi sonunda elde edilen neticelere istinat etmek suretiyle telif edilirler. Ayrıca bu mevzuda hazırlanan diyagramların harita üzerinde yerlerine konmasıyla meydana getirilen diagramatik haritaları da bu sınıfa dahil etmek gerekir”* (Bilgin, 1996).

2.4.3. Haritalarda Bulunması Gereken Unsurlar

Derslerde kullanılan haritalar hem öğrencilerin dersi anlaması açısından, hem de haritalar ile ilgili temel kavramların doğru öğretilmesi açısından çok önemlidir. Harita türünden bağımsız olarak, haritada bulunan belirli özellikler haritanın kullanımını kolaylaştıracak ifadeler içerir. Haritayı oluşturan herhangi bir unsur eksik ise haritada belirli işlemler yapmak ve haritayı okumak zorlaşır (Koç, 2008). Haritanın anlaşılır ve güncel olması, kartografik

Lejant: Haritalarda ifade edilen değişik özellikleri açıklamak için hazırlanmış düzenli tablolardır (Akkuş, 1995:). “Lejant haritanın konusuna göre değişir (Bilgin, 1996). Haritadaki sembollerin ve görsellerin anlamının açıklandığı yer. Haritanın kilit noktası olarak ifade edilebilir.

Semboller: Haritalardaki detayların gösterilmesinde kullanılan diğer unsurlardan birisi de sembollerdir. Gerçek dünyadaki sahillerin, ağaçların, demiryollarının, binaların vb. cisimlerin, haritalar üzerindeki eşdeğerlerin veya bunların geometrik şekillerle gösterilmesini sağlayan işaretlerdir. Harita üzerinde semboller farklı ebat ve şekillerde gösterilirler. Kullanılan ebat, renk ve şekiller, nicel ve nitel sahalara işaret ederler. Örneğin bir çember şehre işaret ediyorsa, büyük olanı yüksek nüfuslu olanını ifade etmektedir. Haritalarda alanlar değişik renklerle, taramalarla veya şekillerle, yollar ve akarsular çizgilerle, yerleşim birimleri, sanayi tesisleri, hava alanı gibi coğrafi özellikler sembollerle gösterilir. Lejant genellikle haritanın sağ alt köşesinde bulunur. Bazen haritanın altında ya da sağ tarafında yer alır. Haritayı kullanacak kişi haritayı anlayabilmek ve yorumlayabilmek için harita işaretlerinden faydalanır.

Harita 2. Lejant örneği (mta.gov.tr).

Ölçek :Dünya üzerinde var olan gerçek bir alanın bir harita üzerindeki temsiliyetini ifade eder (Wiegand, 2006). Başka bir ifadeyle alanın küçültülerek harita üzerinde yansıtılma işlemine denir. Kesir ve çizgi ölçek şeklinde iki türü olan ölçekler, haritalarda boyutlandırma ve ölçme amacıyla kullanılmaktadır (Tyner, 2010).

Tarih: Tarım ve nüfusla ilgili coğrafi bilgiler zaman içerisinde değişir. Haritayı kullanan kişilerin yorum ve karşılaştırma yapabilmeleri için haritadaki bilgilerin hangi zamana ait olduğunun belirtilmesi gerekir. Bir haritada tarihin bulunması o haritanın hangi zaman diliminde yapıldığını gösterir. Coğrafi olaylar sürekli olarak kendisini yenileyen bir süreç içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle tarihlere göre değişimler gerçekleşmektedir. Bu değişim ve gelişimin anlaşılması için haritada çizildiği tarihin bulunması önemlidir.

Koordinat Sistemi: Harita ya da arazide herhangi bir noktanın yerini bulmak için, o noktanın yönü ve uzaklığı gibi kavramlar hakkında bilgi sahibi olmamız gerekir. Haritalarda bir yerin konumunu belirtmek için paralel ve meridyenlerden yararlanılır. Paralel ve meridyenlere koordinat sistemi adı da verilir. Paralel ve meridyenler kutuplara göre yatay ve dikey olarak çizilen çemberlerdir. Yeryüzündeki herhangi bir noktanın konumu, ekvator ve başlangıç meridyenine olan uzaklığıdır. Bu uzaklık enlem ve boylam derecesi ile ifade edilir.

Enlem: Yeryüzündeki bir noktanın ekvatora olan en yakın uzaklığın karşılığı açının değeridir.

Boylam: Yeryüzündeki bir noktanın başlangıç meridyenine olan en yakın uzaklığın karşılığı açının değeridir.

Kullanılan Projeksiyon: “Haritaların özellikle hangi projeksiyon ile çizildiğini harita üzerinde göstermek, harita okuyucularını bilinçlendirmek açısından önemlidir” (Bill, 2005). Harita çizilirken kullanılan projeksiyon yöntemi, haritanın amacına ve içeriğine uygun olmalıdır.

Yön Oku: Harita üzerinde yön tayin etmede kullanılır. Küçük ölçekli haritalarda yön oklarının hazırlanan bazı küçük ölçekli haritalarda olmadığı durumlar vardır. Bu gibi hususlarda haritalardaki coğrafi koordinat sistemi kullanılır (Sönmez, 2010). Haritada gösterilen bölgenin yönünü belirlemek için bugün Genellikle kuzey oku veya yön gülü olarak ifade edilen bir yön göstergesi referans alınmaktadır (Liben, Kastens ve Stevenson, 2002), (Tyner, 2010).

Harita. 3 Haritada Yön Oku (www.cografyaharita.com).

2.5. Cumhuriyetin İlanından Günümüze Kadar Harita Becerilerin Öğretim Programlarındaki Tarihsel Süreci

2.5.1. 1924 İlk Mektepler Müfredat Programında Harita Becerileri

Cumhuriyetin ilanıyla birçok alanlarda çeşitli değişiklikler yapılmıştır, bu alanlardan bir tanesi de eğitimidir. 1924 tarihinde çıkarılan “İlk Mektepler Müfredat Programı” Cumhuriyet tarihindeki ilk program olma özelliği taşır. Bu program dönemin ilköğretim daire başkanlığı vasıtasıyla düzenlenmiştir (Binbaşoğlu, 1999).

1924 yılında yayınlanan programda, ilkokul birinci ve ikinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin ders müfredatına incelendiğinde coğrafya dersi yoktur. Fakat öğrenciler üçüncü sınıfta öğrenim görmeye başladığında bu ders haftada iki saatlik periyotlar halinde ders müfredatına eklenmiştir. Ayrıca bu iki saatlik dersin konu içeriklerinin safi bilgilerin yanı sıra öğrencinin yakın çevresinde vukuu bulan olayları ve durumları anlamlandırabilmeleri hedeflenmiştir (Maarif Vekâleti, 1924)

Bu programda coğrafya dersi dördüncü ve beşinci sınıflarda öğrenim gören öğrencilere haftada iki saatlik periyotlarla verilmektedir. Dördüncü sınıfta coğrafya dersine giriş niteliğinde temel kavramlardan oluşan ait bilgilere değinilirken, beşinci sınıfta öğrenim gören öğrencilere ise dünyayı tanımaları bakımından dünya coğrafyası ve ülkeleri tanınması bakımından ülkeler coğrafyası dersi verilmektedir (Sönmez, 2010)

2.5.2. 1926 İlkokul Programı ve Harita Becerileri

Bu programda yer alan konular arasındaki bağlantıya dikkat edilmiştir. Böylelikle “Toplu öğretim metodu” öğretim programı uygulanmaya başlatıldı. Bu doğrultuda eski programlarda farklı dersler halinde gösterilen “*Muhasabat-ı Vataniye, tabiat tetkiki, tarih, coğrafya*” dersleri yeni programda “Hayat Bilgisi” adıyla tek bir çatı altında toplanmıştır (Cicioğlu, 1985). Buna ek olarak programın amacı, “*çevresine etkin uyum sağlayabilecek iyi vatandaşlar yetiştirmek*” olarak belirlenmiştir (Binbaşoğlu, 1999). Bu programla birlikte müfredatın işleyiş sürecinde detaylı bir şekilde açıklanarak önemli noktaları vurgulanmıştır.

2.5.3. 1936 İlkokul Programı ve Harita Becerileri

1935 toplanan milli eğitim komisyonu tarafından ‘Yeni İlkokul Müfredat programı’ isminde yürürlüğe getirilmiştir(Cicioğlu, 1985). Bu programda tabiat bilgisi dersi 4 ve 5. Sınıflarda 3’er saat bulunmaktadır, yine coğrafya dersi dört ve beşinci sınıf düzeyinde haftada iki saat olarak verilmektedir(Ambarlı, 2010).

1936 programına bakıldığında coğrafya dersinin öğretimi konusunda belirtilen hedeflerden biri de “*Öğrencilere harita düşüncesi oluşturmak, haritadan yararlanır bir hale getirilmesi için plan düşüncesini güçlendirilmesinden başlanmalıdır*” şeklinde belirtilmiştir (İlkokul Programı:, 1936). Bu direktifte ilk olarak harita bilgisinin plan konusundan ele alınarak öğrencilere kazandırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ise harita okuma ve kullanma maharetinin öğrencilere nasıl kazanım sağlayacağı belirgin bir şekilde anlatılmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin harita düşüncelerinin güçlenmesi için onlardan da haritalar hazırlamaları gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda 1926 programı coğrafya dersinde kullanılan gereçlere ilaveten; Kum havuzu veyahut kum masası, bunların yanı sıra bulunan yerin özellikleri hakkında plan ve büyük ölçekli harita da eklenmiştir (İlkokul Programı, 1936).

2.5.4. 1948 İlkokul Programı ve Harita Becerileri

1948 ilkokul programı dönemin ihtiyaçlarına göre 1936 programını değiştirerek ve geliştirilerek hazırlanmıştır. 20 yıllık bir süreçle Cumhuriyet tarihimizin en çok yürürlükte yer alan programı, 1948 -1949 öğretim yılında faaliyete konmuştur (Cicioğlu, 1985). Bu programda harita bilgisi ve harita becerilerine ilişkin programın amaçları incelendiğinde, çocukların harita üzerinde incelemeler yaparak, haritaya ilişkin incelediği şekilleri kolaylıkla tanıyabilmeleri, ve haritaya bakarak bir ülkeyi incelemeleri hedef olarak belirtilmiştir, bunun dışında harita bilgisi

ve harita fikrinin gelişimi için çocuklara harita yaptırılması ve harita fikrinin çocuklara aşılması da bu programda hedef olarak belirtilmiştir (Ambarlı, 2010).

1948 ilkokul programına göre coğrafya dersi beşinci sınıfta öğrenim gören öğrencilere haftada iki saatlik periyotlarla anlatılmıştır. 1948 programını incelediğimizde programın genel gayesi; dünya üzerindeki başka ülkeleri ve milletlerin tanıtılması, Öğrencilerin meydana gelen coğrafi olayların sebeplerini araştırmaya ve olaylar arasındaki ilgi örüntüsünü bulup çıkarmaya alıştırılması, bunlara ek olarak harita düşüncesi oluşturmak, öğrencileri; haritaları anlamaları ve yararlanacak bir hale getirmeyi sağlamaktır (MEB, 1948). Programdaki yöntem ve tekniklerden gösterip yaptırmaya ilişkin *“Öğrencilere harita düşüncesi oluşturmak, onları haritadan yararlanacak bir hale getirmek için özellikle ilk kademe sınıftan başlayarak okulun çevresindeki yapıların; sokakların ve okul ile ev arasındaki yerlerin kumda küçük ölçüde ihya etmesine önem verilmeli ve eş zamanla kumda şekil alan örneğe elverişli olarak basit planlar yaptırılmalıdır”* (MEB, 1948).

2.5.5. 1968 İlkokul Programı ve Harita Becerileri

1962 program taslağı bakanlıkta kurulan bir komisyon tarafından 1967–1968 öğretim yılında “Geliştirilmiş İlkokul Program Taslağı” hazırlanmıştır (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000) Talim Terbiye Kurulu’nun 1 Temmuz- 1968 gün ve 171 sayılı kararı ile 1968 İlkokul Programının onayı alınmıştır (Tekışık, 1969). Üzerinde yeniliklere gidilerek günümüze kadar süregelen bir programdır. Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi adlarıyla 1962 öncesi ilkokul programlarında bulunan, dersler “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiştir. 1968 tarihli İlkokul Programı’ndaysa bu ders “sosyal bilgiler” olarak değiştirilmiştir. 1968 programındaki sosyal bilgiler dersi hedefleri dört bölüme dayanmaktadır. Bu bölümlerden birini oluşturan *“Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirilmek yönünden”* başlığı içeriğinde *“Çevrelerini ve yurdu tanır; Türkiye’nin yakın ve uzak komşu memleketler ve diğer dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanır, Gerekli plân, kroki ve harita bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hâle gelirler”* (İlkokul Programı, 1968). Bu programdaki harita becerilerinin içeriğine bakıldığında öğrencilere yaşadığı çevrenin ve coğrafyanın tanıtılması, haritalara ilişkin temel kavramların (plan, kroki) gibi öğretilmesinin amaçlandığı görülmektedir.

2.5.6. 1998 Sosyal Bilgiler Programında Harita Becerileri

Bu programı diğer programlardan ayıran niteliği ilköğretimin entegrasyonu adına düzenlenen ilk sosyal bilgiler dersi öğretim programı olmasıdır. Program incelendiğinde sosyal bilgiler dersinin ilkokul ve ortaokullarda öğrencilere üçer saatlik periyotlar halinde aktarıldığı görülmüştür (Sönmez, 2010).

Plân, kroki ve harita konusu öğrencilere dördüncü sınıftan itibaren vermeye başlanmıştır. Bu programdaki haritalara ilişkin amaç ve davranışlara bakıldığında; harita türlerinin genel ve özel haritalar olarak ayrılması, genel harita çeşitlerinin, fiziki, idari ve idari ayrılış haritalar olarak ayırt etme, özel harita türleri; iklim, karayolları, nüfus, sanayi, tarım ürünleri haritaları olarak sınıflandırma ve bunlara ek olarak ölçek konusu ve ölçek türleri ile ilgili bilgiler verildiği görülmektedir (Sönmez, 2010).

1998 sosyal bilgiler programında harita okuma yeteneğinin edinilmesine dair bir diğer amaç ise haritalara ilişkin ana işaretlerle ilgilidir. Harita okumaya ilişkin davranışların bazıları renklerin neleri ifade ettiği hakkında yazma söyleme, haritalardaki işaretler hakkında bilgi sahibi olma şeklinde belirtilmiştir.

2.5.7. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Harita Becerileri

2005 yılında uygulamaya konulan yeni programla birlikte sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımları temele alan yapıya geçmiştir. Programda yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiştir. Programın içeriğine bakıldığı zaman çoklu zeka ve aktif öğrenmenin vurgulandığı görülmektedir. Daha önceki programlardan farklı olarak öğrenci merkeze alınmış, öğretmene bilgiye ulaşırken yol gösterici olma misyonu verilmiştir. 2005 öncesi öğretmen merkezli ve ezberin ön planda olduğu bir programdan, 2005'ten sonra öğrenci merkezli bir programa dönülmüştür (Sözen ve Ada, 2018). 2005 programı sosyal bilgiler öğretiminde öğrencilerin yaşadığı ortam ile dünyanın coğrafi olarak özelliklerini tanımları ve insanlar ile doğal çevre arasındaki iletişimi anlayıp açıklayabilmeleri ile bilgiyi; grafik, zaman şeridi, tablo küre gibi çeşitli araçlar vasıtasıyla anlayıp kullanmaları bu programın genel amaçlarından birkaçıdır (MEB, 2005).

2005 Programına bakıldığında harita okuryazarlığı, ölçek hesaplama gibi harita becerileri ile ilgili kazanımların “ İnsanlar yerler çevreler “ öğrenme alanının içerisinde sıkça geçtiği görülmektedir.

2.5.8. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Harita Becerileri

2017 yılında Sosyal bilgiler öğretim programı taslak program olarak uygulanmış ve daha sonra 2018-2019 eğitim-öğretim yılında tüm sınıf düzeylerinde 2018 sosyal bilgiler öğretim programı olarak uygulanmaya başlamıştır. 2018 programında beceriler öğrenme alanlarına göre aktarılacak beceriler olarak belirlenmiştir. Çağın şartlarına uygun bireyler yetiştirmek için çağın gereksinimlerine uygun becerilerin verilmesine dikkat edilmiştir (Dursun, 2019).

2018 öğretim programında beceriler konusunda da değişiklikler yapılmıştır, eski programda becerinin tanımı yapıp gerekçeleri ifade edilirken 2018 programında ise beceriler konusu daha az detaylı olarak ele alınmıştır. 2005 programında 15 beceri yer alırken 2018 yılı öğretim programında toplam 27 beceri yer almaktadır.

2005 SBÖP olmayıp 2018 SBÖP'ye eklenen beceriler; finansal okuryazarlık, çevre okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, tablo-grafik diyagram çizme ve yorumlama, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, iş birliği, kanıt kullanma, öz denetim, konum analizi, politik okuryazarlığı, kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme becerileridir.

2018 öğretim programında, coğrafi becerilerin sayısı artırıldığı gibi coğrafi konuların daha ayrıntılı ve derinlemesine incelenmesine önem verilmiştir.

2018 programında beceriler bölümünde yer alan harita ile doğrudan ilgili beceriler, konum analizi, mekan algılama ve harita okuryazarlığıdır 2018 SBÖP öğrenme alanları sınıf düzeyinde incelendiğinde “İnsanlar, yerler çevreler” öğrenme alanında 4.sınıf düzeyinde "Mekan algılama, Harita kullanma, Tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama, Harita okuryazarlığı" becerilerine yer verildiği görülmektedir. “İnsanlar, yerler, çevreler” öğrenme alanında 5.sınıf düzeyinde "Harita okuryazarlığı, Çevre okuryazarlığı ve Gözlem" becerilerine yer verildiği görülmüştür. 6.Sınıf “İnsanlar, yerler, çevreler” öğrenme alanında; "Mekanı algılama, Harita okuryazarlığı" becerilerine yer verildiği görülmektedir. 7 sınıf düzeyinde ise "Tablo grafik diyagram çizme ve yorumlama" becerisinin yer aldığı görülmektedir.

2.6. İlgili Araştırmalar

Alan yazını incelendiğinde, harita becerileri üzerine yapılan çalışmaların harita becerilerinin öğretimi üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca harita becerilerinin öğretimine ilişkin öğrenci ve öğretmen adaylarıyla çalışmalar yapılmıştır.

Üzümcü (2007) tarafından hazırlanan “İlköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler Dersinde Harita Okuma Becerisinin Aktif Öğrenme Yöntemiyle Kazandırılması “ başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında harita okuma becerisinin aktif öğrenme ile geleneksel öğrenme arasında anlamlı bir farklılığa neden olup olmadığını incelemek amaçlanmıştır. Çalışma sonunda elde edilen ön test- son test sonuçlarına göre aktif öğrenme yaklaşımının geleneksel öğrenme yaklaşımına göre öğrenme düzeyini arttırdığı tespit edilmiştir.

Koç (2008) tarafından hazırlanan “Coğrafya Öğretim Programındaki Kazanımların Öğrencilerin Harita Beceri Düzeyleri Üzerine Etkisi” adlı doktora çalışmasında; ortaöğretim kurumlarında farklı sınıf düzeylerinde öğrenim gören öğrencilerin harita beceri düzeyleri incelenmiştir. Çalışmada farklı sınıf düzeyindeki öğrencilerin harita beceri düzeylerini incelemek amacıyla tarama araştırması yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak başarı testi uygulanmıştır. Çalışmanın sonuç kısmına baktığımızda ortaöğretim kurumlarında 9 ve 10. sınıflardaki öğrenciler arasında, harita beceri düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür.

Sönmez (2010) tarafından hazırlanan “ İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita Becerileri” isimli doktora tez çalışmasında ilköğretim ikinci kademedeki eğitim gören öğrencilerinin harita beceri düzeylerini belirlenmesi ve bu harita becerilerinin 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında, görsel öğelerde, metinlerde yer alma durumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın modelini, tarama modeli oluşturmuştur. Araştırmanın nitel boyutunda 6 ve 7. sınıf düzeyinde eğitim gören öğrencilerin kullandığı ders kitaplarına yönelik içerik analizi yapılmıştır. Çalışmada harita becerilerinin özel okullarda öğrenim gören öğrencilerin devlet okullarında eğitim gören öğrencilerden ve büyükşehirde yaşayan öğrencilerin normal şehirde yaşayan öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Meriç (2011) “Sosyal Bilgiler Ve Okul Öncesi Öğretmenliğinde Eğitim Gören Öğrencilerin Mekan Bilişi Ve Harita Okuma Becerisi” çalışmasında, öğrencilerin yaşadıkları çevre ve mekan hakkında neler bildikleri ve bu bunları gösterme şekillerini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma örnek olay araştırması ile yapılmış olup, Adnan Menderes Üniversitesi sosyal bilgiler ve okul öncesi bölümlerinde öğrenim gören 1 ve 4. sınıf öğrencisi 131 katılımcı ile gerçekleşmiştir. Katılımcıların “mekansal biliş” ve “harita okuma “ becerileri; bölüm, sınıf, cinsiyet, yerleşim yeri, mezun olduğu ortaöğretim programı ve lise türüne göre incelenmiş ve karşılaştırma yapılmıştır. Çalışmada sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde eğitimine devam eden öğrencilerin mekânsal biliş ve harita okuma becerilerinin okul öncesi öğretmenliği bölümünde öğrenimine devam eden öğrencilerden üstün olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aksoy ve Sönmez (2012) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Metin ve Görsellerde Harita Becerileri” adlı çalışmada, sosyal bilgiler ders kitaplarında metin ve görsel olarak harita becerilerine yer verilme düzeyinin ikinci kademedeki nasıl olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın örneklem grubu 6 ve 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarıdır. Çalışma sonuçlarına bakıldığında sosyal bilgiler dersi 6.sınıf ders kitaplarında “konum ve koordinat belirleme” becerisinin en fazla yer aldığı belirlenmiştir “Sembollerini anlama ve yorumlama” becerisi 6.sınıf ders kitaplarında en az yer alan beceridir. 7.sınıf ders kitapları inceleme sonuçlarına göre “harita okuma ve yorumlama” becerisi en fazla yer alan beceridir. “Ölçek kullanma, sembollerini anlama ve yorumlama becerisi en az yer alan beceriler arasında olmuştur. İlköğretim 7.sınıf ders kitabı görselleri incelendiğinde “harita okuma ve yorumlama” becerisi en fazla yer alan beceri olurken “uzaklık ölçme becerisinin” görsellerde hiç bulunmadığı tespit edilmiştir.

Sönmez ve Aksoy (2013) tarafından hazırlanan “Cumhuriyet'ten Günümüze İlköğretim Programlarında Harita Becerileri” adlı çalışmada, Cumhuriyet'in ilanından itibaren günümüze kadar uygulamaya koyulan öğretim programlarında harita becerilerine nasıl ve ne şekilde yer verildiği incelenmiştir. Çalışma betimsel analiz modeli ile yapılmıştır. Çalışmaya göre 1924 yılındaki öğretim programında öğrencilere temel harita bilgisi ve harita ile ilgili kavramlar öğretilmeye çalışıldığı, yakından uzağa ilkesi kapsamında öğrencinin çevresinden başlayarak etrafı tanıması ve yön kavramlarını öğrenerek çevresine ilişkin çıkarımlar yapmasının sağlanmak istendiği belirlenmiştir. 1926 programı, harita açısından önemlidir; çünkü bu programda öğrencinin kalıp bilgiyi ezberlemekten ziyade, harita üzerinde çalışarak bilgi sahibi olması ve yaparak yaşayarak öğrenmesi amaçlanmıştır. 1936 programında “plan” kavramı çokça yer almış, harita becerileri öğretilirken gösterip yapma ve yaparak yaşayarak öğrenme ön plana çıkmıştır. 1948 programında harita becerileri; öğrencilere harita ile ilgili fikir verme, mevcut haritalar üzerinde yorum yapabilme olarak belirtilmiştir. 1968 öğretim programında öğrencinin çevresini ve yurdunu tanıması, ülkesi ve diğer komşu devletler ile dünyadaki devletler hakkında bilgi sahibi olması amaçlanmıştır. 1998 öğretim programında harita becerileri gelişen ve değişen teknoloji ile birlikte artık farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Programda harita çeşitleri; iklim, nüfus, karayolları, meteoroloji gibi harita çeşitlerini tanımlama, yazma, söyleme olarak verilmiş ve ayrıca ölçek konusunun üzerinde de durulmuştur. 2005 programında artık daimicilik felsefesi yerine yapılandırmacılık felsefesinin benimsenmesi ile programda birçok değişiklik olmuş ve harita becerilerinin öğretiminde de birçok yenilik ve gelişim olmuştur. Harita konularına sosyal bilgiler dersi 6.sınıfta yer verilmiş

ve öğrencilerin harita ve görsellerden faydalanarak ülkemizde görülen iklim tipleri gibi konularda çıkarımlar yapmasına olanak sağlamıştır. Çalışma sonuçlarına göre; Cumhuriyet'in ilanın sonra programlarda, harita becerileri öğrencilere aktarılırken yakın çevresindeki doğal ve beşeri faktörler göz önüne alınmıştır. Daha sonra harita yöntem ve tekniklerinin gelişmesi, teknolojik gelişmeler ve harita alanındaki yeni yöntem ve tekniklerin kullanılmaya başlanmasıyla harita becerilerinin öğretimi daha ileri bir seviyeye çıkmıştır.

Koç (2013) “Harita Beceri Düzeyleri ile Öğrenme Stilleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışması betimsel bir çalışmadır.. Çalışma sonuçlarına bakıldığında öğrenme türleri ile harita beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamış, fakat okul türü ile harita beceri düzeyleri arasında ise bir fark bulunmuştur. Bu fark Anadolu ve Fen liseleri lehine olmuştur.

Darakçı (2014) “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Ve Ders Kitaplarında Harita Kullanımı” isimli çalışmasında, sosyal bilgiler ders kitaplarında hangi harita kazanımlarına yer verildiğini, ders kitaplarında ve çalışma kitaplarında bunlardan ne şekilde faydalandığını, gibi konular incelemiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan öğretim programına yönelik içerik analizi yapılmıştır. Çalışmada öğretim programı incelenmiş, harita kullanımı ile ilgili var olan kazanımların üzerinde durulmuştur. Haritaların ünitelerdeki sayısı ve özellikleri incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre 4 ve 8. sınıf arasında kullanılan ders kitaplarında toplamda 37 ünite içerisinde 23 ünite haritaların kullanıldığı belirlenmiştir. Öğrenci çalışma kitaplarında harita kullanımı yoğunluğunun sık olmadığı da ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Akengin, Tuncel ve Cendek (2016) “Öğrencilerde harita okuryazarlığının geliştirilmesine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri” çalışmasında çalışma grubunu rastlantısal örneklem yoluyla belirlenen 15 öğretmen oluşturmuştur. Görüşmelerden elde edilen veriler çözümlenerek yorumlanmıştır. Araştırma sonuçlarından elde edilen bulgulara göre; sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin harita okuryazarlığı konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları, ders saatlerinin yetersiz olduğu, kazanımların yoğun olması nedeniyle öğrencilerde harita becerilerinin geliştirilmesi konusunda yeterli düzeyde çalışma yapamadıkları sonucuna varılmıştır. Ayrıca araştırmanın örneklem grubunu oluşturan İstanbul ili Arnavutköy ilçesindeki ortaokulların materyal açısından yetersiz olduğu belirtilmiş ve bu doğrultuda önerilere yer verilmiştir.

Kartal (2016) “Ortaöğretim Öğrencilerinin Harita Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi “ çalışmasında; harita okuma yazma becerilerini cinsiyet, okul türü, öğrenim seviyeleri gibi değişkenler açısından incelemiştir. Çalışmanın örneklemini Sivas ili il merkezinde rastgele seçilen öğrenciler oluşturmuştur. Elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin başarısında okul türüne göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Çalışmaya göre fen lisesinde okuyan bir öğrencinin harita okur yazarlık düzeyi diğer okul türlerinde öğrenimine devam eden bir öğrencinin harita okuryazarlık düzeyinden daha iyidir. Harita kullanım sıklığına göre haritayı sık kullanan bir öğrencinin diğer öğrenciler arasında harita okuryazarlığı açısından daha iyi olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Yer- yön ve bir faaliyet (turizm gibi) amaçlarıyla haritayı kullanan bireylerin diğer bireylerden harita okuryazarlık düzeyi olarak daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Güneş (2016) tarafından yapılan “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya konularında harita ve harita sembollerini kullanabilme becerileri” isimli yüksek lisans tez çalışması, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya ile ilgili konulardaki harita ve harita sembollerini kullanma derecelerini belirlemek için yapılmıştır. Araştırma, tarama modelinde yapılmıştır. Araştırmada harita ve harita sembollerini kullanabilme konusunda öğretmen adayları arasında cinsiyet açısından bir farklılığın bulunmadığı tespit edilmiş, sosyal bilimlerin en çok hangi alt alanına ilgi gösteriyorsunuz sorusuna, coğrafya cevabı veren öğretmen adaylarının ve akademik not ortalaması yüksek olan öğretmen adaylarının harita ve sembolleri daha çok kullandıkları tespit edilmiştir.

Aydemir (2017) “Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer alan Beceriler Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmasında, sosyal bilgiler öğretim programında yer alan becerilere sosyal bilgiler ders kitaplarındaki etkinliklerde ne düzeyde yer verildiğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; Milli Eğitim Bakanlığı ve özel yayınevlerine ait ders kitaplarında ortak ve derse has becerilere yer verilmediği belirlenmiş olup, ders kitaplarının beceri düzeylerini gösterme açısından farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir.

Kuzey (2017) “Cumhuriyet’in İlanın Günümüze Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında Harita Ve Yön Okuryazarlığı” adlı çalışmasında, Cumhuriyetin ilanının günümüze kadar ilköğretim hayat bilgisi öğretim programında yer alan “harita ve yön okuryazarlığını” incelemiştir. Çalışmada, nitel araştırma deseninden doküman incelemesi kullanılmıştır. Programa bakıldığında, hayat bilgisi programının çağın ihtiyaçları, eğitimdeki yeni yaklaşımlar, gelişen ve değişen toplumsal ihtiyaçlara göre şekillendiği görülmektedir.

Çalışmanın içeriğini hayat bilgisi öğretim programında yer alan harita ve yön okuryazarlığı ile ilgili açıklamalar, hedefler, konular ve kullanılan araç-gereçler oluşturmuştur.

Öncü (2019) tarafından yapılan “Ortaöğretim Öğrencilerinin Harita Becerileri Düzeylerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tez çalışması, 11.sınıf düzeyinde eğitim gören öğrencilerin harita becerileri düzeyini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada, ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin harita beceri düzeyleri, orta olarak bulunmuştur. Ayrıca çalışmaya katılan öğrencilerin coğrafya dersine karşı ilgili olduğu ortaya çıkmış ve coğrafya öğretmenlerinin derslerde teknolojiyi kullanma noktasında ileri bir düzeyde olduğu belirlenmiştir. Derslerde teknoloji kullanımı arttıkça harita beceri düzeyinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde, sosyal bilgiler dersinde harita konusu ve harita becerilerine yönelik çalışmaların yapıldığı belirlenmiş, fakat Milli Eğitim Bakanlığı'nda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin harita becerilerine yönelik görüşleri ile ilgili alan yazında eksiklik olduğu fark edilmiş ve araştırma bu doğrultuda yapılmıştır.

3.BÖLÜM YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma problemlerine uygun şekilde araştırma deseni, katılımcılar, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analiz edilmesi süreçleri sunulmuştur.

3.1.Araştırma Deseni

Belirtilen amaçlar doğrultusunda problem durumlarının araştırılması amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma; ölçülmesi zor olan kelime ve imgelerin özelliklerine odaklanan ve bu özelliklerin detaylı analiz edilmesine fırsat tanıyan araştırma türüdür (Glesne, 2015). Gliner, Morgan ve Leech'e (2015) göre; nitel araştırma yöntemi, olgulardan detaylı ve zengin veriler elde etmeye fırsat tanımaktadır. Bu amaçla sosyal bilgiler öğretmenlerinin harita kullanma becerilerine yönelik sorunlarının tanımlanarak alternatif çözüm önerilerine ulaşılması amaçlanmıştır. Diğer yandan bu yöntem, bağlama ilişkin detaylarla birlikte çok sayıda doğrudan alıntı içermektedir (Christensen, Johnson ve Turner, 2015). Görüşmeler yoluyla katılımcılardan doğrudan toplanan verilerin sosyal bilgiler öğretmenlerinin harita kullanma becerilerine yönelik olarak önemli bilgiler verebileceği düşünülmektedir.

Durum çalışması; günlük hayat durumlarında çalışılan, güncel bir olguyu beraberindeki içerikle belli düzeyde kesiştiren ve çoklu kanıtların ya da veri kaynaklarının varlığında kullanılan, yaşantı ve deneyimler yoluyla elde edilen araştırma yöntemlerindendir (Yin, 1984, Akt., Yıldırım ve Şimşek, 2005:277). Chmiliar (2010) durum çalışmasını, sınırı belli olan bir sistemin süreçleri hakkında çoklu verilerin kullanılması yoluyla sistemi derin biçimde inceleyen metodoloji olarak; Merriam (2013) sınırlı problem durumunun sistematik olarak betimlenmesi olarak; Creswell (2007) ise araştırmacının zamanla sınırlandırılmış durumları çoklu kaynakları kapsayan gözlem görüşme gibi veri toplama araçları ile derinlemesine incelediği, durumlara bağlı kod ve temaların belirlendiği yaklaşım olarak tanımlamaktadır.

3.2.Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim öğretim yılında Sivas ili devlet okullarında görev yapan 55 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yönteminde göre belirlenen katılımcılarda bu yöntemin seçilmesinin nedeni zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların incelenmesine fırsat vermesi açısından olgu ve olayların ortaya çıkarılmasında ve açıklanmasında katkı sunmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde kolay ulaşılabilir durum

örneklemesinin tercih edilmesinde zaman, emek, maliyet açısından kullanışlı olması dikkate alınmıştır. Araştırma grubunda yer alan 55 katılımcının demografik özellikleri, cinsiyet, yaş, lisansüstü eğitim durumları, meslekteki kıdem yıllarına ait bilgiler tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler

Değişken	Kategori	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	26	47,3
	Erkek	29	52,7
Yaş Aralığı	20-29	22	40
	30-39	18	32,7
	40-59	15	27,3
Lisansüstü Eğitim	Hayır	46	83,6
	Evet	9	16,4
Mesleki Kıdem	1-5	13	21,8
	6-10	26	49,1
	11-15	7	12,7
	16-20	5	9,1
	21-25	4	7,3

Çalışmaya ilişkin katılımcı bilgileri incelendiğinde 55 katılımcının % 47,3’ü kadın (26 kişi), %52,7’si erkek (29 kişi) katılımcılardan oluşmaktadır. En fazla katılımı %40 oranla 20-29 yaş arası (22 kişi) oluşturmuştur. Katılımcıların diğerlerinin yaş gruplarına bakıldığında %32,7 ile 30-39 yaş arası (18 kişi) ve %27,3 oranla 40-59 yaş arası (15 kişi) oluşturmuştur. Lisansüstü eğitime devam edenlerin oranı %16,4’tür yani her 4 katılımcıdan biri yüksek lisans veya doktora eğitimi yapmaktadır. Katılımcıların meslekte görev yılları incelendiğinde 1-5 yıl arası %21,8’i (13 kişi), 6-10 yıl arası %49,1 (26 kişi), 11-15 yıl arası %12,7 (7 kişi),16-20 yıl %9,1’i (5 kişi) ve 21-25 yıl arası %7,3 (4 kişi) oluşturmaktadır.

3.3.Verİ Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak on sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerdeki standartlık ve esnekliğin, anketlerdeki sınırlılığı ortadan kaldırmakla birlikte araştırılan konuda derinlemesine bilgi sahibi olma konusundaki katkısı (Yıldırım ve Şimşek, 2003) araştırmacıların çoğunlukla bu yöntemi tercih etmesine sebep olmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kuramsal çerçeve ve

alan yazına dönük çalışmalar yapıldıktan sonra hazırlanmıştır. Rastgele seçilen katılımcılarla pilot görüşmeler yapıldıktan sonra amaca uygun olmadığı düşünülen sorular formdan çıkartılmış ve uzman görüşü alınarak yarı yapılandırılmış görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Araştırma verilerinin toplanması için öğretmenlere ilişkin hazırlanmış, demografik bilgi formları ve katılımcıların önceden belirlenmiş açık uçlu soruların her bir katılımcıya sistematik ve tutarlı bir sırada sorulduğu Ek 2’de yer alan yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, kuramsal çerçeveye ve alan yazına dönük çalışmalar yapıp ön görüşmeler yapıldıktan sonra uzmanların da görüşleri doğrultusunda nihai halini almıştır.

3.4.Verİ Toplama Süreci

Araştırmada, katılımcılarla yüz yüze ve ya online iletişim aracıyla bağlantı kurularak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İki kısımdan oluşan görüşme formunun ilk kısmında çalışmanın katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. Birinci bölüm; cinsiyet, yaş aralığı, lisans üstü eğitim durumu ve mesleki kıdem yılı gibi bilgileri içeren sorulardan oluşmaktadır. On adet açık uçlu soruya yer verilen formun ikinci kısımda ise görüşmenin doğasına uygun biçimde derinlemesine sorular (sonda) yapılarak görüşme süreci desteklenmiştir. Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izinler alındıktan sonra katılımcılarla görüşmelere gerçekleştirilmiştir. Ortalama 25 dakika süren görüşmeler öncesi katılımcılara gönüllük konusunda bilgilendirme yapılarak görüşmelerin kayıtlarının tutulacağı, görüşme verilerinin bu çalışma haricinde kullanılmayacağı ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı ifade edilmiştir. Randevu talep edilen katılımcılarla uygun ortamlarda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Diğer yandan katılımcıların görüşme haricinde konuya ilişkin eklemek istedikleri bilgi olursa araştırmacıya ulaşabilmesi için iletişim bilgileri forma eklenmiştir. Araştırmanın sonraki süreçlerinde araştırma hakkında bilgi sahibi olmak isterlerse araştırmacıya ulaşabilecekleri belirtilmiştir.

3.5.Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. İçerik analizinin temel amacı elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşabilmektir. Betimsel analiz yoluyla sınıflanarak özetlenen veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutularak betimsel yaklaşımda ortaya çıkarılamayan kavram, tema ve ilişkiler keşfedilebilir. İçerik analizi, metinler ve metinlerin ilişkili olduğu kavramlardan,

güncellenebilir ve amaca dönük sonuçlar çıkarmada kullanılan araştırma tekniği (Krippendorff, 2010) ve önyargıların, kodların, temaların ve anlamların ortaya çıkarılması adına materyallerin detaylı bir şekilde incelenerek yorumlanmasıdır (Berg ve Lune, 2015). İçerik analizinin özü, benzerliği olan veriler arasında kurulan bağlantılarla kavramlar ve temalar oluşturarak okuyucunun en kolay anlayabileceği forma sokmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Betimsel analiz ile katılımcıların görüşleri olduğu gibi yansıtılmış, içerik analizi ile veriler tanımlanarak verilerde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

3.6.Geçerlik, Güvenirlik ve İnandırıcılık

Nitel araştırma türlerinde güvenirlilik ve geçerliğin sağlanması için önerilen stratejiler (Yıldırım ve Şimşek, 2018) dikkate alındığında bu çalışma kapsamında derinlemesine veri toplama, detaylı betimleme ve tutarlılığın incelenmesi yöntemleri kullanılmıştır. 55 katılımcı ile tamamlanan görüşmelerin ses kaydı süresinin 1012 dakika ve görüşlerin yazılı dökümlerinin 135 sayfadan oluşması, çalışma verilerinin derinlemesine toplandığını göstermektedir. Ayrıca temalar ve kodlar arasındaki ilişkiler modellenerek ayrıntılı betimlemeler yapılmıştır. Araştırmanın güvenirliliği için birbirinden bağımsız üç katılımcı ile pilot görüşmeler gerçekleştirilmiş ve çalışmadan bağımsız bir alan uzmanı tarafından verilerin analiz edilmesi sonucunda ortaya çıkan temalar doğrultusunda ölçme araçlarının güvenirliliğinin sağlanması yoluna gidilmiştir. Toplanan verilerin analiz güvenirliliğini sağlamak için çalışmada yer almayan alanında deneyimli bir sosyal bilgiler eğitimi ve bir ölçme ve değerlendirme araştırmacısından araştırma soruları ile temaların tutarlılığının incelenmesi istenmiştir. İnandırıcılığın sağlanması için veri kaynaklarıyla uzun süre çalışılmasına, ham veri kaynaklarının görüşmecilere sunulması kontrolünün görüşmecilerle birlikte gerçekleştirilmesine, sonuçların çalışmadan bağımsız bir uzman tarafından kontrol edilmesine ve bulguların paydaşların doğrudan alıntılarıyla sunulmasına dikkat edilmiştir.

4.BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde araştırma sonucunda elde edilen verilerden yola çıkılarak ulaşılan bulgular ve bu bulgular ışığında yapılan yorumlar ele alınmıştır. Her bir katılımcı yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorulara ilişkin aynı soruya birden fazla cevap verdiği için frekans ve yüzdeler oluşturulurken katılımcıların o soruya ilişkin verdikleri toplam cevap sayısı baz alınmıştır.

4.1. Birinci alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan ve araştırmanın birinci alt problemi “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin mevcut sosyal bilgiler öğretim programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında harita becerilerinin yeterliliklerine ve öğretimine ilişkin düşünceleri nelerdir?” sorusuna ilişkin hazırlanan 1, 2, 4, 6, 7 ve 8. sorularla birinci alt probleme ilişkin görüş ve düşünceler ortaya konulmuştur.

4.1.1. Birinci soruya ilişkin bulgular ve yorumlar

Katılımcılara görüşme formunda 1. soruda yöneltilen “2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programında hangi harita becerileri yer almaktadır? Bu becerilerin yeterliği hakkında düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna ilişkin alınan cevaplar tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. 2018 Sosyal bilgiler öğretim programında hangi harita becerileri yer almaktadır? sorusuna ilişkin katılımcı cevapları

Verilen Cevaplar	Katılımcılar	Frekans	Cevapların yüzdesi
Mekanı algılama becerisi	K ₂ , K ₄ , K ₈ , K ₁₄ , K ₁₇ , K ₁₈ , K ₁₉ , K ₂₀ , K ₂₅ , K ₂₈ , K ₃₁ , K ₃₅ , K ₄₁ , K ₄₀ , K ₄₆ , K ₅₄	16	20
Harita okuryazarlığı becerisi	K ₂ , K ₈ , K ₁₄ , K ₁₅ , K ₁₇ , K ₂₀ , K ₂₈ , K ₃₁ , K ₃₅ , K ₄₁ , K ₄₂ , K ₄₈ , K ₅₄	13	16,25
Harita okuma ve yorumlama becerisi	K ₃ , K ₉ , K ₁₅ , K ₁₉ , K ₂₄ , K ₂₅ , K ₁₅ , K ₂₇ , K ₃₀ , K ₄₃ , K ₄₄ , K ₅₁	12	15
Konum analizi becerisi	K ₂ , K ₈ , K ₁₄ , K ₁₅ , K ₁₇ , K ₃₁ , K ₃₅ , K ₄₀ , K ₄₄ , K ₄₆	10	12,5
Yer – Yön bulma becerisi	K ₃ , K ₉ , K ₁₂ , K ₂₁ , K ₄₃ , K ₄₄	6	7,5

Sembollerini anlama ve yorumlama becerisi	K ₉ , K ₂₁ , K ₄₃ , K ₄₄	4	5
Kroki çizme becerisi	K ₂₁ , K ₂₄ , K ₃₀ , K ₄₄	4	5
Ölçek kullanma becerisi	K ₄₁ , K ₄₂ , K ₄₃	3	3,75
Koordinat belirleme becerisi	K ₂₁ , K ₂₅ , K ₄₃	3	3,75
Tablo ve grafik okuma becerisi	K ₁₈ , K ₃₁	2	2,5
Atlas kullanma becerisi	K ₁₉ , K ₂₁	2	2,5
Çevre Okuryazarlığı becerisi	K ₂₀ , K ₅₄	2	2,5
Uzaklık hesaplama becerisi	K ₂₁	1	1,25
Diğer	K ₁ , K ₃₆	2	2,5
Cevap yok	-	-	-
Toplam		80	100

*Katılımcılar bazı sorulara birden fazla cevap vermişlerdir, bu nedenle frekans değerleri katılımcı sayısından fazla çıkabilmektedir.

Araştırmaya katılan 55 katılımcının tamamından toplam 80 tane cevap alınmıştır. Alınan cevaplara göre 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında mekan algılama, harita okuryazarlığı, harita okuma ve yorumlama, konum analizi, yer yön bulma, sembollerini anlama ve yorumlama becerisi gibi harita becerileri yer almakta olup, mekan algılama becerisi katılımcılardan alınan en yüksek cevabı oluşturmuştur. Alınan 80 tane cevabın 16 tanesi (% 20) bu beceri ile ilgilidir. Bu beceriyi sırasıyla harita okuryazarlığı becerisi %16,25 (13 cevap), harita okuma ve yorumlama becerisi % 15 (12 cevap), konum analizi becerisi %12,5 (10 cevap), yer yön bulma becerisi %7,5 (6 cevap), sembollerini anlama ve yorumlama becerisi %5 (4 cevap), kroki çizme becerisi %5 (4 4 cevap), ölçek kullanma becerisi %3,75 (3 cevap), koordinat belirleme becerisi %3,75 (3 cevap), tablo ve grafik okuma becerisi %2,5 (2 cevap), atlas kullanma becerisi %2,5 (2 cevap), çevre okuryazarlığı becerisi %2,5 (2 cevap) takip etmiştir

Bu becerilerin yeterliğine ilişkin görüşler incelendiğinde K₅₀“5.sınıf müfredatında yer şekillerinin tanıtılması, yükselti basamakları, iklime bağlı olarak ülkemizin beşeri özelliklerinin anlatımı yer alıyor. 6.sınıf müfredatında da dünyadaki iklim çeşitleri veriliyor. Ben yetersiz olduğunu düşünüyorum” yanıtını vermiştir, K₅₄“ Sosyal bilgiler ders kitaplarında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı içerisinde çevre okuryazarlığı, harita okuryazarlığı ve mekânı algılama becerileri yer almaktadır. Öğrenenlerin bu beceriler sayesinde yaşadıkları coğrafyada iller, yer şekilleri gibi coğrafi özellikleri bilmesi ve parçası oldukları ekosisteme dair doğa ve toplum olaylarını anlaması beklenmektedir. Bu noktada becerilerin yeterliliği konusuna değinecek olursam programa dair küçük çapta eksiklik olduğunu düşünüyorum. Bu

becerilerin öğrenciye kazandırılmasında öğretmen tarafından kullanılan materyallerin, yöntem ve tekniklerin çeşitliliği becerilerin yeterli olmasını sağlayacaktır.” yanıtını vermiştir. Becerilerin yeterliğine ilişkin K₅₅ “Özellikle 6. sınıf harita bilgileri yeterli düzeydedir ancak 5. ve 7. Sınıflarda harita becerilerine değinilmediğinden o konuda eksiklikler mevcuttur.” yanıtını vermiştir. Birinci soruya ilişkin en az yanıt alınan uzaklık hesaplama becerisine ilişkin K₂₁ “Genel manada harita okuryazarlığı, mekanı algılama ve çevre okuryazarlığı yer almaktadır. Öğrenciler matematik becerileri yeterli düzeyde olmadığı için haritada uzaklık hesaplamaları yaparken zorlanıyorlar.” yanıtını vermiştir.

4.1.2. İkinci soruya ilişkin bulgular ve yorumlar

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda araştırmanın birinci alt problemine ilişkin olarak 2. soruda yöneltile “Harita becerilerinin öğretimi için sosyal bilgiler öğretim programında ders saatinin yeterliğine ilişkin düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna katılımcılardan alınan cevaplar Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Harita becerilerinin öğretimi için Sosyal bilgiler öğretim programında ders saatinin yeterliğine ilişkin düşünceleriniz nelerdir? Sorusuna ilişkin katılımcı cevapları

Verilen Cevaplar	Katılımcılar	Frekans	Cevapların yüzdesi
Yeterli değil	K ₁ , K ₂ , K ₃ , K ₄ , K ₅ , K ₆ , K ₇ , K ₈ , K ₉ , K ₁₀ , K ₁₁ , K ₁₂ , K ₁₃ , K ₁₄ , K ₁₅ , K ₁₆ , K ₁₇ , K ₁₉ , K ₂₀ , K ₂₁ , K ₂₃ , K ₂₄ , K ₂₅ , K ₂₇ , K ₂₈ , K ₂₉ , K ₃₀ , K ₃₁ , K ₃₂ , K ₃₃ , K ₃₄ , K ₃₅ , K ₃₆ , K ₃₇ , K ₃₈ , K ₃₉ , K ₄₀ , K ₄₁ , K ₄₂ , K ₄₃ , K ₄₄ , K ₄₅ , K ₄₆ , K ₄₈ , K ₄₉ , K ₅₀ , K ₅₁ , K ₅₂ , K ₅₃ , K ₅₄ , K ₅₅	51	92,73
Yeterli	K ₁₈ , K ₂₂ , K ₂₆ , K ₄₇	4	7,27
Cevap yok	-		
Diğer	-		
Toplam		55	100

*katılımcılar bazı sorulara birden fazla cevap vermişlerdir, bu nedenle frekans değerleri katılımcı sayısından fazla çıkabilmektedir.

Tablo 3’de görüldüğü gibi katılımcıların % 92,73’i (51 kişi) ders saatinin harita becerilerinin öğretimi için yeterli olarak görmezken, %7,27’si (4 kişi) yeterli olarak görmektedirler. Buna göre araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 90’dan fazlası sosyal bilgiler öğretim programında ki ders saatinin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Buna ilişkin görüşlerini belirten K₂₇ “Derslerde öğrenciler konuyu tek seferle ya da aynı öğretim yöntemleriyle anlayamıyorlar, farklı öğretim yöntemlerini denemek gerekiyor. Maalesef bunun için zaman yeterli değil. Örneğin oryantiring eğitimi yapmak istesek buna zaman yetmez.” yanıtını vermiştir. Aynı soruya ilişkin yeterli değil yanıtını veren K₄₄ “Sosyal bilgiler ders saati ve bu konular için ayrılan zaman çok yetersizdir. Konunun kavranması ve uygulanması için

öğrencilerde sınıf içinde etkinlik yapılması zaman almaktadır. Çok fazla etkinlik yapılamadığı için konunun anlaşılması zorlaşmaktadır.” diyerek görüşünü belirtmiştir. Konuya farklı bir açıdan yaklaşp yeterli değil yanıtını veren K₅₂ bu durumu “ Harita becerisi vermek tamamen öğretmenin inisiyatifinde. Eğer ayrıntılı bir şekilde verilecek olsa zaman yetmiyor. Bence ortaokul öğrencisi ülkesinin yeryüzü şekillerini tanımalı. Fakat müfredat buna yer vermiyor” şeklinde belirtmiştir. Soruya ilişkin ders saatinin yeterli olduğunu yanıtını veren K₂₂ “Temelde yeterli beceriyi kazanmış öğrenciler için ders saati yeterli. Ancak tam tersi öğrenci profilleri için sıkıştırılmış ders saati tecrübe edilebilmektedir.” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

4.1.3. Üçüncü soruya ilişkin bulgular ve yorumlar

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda araştırmanın birinci alt problemine ilişkin olarak 3. soruda yöneltilen “Bir öğretmen olarak, harita becerilerinin öğretimi konusunda yaşadığınız problemler nelerdir? ” sorusuna katılımcılardan alınan cevaplar Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Bir öğretmen olarak, harita becerilerinin öğretimi konusunda yaşadığınız problemler nelerdir ? Sorusuna ilişkin katılımcı cevapları

Verilen Cevaplar	Katılımcılar	Frekans	Cevapların yüzdesi
Ders saati yetersizliği	K ₂ , K ₄ , K ₇ , K ₈ , K ₁₆ , K ₃₃ , K ₃₅ , K ₃₈ , K ₄₃ , K ₄₄ , K ₄₅ , K ₅₀ , K ₅₃	13	21,67
Eksik hazırbulunuşluk	K ₂ , K ₃ , K ₈ , K ₁₂ , K ₁₇ , K ₁₈ , K ₁₉ , K ₂₀ , K ₂₁ , K ₂₂ , K ₃₄ , K ₃₅	12	20
Materyal eksikliği	K ₅ , K ₁₀ , K ₁₅ , K ₂₅ , K ₂₇ , K ₂₉ , K ₃₀ , K ₃₂ , K ₃₆ , K ₃₇ , K ₃₉	11	18,33
Teknolojik altyapı yetersizliği	K ₁₄ , K ₁₅ , K ₂₄ , K ₂₅ , K ₄₁	5	8,33
Matematik bilgisi zayıflığı	K ₃ , K ₉ , K ₁₂ , K ₂₁	4	6,67
Ders kitaplarında içerik eksikliği	K ₁₅ , K ₄₉ , K ₅₂ , K ₅₅	4	6,67
Ders dışı etkinlik olmaması	K ₂₈	1	1,67
Derse ve konuya ilişkin önyargı	K ₈ , K ₅₁	2	3,33
Kazanımların yoğun olması	K ₇	1	1,67
Herhangi bir problem olduğunu düşünmüyorum.	K ₁₁ , K ₁₃	2	3,33
Öğrencilerin soyut düşünme becerilerinin gelişmemiş olması	K ₄₆ , K ₄₇	2	3,33
Öğrencilerin çabuk unutması	K ₃₄	1	1,67
Diğer		-	

Cevap yok	K ₁ , K ₆	2	3,33
Toplam		60	100

*katılımcılar bazı sorulara birden fazla cevap vermişlerdir, bu nedenle frekans değerleri katılımcı sayısından fazla çıkabilmektedir.

Tablo 4'e göre 55 katılımcının 53'ünden (% 96,66) 58 cevap alınmış olup, 2 kişi (% 3,33) ise bu soruya cevap vermemiştir. Alınan 58 cevaptan 13 tanesi (% 21,67) ders saati yetersizliği, 12 tanesi (% 20) eksik hazır bulunuşluk ve 11 tanesi de (% 18,33) materyal eksikliği ile ilgilidir. Bu üç cevap toplam cevapların % 50'sinden fazlasını oluşturmakta olup, buna göre öğretmenler harita becerilerinin öğretiminde en fazla ders saatinin yetersiz olması, öğrenci hazır bulunuşluğunun eksik olması ve materyel eksikliği ile karşılaşmaktadır. Bu cevaplardan başka 5 cevap (% 8,33) teknolojik altyapı yetersizliği, 4'er cevap (% 6,63) matematik bilgisi zayıflığı ve ders kitaplarında içerik eksikliği, Öğrencilerin soyut düşünme becerilerinin gelişmemiş olması, 2 cevap (% 3,33), Herhangi bir problem olduğunu düşünmüyorum 1 cevap (%1,67), Öğrencilerin çabuk unutması 1 cevap (% 1,67) Kazanımların yoğun olması 1 cevap (%1,67) Ders dışı etkinlik olmaması 1 cevap (% 1,67) gibi hususlarla ilgili olup, harita becerilerinin öğretiminde öğretmenlerin bu gibi problemleri yaşadıkları verler cevaplardan anlaşılmaktadır.

Katılımcılardan en fazla alınan cevap olan ders saati yetersizliğine ilişkin K₃₅ “Öğrenciler harita okuryazarlığı konusunda yeterli bilgiye sahip değiller. Ders süresinin azlığı haritalara ilişkin temel kavramları öğretirken acele etmemize neden oluyor, bunun sonunda öğrencilerin bu beceriyi kazanmasında problem meydana geliyor” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. K₅₄ ise benzer şekilde “Ders saati az olduğu için derslerde pratik yapamıyorum” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Eksik hazır bulunuşluk cevabına ilişkin, K₂₂ “İlköğretim 1.kademedен gelen öğrenciler, her geçen yıl daha az donanım ile bize gelmeye başladılar. Bu yüzden sembol okuma ve yorumlamada kendini tekrar eden olumsuz bir süreç yaşanabiliyor. Teorik bilgi aktarımından ileri gidemeyen ilköğretim öğrencileri, proje temelli öğrenme ortamlarının oluşamamasına sebep oluyor.” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Öğrencilerin soyut düşünme becerilerinin gelişmemiş olması yanıtını veren K₄₇ bu yanıtla ilişkin görüşünü “Öğrenciler için, ölçek, kroki ,koordinat, meridyen ve paralel, mekansal ve sembolik bilgileri soyut simgelerdir. Bu nedenle öğrenciler bunu tamamen zihinlerinde oturturamıyorlar.” şeklinde ifade etmiştir. Ders kitaplarındaki içerik eksikliğine ilişkin görüş belirten K₄₉ bu görüşünü “Harita becerilerinin öğretimi sosyal bilgiler konuları içinde sarmal olarak tekrar

etmemektedir. Öğrenciler konuyu tam olarak kavrayamadıkları için haritayı kullanmakta zorlanıyor. Öyle ki yaşadığı ili bile haritada göstermekte zorlanıyor.” şeklinde ifade etmiştir.

4.1.4. Dördüncü soruya ilişkin bulgular ve yorumlar

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda araştırmanın birinci alt problemine ilişkin olarak 4. soruda yöneltilen “Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki yer alan konuların, harita becerilerinin öğretimi konusunda yeterli içeriğe sahip olup, olmamasına ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusuna katılımcılardan alınan cevaplar Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki yer alan konuların, harita becerilerinin öğretimi konusunda yeterli içeriğe sahip olup, olmamasına ilişkin görüşleriniz nelerdir? Sorusuna ilişkin katılımcı cevapları

Verilen Cevaplar	Katılımcılar	Frekans	Cevapların yüzdesi
Yetersiz olduğunu düşünüyorum	K ₁ , K ₂ , K ₅ , K ₆ , K ₇ , K ₈ , K ₁₀ , K ₁₂ , K ₁₄ , K ₁₅ , K ₁₆ , K ₁₇ , K ₁₉ , K ₂₀ , K ₂₁ , K ₂₂ , K ₂₃ , K ₂₈ , K ₂₉ , K ₃₀ , K ₃₁ , K ₃₂ , K ₃₄ , K ₃₅ , K ₃₇ , K ₃₈ , K ₄₄ , K ₄₇ , K ₄₈ , K ₄₉ , K ₅₀ , K ₅₂	32	51,61
Yeterli olduğunu düşünüyorum	K ₃ , K ₉ , K ₁₁ , K ₁₃ , K ₁₈ , K ₂₄ , K ₂₅ , K ₃₃ , K ₄₀ , K ₄₁ , K ₄₂ , K ₄₅ , K ₅₁	13	17,74
İçerik zenginleşmeli	K ₃₉ , K ₄₃ , K ₄₆ , K ₄₇ , K ₄₉ , K ₅₀ , K ₅₂ , K ₅₄ , K ₅₅	9	14,52
Kısmen yeterli	K ₂₆ , K ₂₇ , K ₃₆ , K ₄₃ , K ₄₆ , K ₅₃ ,	6	9,68
Ek kaynak kullanılmalı	K ₃ , K ₂₁ , K ₄₄ , K ₄₆	4	6,45
Cevap yok	-	-	-
Diğer	-	-	-
Toplam		64	100

*katılımcılar bazı sorulara birden fazla cevap vermişlerdir, bu nedenle frekans değerleri katılımcı sayısından fazla çıkabilmektedir.

Tablo 5’de görüldüğü gibi “Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki yer alan konuların, harita becerilerinin öğretimi konusunda yeterli içeriğe sahip olup, olmamasına ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusuna 55 katılımcının tamamından 64 yanıt alınmıştır. Alınan yanıtların 32 tanesi (%51,61) yetersiz olduğunu düşünüyorum, 13 tanesi (% 17,74) yeterli olduğunu düşünüyorum, 6 tanesi (% 9,68) kısmen yeterli ve 4 tanesi (% 6,45) ek kaynak kullanılmalı şeklindedir. Buna göre katılımcıların büyük bir çoğunluğu sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan konuların harita becerilerinin öğretimi konusunda yeterli içeriğe sahip olmadığını düşünürken yine

önemli bir kısmı ise içeriğin zenginleştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların çok az bir kısmı ise ek kaynak kullanılması gerektiğini düşünmektedir.

Yetersiz yanıtını veren katılımcılardan K₁₅ harita becerilerinin öğretimine ilişkin “Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda konulara göre harita içeriği yeterli düzeyde değildir. Sınıf seviyesine göre daha ayrıntılı, açık, anlaşılır ve harita becerilerinin öğretimi için daha fazla etkinliğe yer verilmelidir.” Şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Yine yetersiz şeklinde yanıt veren K₄₇ “Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan konular, harita becerilerinin öğretimi konusunda yeterli içeriğe sahip değildir. Son yıllarda kazanımların azaltılması nedeniyle harita becerileri yüzeysel olarak verilmektedir.” şeklinde belirtmiştir. Yeterli yanıtını veren K₃ “5, 6, 7 ve 8. sınıfta yer alan ünitelerin hemen hemen hepsinde birçok harita yer olmakta ve bu haritalar öğrencilerin harita becerilerini artırma konusunda yeterlidir.” Şeklinde görüş ifade etmiştir. Kısmen yeterli yanıtını veren K₂₇ “Kısmen yeterli görüyorum. Ders kitaplarında güncelleme yapılmalı, etkinliklerin çeşitlendirilmesi ve teknolojiye entegrasyonu sağlanması lazım.” şeklinde görüş ifade etmiştir. Yine kısmen yeterli yanıtını veren K₃₆ görüşünü “Kısmen yeterli olarak görüyorum. Ders kitaplarındaki içerikler çok yüzeysel, becerilerin öğretimi için içeriklerin zenginleşmesi gerektiğini düşünüyorum” şeklinde dile getirmiştir.

4.1.5. Altıncı soruya ilişkin bulgular ve yorumlar

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda araştırmanın birinci alt problemine ilişkin olarak 6. soruda yöneltilen “Mekanı algılama becerisini öğrencilerde nasıl oluşturuyorsunuz?” sorusuna katılımcılardan alınan cevaplar tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Mekanı algılama becerisini öğrencilerde nasıl oluşturuyorsunuz ? Sorusuna ilişkin katılımcı cevapları

Verilen Cevaplar	Katılımcılar	Frekans	Cevapların yüzdesi
Harita ve küreler yardımıyla	K ₄ , K ₆ , K ₁₂ , K ₁₄ , K ₁₅ , K ₁₉ , K ₂₀ , K ₂₁ , K ₂₂ , K ₄₃ , K ₄₆ , K ₅₅	12	20
Kroki çizdirme yöntemi ile	K ₁ , K ₄ , K ₆ , K ₈ , K ₉ , K ₁₄ , K ₁₅ , K ₂₇ , K ₃₅ , K ₄₃	10	16,67
Soru cevap yöntemi ile	K ₄ , K ₂₀ , K ₂₁ , K ₂₆ , K ₃₁ , K ₃₆ , K ₃₇ , K ₄₉ , K ₅₁ , K ₅₅	10	16,67
Yakın çevresine ilişkin sorular sorarak	K ₃₉ , K ₄₀ , K ₄₁ , K ₄₂ , K ₄₉ , K ₅₂ , K ₅₄	7	11,67
Kazanım testleri ile değerlendirme	K ₂₄ , K ₂₉ , K ₃₀ , K ₃₂ , K ₃₃	5	8,33

Sanal haritalar kullanarak	K ₈ , K ₂₇ , K ₃₄ , K ₃₅	4	6,67
Ders dışı etkinlik	K ₂₈ , K ₃₈ , K ₅₃	3	5
Ders içi etkinlik	K ₇ , K ₂₂	2	3,33
Sanal geziler	K ₃₇	1	1,67
Diğer	K ₂ , K ₃ , K ₆ , K ₄₅	4	6,67
Cevap yok	K ₂₅ , K ₅₀	2	3,33
Toplam		60	100

*katılımcılar bazı sorulara birden fazla cevap vermişlerdir, bu nedenle frekans değerleri katılımcı sayısından fazla çıkabilmektedir.

Tablo 6'ya göre 55 katılımcının 53 ünden 58 yanıt alınmıştır, iki katılımcı soruya yanıt vermemiştir. Verilen yanıtlara göre mekanı algılama becerisi öğrencilerde oluşturulmasında “harita ve küreler yardımıyla” % 20 (11 cevap) ile en fazla oranda iken, “sanal geziler” % 1,67 (1 cevap) ile en az orandadır. Harita ve küre kullanarak yanıtından sonra % 16,67 (10 cevap) kroki çizdirerek, % 16,67 (10 cevap) soru cevap yöntemi, %11,67 (7 cevap) yakın çevresine ilişkin sorular sorarak, %8,33 (5 cevap) kazanım testleri ile değerlendirme, % 6,67 (4 cevap) sanal haritalar kullanarak, %5 (3 cevap) ders dışı etkinlik, % 3,33 (2 cevap) ders içi etkinlik ve % 1,67 (1 cevap) sanal geziler oluşturmaktadır.

Verilen cevaplar doğrultusunda öğretmenlerin mekanı algılama becerisinin kazandırılmasında en çok uyguladıkları yöntem harita ve küre kullanımı olduğu görülmektedir. Bu yanıt öğretmenlerin küre ve harita kullanımının sınıf ortamında yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer cevaplar incelendiğinde, sadece bir katılımcı sanal gezileri kullanıyorum yanıtını vermiştir. Bu durum derslerde teknoloji kullanımının çok az olduğunu göstermektedir. Sanal haritalar kullanarak yanıtını veren K₂₇ “*Kroki çizdiriyorum. Bunun dışında harita konuları geldiğinde Google mapsden çeşitli ülkeleri sokak sokak geziyor en son okulumuza ve evlerinin olduğu sokağa kadar geliyoruz. Bunun dışında zaman kalırsa oryantiring uygulaması yapmaya çalışıyoruz.*” şeklinde görüş belirtmiştir. K₃₅ “*sanal üç boyutlu resimler kullanıyorum. Krokiler yardımıyla bu beceriyi kazandırmaya çalışıyorum. Bir mekanı zihinde canlandırabilme ve o canlandırmayı kağıt üzerinde ifade etmelerine fırsat tanıyorum.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

4.1.6. Yedinci soruya ilişkin bulgular ve yorumlar

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda 7.Soruda yöneltilen “Harita okuryazarlığı becerisini öğrencilere nasıl kazandırıyorsunuz?” sorusuna katılımcılardan alınan cevaplar Tablo 7’de gösterilmiştir

Tablo 7. Harita okuryazarlığı becerisini öğrencilere nasıl kazandırıyorsunuz sorusuna ilişkin katılımcı cevapları

Verilen Cevaplar	Katılımcılar	Frekans	Cevapların yüzdesi
Haritaya ilişkin temel kavramların öğretilmesi	K ₂ , K ₃ , K ₄ , K ₁₂ , K ₁₃ , K ₁₄ , K ₁₅ , K ₂₁ , K ₂₂ , K ₂₇ , K ₃₅ , K ₄₁ , K ₄₂ , K ₄₅ , K ₄₈ , K ₄₉ , K ₅₁ , K ₅₄ , K ₅₅	19	28,79
Düz anlatım yöntemi	K ₁ , K ₅ , K ₁₀ , K ₁₅ , K ₂₁ , K ₂₂ , K ₂₇ , K ₃₁ , K ₃₅ , K ₃₆ , K ₃₇ , K ₃₈ , K ₃₉ , K ₄₈ , K ₄₉ , K ₅₁	16	24,24
Dilsiz harita etkinlikleriyle çizim yaptırıyorum	K ₇ , K ₈ , K ₁₄ , K ₂₃ , K ₂₄ , K ₃₀ , K ₃ , K ₄₉ , K ₅₁	9	13,64
Derste harita ve atlas üzerinde oyun oynatarak	K ₆ , K ₁₁ , K ₁ , K ₃₆ , K ₄₂ , K ₄₃ , K ₄₄	7	10,61
Gösterip yaptırma yöntemi ile	K ₄ , K ₉ , K ₁₅ , K ₂₆ , K ₃₁ , K ₄₉	6	9,09
Verilen ev ödevleri ile	K ₁₇ , K ₄₀ , K ₄₁	3	4,55
Derste harita üzerinde yorum yaptırarak	K ₉ , K ₁₆	2	3,03
Akıllı tahta uygulamaları vasıtasıyla	K ₅ , K ₁₀	2	3,03
Web 2 teknolojileri yardımıyla	K ₂₆	1	1,52
Diğer	-	-	-
Cevap yok	K ₂₅	1	1,52
Toplam		66	100

*katılımcılar bazı sorulara birden fazla cevap vermişlerdir, bu nedenle frekans değerleri katılımcı sayısından fazla çıkabilmektedir.

Harita okuryazarlığı becerisini öğrencilere nasıl kazandırıyorsunuz sorusuna katılımcıların en çok %28,79'u (19 kişi) haritaya ilişkin temel kavramların öğretilmesi yanıtını vermiştir, en az yanıt web 2 teknolojileri %1,52 (1 kişi) olarak verilmiştir. 54 katılımcıdan toplam 66 yanıt alınmış, bir katılımcı soruya cevap vermemiştir. Haritaya ilişkin temel kavramların öğretilmesi yanıtını sırasıyla % 24,24 (16 kişi) düz anlatım yöntemi, %13,69 (9 kişi) dilsiz harita etkinlikleriyle çizim yaptırarak, % 10,61 (7 kişi) derste harita ve atlas üzerinde oyun oynatarak, % 9,09 (6 kişi) gösterip yaptırma yöntemi ile, % 4,55 (3 kişi) verilen ev ödevleri ile yanıtını vermiştir. Katılımcıların %3,03' (2 kişi) derste harita üzerinde yorum yaptırarak, %3,03' (2 kişi) akıllı tahta uygulamaları ile yanıtını vermiştir. % 1,52 (1 kişi) web 2 teknolojileri yanıtını vermiştir.

Verilen cevaplara bakıldığında klasik öğretim yöntemlerinin derslerde hakim olduğu görülmektedir, teknolojinin derslerde yeterli seviyede kullanılmadığı görülmektedir. En çok yanıt verilen haritaya ilişkin temel kavramların öğretilmesine ilişkin K₂₁ "*Öncelikle anlatım tekniğini kullanıp harita üzerinde simgelerin ve sembollerin neler ifade ettiğini açıklıyorum.*"

Ardından soru cevap şeklinde harita üzerinden illeri, ülkeleri, kıtaları ve okyanusları, dünya üzerinde ki çeşitli konumları birlikte öğreniyoruz.” Şeklinde yanıt vermiştir. K₅₅ “Harita ile öğrenciyi ne kadar fazla maruz bırakırsak öğrencinin bu konudaki yeteneklerinin gelişmesine olanak sağlamış oluruz” yanıtını vermiştir.

4.1.7. Sekizinci soruya ilişkin bulgular ve yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemine ilişkin olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda 8.Soruda yöneltilen “Konum analizi becerisini öğrencilerde nasıl oluşturuyorsunuz ?” sorusuna katılımcılardan alınan cevaplar Tablo 8’de gösterilmiştir

Tablo 8. Konum analizi becerisini öğrencilerde nasıl oluşturuyorsunuz? sorusuna ilişkin katılımcı cevapları

Verilen Cevaplar	Katılımcılar	Frekans	Cevapların yüzdesi
Derste fiziki harita üzerinde konuyu anlatıp etkinlik yapıyorum	K ₄ , K ₆ , K ₁₅ , K ₁₇ , K ₂₁ , K ₂₃ , K ₂₉ , K ₃₀ , K ₃₁ , K ₃₂ , K ₃₇ , K ₄₄ , K ₅₃ , K ₅₅	14	23,73
Yakın çevrede bulunan yerleri merkez alarak,yakından uzağa ilkesini kullanıyorum	K ₃ ,K ₇ , K ₁₇ , K ₁₉ , K ₂₁ , K ₂₄ , K ₂₈ , K ₃₉ , K ₄₀ , K ₄₁ , K ₄₂ , K ₄₈ , K ₅₁	13	22,03
Kavramlar hakkında teorik bilgiler veriyorum	K ₁ ,K ₆ , K ₁₁ , K ₁₂ , K ₁₃ , K ₁₅ , K ₃₃ , K ₄₅ , K ₄₉ , K ₅₀ , K ₅₂	11	18,64
Teknoloji uygulamaları,konum uygulamaları,sanal haritalar kullanıyorum	K ₈ ,K ₁₄ ,K ₂₂ ,K ₂₉ ,K ₄₃ ,K ₄₄	6	10,17
Kroki çizdiriyorum.	K ₈	1	1,69
Küreler yardımıyla küre üzerinde öğretiyorum	K ₁₆	1	1,69
Örnek olay yöntemini kullanıyorum	K ₅	1	1,69
Diğer	K ₉ , K ₁₀ , K ₁₈ , K ₂₆ , K ₃₄ , K ₃₆	6	10,17
Cevap yok	K ₂ , K ₂₅ , K ₂₇ , K ₃₅ , K ₃₈ , K ₄₆	6	10,17
Toplam		59	100

*katılımcılar bazı sorulara birden fazla cevap vermişlerdir, bu nedenle frekans değerleri katılımcı sayısından fazla çıkabilmektedir.

Tablo 8’e göre en çok yanıtı Derste fiziki harita üzerinde konuyu anlatıp etkinlik yapıyorum %23,73 (14 kişi), en az yanıtları birer yanıt ile Örnek olay yöntemini kullanıyorum %1,69 (1 kişi), küreler yardımıyla harita üzerinde öğretiyorum %1,69 (1 kişi) ve kroki çizdiriyorum %1,69 (1 kişi) oluşturmuştur. 55 katılımcının tamamından 59 yanıt alınmıştır.

Fiziki harita üzerinde konuyu anlatıp etkinlik yapıyorum cevabından sonra diğer cevaplar sırasıyla yakın çevrede bulunan yerleri merkez alarak,yakından uzağa ilkesini kullanıyorum %22,03 (13 kişi), kavramlar hakkında teorik bilgiler veriyorum %18,64 (11 kişi

), teknolojik uygulamalar kullanıyorum % 10,17 (6 kişi) cevapları alınmıştır. Katılımcıların % 10,17'si (6 kişi) soruya ilişkin cevap yok yanıtını vermiştir.

En çok yanıt alınan Derste fiziki harita ile anlatım yapıyorum cevabını veren K₄₇ “Öğrencilere haritanın ne olduğu anlatıldıktan sonra ve haritayı algılarken her harita için bir kelime verilerek haritayı da aynı mantıkla algılamaları sağlanıyor. Onlara sınıfları, okulları ya da mahallelerinin haritalarını yapmaları sağlanıyor. İl,akarsu,dağ,ülke bulma gibi çeşitli oyunlar oynatılıyor.” diyerek görüşünü belirtmiştir. Aynı cevaba ilişkin K₁₅ “Koordinat sistemini, matematik ve özel konum ile ilgili bilgileri anlatım ve soru cevap yöntemiyle anlatıp haritaları kullanarak ülkelerin yerini dünya haritası üzerinde göstermelerini sağlayarak, küre ve dünya haritası üzerinde herhangi bir yerin konumunu tanımlatarak becerinin kazanılması ve tespitini yapıyorum.” şeklinde cevap vermiştir. Yakın çevreye ilişkin yanıt veren K₅₁ “Konum analizi becerisini kazandırırken yönler, çevresinde yer alan doğal ve beşeri unsurlara yakınlık ve uzaklık açısından değerlendirme yapıyorum.” diyerek görüşünü belirtmiştir.

4.2. İkinci alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde harita becerilerini aktarırken kullandıkları yöntem, teknik ya da materyaller nelerdir ve ders kitaplarına ilişkin düşünceleri nedir ?”Alt problemine ilişkin ,hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki 3 ve 5. sorular ile ikinci alt probleme ilişkin görüş ve düşünceler ortaya konulmuştur.

4.2.1. Beşinci soruya ilişkin bulgular ve yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemine ilişkin olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda 5.Soruda yöneltilen “ Harita becerilerinin öğretiminde hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz? Kullandığınız yöntem ve tekniklerin etkili ve verimli öğrenmeye katkısını nasıl değerlendirirsiniz??” sorusuna katılımcılardan alınan cevaplar Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Harita becerilerinin öğretiminde hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz? sorusuna ilişkin katılımcı cevapları

Verilen Cevaplar	Katılımcılar	Frekans	Cevapların yüzdesi
Düz anlatım yöntemi	K ₂ , K ₃ , K ₅ , K ₆ ,K ₁₂ ,K ₁₄ , K ₁₅ , K ₁₆ ,K ₁₉ , K ₃₃ , K ₄₀ , K ₄₂ , K ₄₉ , K ₅₁ , K ₅₂	15	17,44
Soru cevap yöntemi	K ₂ ,K ₅ , K ₆ ,K ₇ ,K ₉ ,K ₁₅ , K ₂₃ ,K ₂₆ , K ₃₃ , K ₃₆ , K ₄₃ ,K ₅₂ , K ₅₅	13	15,11

Gösterip yaptırma	K ₄ , K ₁₄ , K ₁₅ , K ₁₆ , K ₂₀ , K ₂₁ , K ₂₄ , K ₃₀ , K ₃₁ , K ₃₉ , K ₄₀ , K ₅₂ , K ₅₃	13	15,11
Sınıfta harita, küre materyal kullanma	K ₁₄ , K ₁₅ , K ₂₄ , K ₂₅ , K ₃₄ , K ₃₄ , K ₃₄ , K ₃₄ , K ₃₄ , K ₃₄ , K ₄₁	11	12,79
Harita çizdirme ve inceleme	K ₆ , K ₃₉ , K ₄₀ , K ₄₁ , K ₄₂ , K ₄₈ , K ₅₁ , K ₅₃ , K ₅₄	9	10,46
Beyin fırtınası	K ₅ , K ₉ , K ₃₇ , K ₃₈ , K ₄₁ , K ₄₈	6	6,97
Dilsiz harita kullanma	K ₁₁ , K ₁₃ , K ₃₄ , K ₄₅ , K ₅₄	5	5,81
Sanal haritalar kullanma	K ₈ , K ₁₄ , K ₅₁	3	3,48
Tartışma	K ₃₇ , K ₃₈	2	2,32
Online harita oyunları	K ₃ , K ₂₆	2	2,32
Grup çalışması	K ₁₅	1	1,16
Renklendirme yöntemi	K ₁	1	1,16
Diğer	K ₂₅ , K ₂₈ , K ₂₉ , K ₃₂	4	4,65
Diğer	-	-	-
Cevap yok	K ₆	1	1,16
Toplam		86	100

*katılımcılar bazı sorulara birden fazla cevap vermişlerdir, bu nedenle frekans değerleri katılımcı sayısından fazla çıkabilmektedir.

Harita becerilerinin öğretiminde hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz.? Sorusuna ilişkin 55 katılımcıdan toplam 85 cevap alınmıştır. Bir katılımcı cevap vermemiştir. En fazla cevabı %17,44 (15 kişi) düz anlatım yöntemi, en az cevabı %1,16 (1 kişi) Grup çalışması, yine %1,16 (1 kişi) renklendirme yöntemi olarak vermişlerdir.

Düz anlatım yöntemi cevabını sırasıyla, %15,11'i(13 kişi) gösterip yaptırma, %12,79'u (11 kişi) sınıfta harita, küre, materyal kullanma, %10,46'sı (9 kişi) harita çizdirme ve inceleme, %6,97'si (6 kişi) beyin fırtınası , %5,81'i (5 kişi) dilsiz harita kullanma, %3,48'i (3 kişi) sanal haritalar kullanma olarak vermişlerdir. Tartışma ve online harita oyunları cevabını aynı katılımcı yüzdesi vermiştir % 2,32 olarak ikişer katılımla vermişlerdir en az yanıt % 1,16 (1 kişi) grup çalışması ve %1,16 (1 kişi) renklendirme yöntemi olarak verilmiştir. Verilen yanıtlar incelendiğinde klasik anlatım yöntemlerinin öğretmenler tarafından etkin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca derslerde teknoloji kullanım oranında düşük olduğu da görülmektedir.

En çok alınan yanıt olan düz anlatım cevabını veren K₁₂ “*Sunum yöntemi ile materyallerin sınıf ortamına getirilip tanıtılması. Somutlaştırma açısından etkilidir.*” yanıtını vermiştir. Derslerinde soru cevap yöntemini kullanan K₄₃ “*derslerimde her yöntem ve tekniği kullanmaya azami gayret ediyorum en fazla kullandığım teknik soru cevap her öğrenci aynı öğrenme stiline yatkın olmadığı gerçeğiyle karşı karşıyadır farklı yöntemlerle öğretim zenginleştirilmelidir.*” yanıtını vermiştir.

4.3 Üçüncü alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Öğrencilerinizin harita becerilerini öğrenirken karşılaştıkları problemler nelerdir ?”Alt problemine ilişkin ,hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki 9. soru ile üçüncü alt probleme ilişkin görüş ve düşünceler ortaya konulmuştur

4.3.1. Dokuzuncu soruya ilişkin bulgular ve yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemine ilişkin olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda 9.Soruda yöneltilen “ 9. Öğrencilerinizin harita becerilerini öğrenirken karşılaştıkları problemler nelerdir ? sorusuna katılımcılardan alınan cevaplar Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerinizin harita becerilerini öğrenirken karşılaştıkları problemler nelerdir ? sorusuna ilişkin katılımcı cevapları

Verilen Cevaplar	Katılımcılar	Frekans	Cevapların yüzdesi
Öğrenciler haritalara ilişkin temel kavramları öğrenmede zorluk yaşıyor	K ₁ , K ₂ , K ₃ , K ₈ , K ₉ , K ₁₇ , K ₂₁ , K ₂₆ , K ₂₇ , K ₂₈ , K ₃₁ , K ₃₅ , K ₃₆ , K ₃₇ , K ₄₀	15	21,43
Soyut kavramların algılanmasında problem yaşıyor	K ₆ , K ₉ , K ₁₂ , K ₁₆ , K ₃₃ , K ₃₆ , K ₃₇ , K ₄₂ , K ₄₇ , K ₄₉ , K ₅₂	11	15,71
Eksik hazırbulunuşluk	K ₁ , K ₆ , K ₁₁ , K ₁₂ , K ₁₃ , K ₁₅ , K ₃₃ , K ₄₅	8	11,43
Öğrenciler harita üzerinde uygulama yapamıyorlar	K ₂ , K ₁₁ , K ₁₃ , K ₁₉ , K ₄₈ , K ₄₉ , K ₅₂	7	10
Bilgiyi çabuk unutupuyorlar	K ₂₇ , K ₃₆ , K ₃₇ , K ₃₉ , K ₄₄ , K ₅₄	6	8,57
Yer- yön kavramlarının öğrenilmesi ile ilgili problem yaşıyorlar	K ₁ , K ₈ , K ₁₀ , K ₄₈ , K ₅₅	5	7,14
Derse karşı ön yargılı ve ilgisizler	K ₁₄ , K ₂₂ , K ₄₄ , K ₅ ,	4	5,71
Çizim becerilerinde çok zorlanıyorlar. (Harita çizerken)	K ₁₁ , K ₁₃ , K ₁₉ , K ₂₂	4	5,71
Kavram yanılgısı	K ₃₇ , K ₃₈ , K ₄₁	3	4,29
Materyal eksikliği	K ₁₅ , K ₂₉	2	2,86
Mekanı algılama becerisinin öğretimi zor oluyor	K ₁₈ , K ₂₀	2	2,86
Diğer	K ₄ , K ₅ , K ₇	3	4,29
Cevap yok	-	-	-
Toplam		70	100

*katılımcılar bazı sorulara birden fazla cevap vermişlerdir, bu nedenle frekans değerleri katılımcı sayısından fazla çıkabilmektedir.

Öğrencilerinizin harita becerilerini öğrenirken karşılaştıkları problemler nelerdir ? sorusuna 55 katılımcıdan toplam 70 cevap alınmıştır En yüksek cevap %21,43 (15 kişi)

Öğrenciler haritalara ilişkin temel kavramları öğrenmede zorluk yaşıyorlar, en az cevap %15,71 (11 kişi) “mekanı algılama becerisinin öğretimi zor oluyor” şeklinde olmuştur.

Öğrenciler haritalara ilişkin temel kavramları öğrenmede zorluk yaşıyorlar cevabını sırasıyla, katılımcıların % 15,71’i (11 kişi) soyut kavramların algılanmasında problem yaşıyorlar , %11,43’ü (8 kişi) eksik hazırbulunuşluk, %10’u (7 kişi) öğrenciler harita üzerinde uygulama yapamıyorlar,% 8,57’si (6 kişi) bilgiyi çabuk unutuyorlar, % 7,14’ü (5 kişi) yer yön kavramlarının öğrenilmesi ile ilgili problem yaşıyorlar şeklinde yanıtlamışlardır. En az yanıt alınan cevaplar %4,29 (3 kişi) kavram yanlışlığı, %2,86 (2 kişi) materyal eksikliği oluşturmuştur. Bu cevaplar doğrultusunda okullarda harita becerilerinin öğretime ilişkin materyal eksikliği konusunda çok az problem olduğu , materyallerin yeterli olduğu görülmüştür. Öğrencilerin haritalara ilişkin temel kavramları öğrenmede problem yaşıyor şeklinde görüş belirten K₂₇ “*Harita türlerini, lejant ifadelerini, öğrenmekte güçlük yaşayabiliyorlar. Bunun yanında mesele öğrenmek değil, unutmamak.*” şeklinde görüşünü ifade etmiştir , derse karşı ön yargılılar şeklinde görüş belirten K₂₂ *Derse karşı ön yargılılar çizim yapmak öğrencilerin çoğunluğu için bir çıkmaz gibi. Güvensizlik, isteksizlik, beceriksizlik korkusu ile gelen eyleme ulaşamayan dokunulmamış etkinlik ve çalışmalar...vb. Görsel okumayı bilmemeleri öğrenemeyecekleri anlamına gelmese de; lejant, yön oku vb. eksiklikler onları zorlamaktadır.*” yanıtını vermiştir. K₄₆ ise geneline ilişkin “*Öğrencilerin Yaşlarının küçük olması soyut kavramları kolay anlayamamaları ön öğrenmelerinin eksik olması kitapların harita üretiminde yetersiz olması kazanımlarda harita becerilerine yeteri kadar yer verilmemesi öğrenciler açısından dersin verimsiz geçmesine neden oluyor*” şeklinde görüş belirtmiştir.

4.4. Dördüncü alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin harita becerilerinin daha etkili bir şekilde öğretilmesi için görüş ve önerileri nelerdir?” Alt problemine ilişkin ,hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki 10. soru ile dördüncü alt probleme ilişkin görüş ve düşünceler ortaya konulmuştur.

4.2.1 Onuncu soruya ilişkin bulgular ve yorumlar

Araştırmanın dördüncü alt problemine ilişkin olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda 10.Soruda yöneltilen “Etkili bir şekilde harita becerilerinin öğretimi için görüş ve önerileriniz nelerdir?. sorusuna katılımcılardan alınan cevaplar Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Etkili bir şekilde harita becerilerinin öğretimi için görüş ve önerileriniz nelerdir? sorusuna ilişkin katılımcı cevapları

Verilen Cevaplar	Katılımcılar	Frekans	Cevapların yüzdesi
Ders saati artırılmalı	K ₂ , K ₄ , K ₈ , K ₁₂ , K ₂₀ , K ₂₃ , K ₂₄ , K ₃₀ , K ₃₄ , K ₃₅ , K ₃₈ , K ₃₉ , K ₄₁ , K ₄₂ , K ₄₅ , K ₄₈ , K ₅₁ , K ₅₂ , K ₅₃ , K ₅₄	20	28,57
Ders kitaplarının içerikleri zenginleştirilmeli	K ₉ , K ₁₀ , K ₁₉ , K ₂₀ , K ₃₈ , K ₃₉ , K ₄₀ , K ₄₇ , K ₄₈ , K ₅₀ , K ₅₅	11	15,71
Derslerde teknoloji kullanımı artırılmalı	K ₁ , K ₄ , K ₁₄ , K ₂₆ , K ₂₉ , K ₃₂ , K ₃₃ , K ₄₁	8	11,43
Derslerde harita materyalleri zenginleştirilmeli ve bunların kullanımı artırılmalı	K ₆ , K ₁₁ , K ₁₃ , K ₁₅ , K ₂₁ , K ₂₆ , K ₄₈ , K ₅₂	8	11,43
Harita öğretimi için oyunlar olmalı	K ₄ , K ₁₅ , K ₂₂ , K ₃₇ , K ₄₄	5	7,14
Sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklere yer verilmeli	K ₃₉ , K ₄₀ , K ₄₂ , K ₄₉ , K ₅₀	5	7,14
Öğrencilerin zihinsel ve fiziksel hazır bulunuşluklarına dikkat edilmeli	K ₄₇	1	1,43
Öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmeli	K ₅	1	1,43
Beceri eğitimi daha erken sınıfta verilmeli	K ₃	1	1,43
Diğer	K ₇ , K ₁₇ , K ₁₈ , K ₂₇ , K ₂₈ , K ₃₁ , K ₃₆	7	10
Cevap yok	K ₁₆ , K ₂₅ , K ₄₆	3	4,29
Toplam		70	100

*katılımcılar bazı sorulara birden fazla cevap vermişlerdir, bu nedenle frekans değerleri katılımcı sayısından fazla çıkabilmektedir.

Katılımcılara yöneltilen Etkili bir şekilde harita becerilerinin öğretimi için görüş ve önerileriniz nelerdir? Sorusuna 55 katılımcıdan toplam 67 cevap alınmıştır. 3 katılımcı % 4,29 soruya cevap yok şeklinde yanıt vermiştir En yüksek cevap katılımcıların %28,57'si (20 kişi) ders saati artırılmalı, en az yanıt %1,43 (1 kişi) öğrencilerin zihinsel ve fiziksel hazır bulunuşluk seviyesine dikkat edilmeli, %1,43 (1 kişi) öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmeli, %1,43 (1 kişi) beceri eğitimi daha erken sınıfta verilmeli şeklinde oluşmuştur. Katılımcıların % 4,29'u (3 kişi) cevap yok şeklinde yanıt vermiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde %15,71'i ders kitaplarının içerikleri zenginleştirilmeli, %11,43'ü (8 kişi), derslerde teknoloji kullanımı artırılmalı, %11,43'ü (8 kişi) derslerde harita materyalleri zenginleştirilmeli ve bunların kullanımları artırılmalı,

%7,14'ü (5 kişi) harita öğretimi için oyunlar olmalı, %7,14'ü (5 kişi) sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklere yer verilmeli şeklinde yanıt vermiştir. Yanıtlar incelendiğinde ders saatinin artırılmalı konusunda öğretmenlerin görüş bildirdiği görölmüştür. Ders saatine ilişkin görüş belirten K₅₄ “*Ders süresinin biraz artması yapılandırmacı yaklaşıma uygun ders işleyen öğretmenler için yeterli olacaktır. Pandemi sürecinde ders saatim kısıtlı olduğu için yeterli uygulamalarda bulunamadım. Farklı öğretim yöntemleri ve teknikler deneyemedim. Ama süre dışında kitapların ve öğretim programının yetersiz olduğunu düşünmüyorum. Kitaplar her şeyi ayrıntılarıyla barındıramaz. Geniş içeriğe öğretmenler kendisi ulaşabilmelidir.*” Şeklinde yanıt vermiştir yine ders saatlerinin yetersizliğine ilişkin K₈ “*Sosyal bilgiler dersinde coğrafya konuları kısıtlı ve kazanımlar yoğun onları yetiştirmek adına harita becerilerine çok zaman ayıramıyoruz. Ayrıca harita ile ilgili etkinliklere ders kitaplarında da pek yer verilmiyor.*” Görüşünü paylaşmıştır. Ders kitaplarının içeriklerine ilişkin K₅₀ “*Müfredatta konular tekrar düzenlenebilir buna göre ders kitapları da tekrar ele alınabilir. Belirlenen konulara göre etkinliklere yer verilmesi faydalı olur.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

BÖLÜM 5

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen bulgulardan yola çıkılarak ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara ilişkin tartışmalar ele alınmıştır.

5.1.1. Birinci alt probleme ilişkin sonuç ve tartışma

Araştırmanın birinci alt probleminde mevcut sosyal bilgiler öğretim programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında harita becerilerinin yeterliğine ve öğretimine ilişkin düşünceleri nelerdir?” sorusuna ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “2018 Sosyal bilgiler öğretim programında hangi harita becerileri yer almaktadır? Bu becerilerin yeterliği hakkında düşünceleriniz nelerdir?”, “Harita becerilerinin öğretimi için sosyal bilgiler öğretim programında programda ders saatinin yeterliğine ilişkin düşünceleriniz nelerdir?”, “Mekanı algılama becerisini öğrencilerde nasıl oluşturuyorsunuz?”, “Harita okuryazarlığı becerisini öğrencilere nasıl kazandırıyorsunuz?” ve “Konum analizi becerisini öğrencilere nasıl kazandırıyorsunuz?” soruları yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevaplar incelendiğinde 2018 sosyal bilgiler öğretim programında hangi harita becerileri yer almaktadır sorusuna katılımcıların en fazla mekanı algılama becerisi cevabını verdikleri görülmüştür. En az cevabı uzaklık hesaplama becerisi oluşturmuştur. Mekanı algılama becerisi 2018 Sosyal bilgiler öğretim programında da yer almaktadır. bu yönüyle Mutluer (2013) çalışmasındaki öğretmenlerin sosyal bilgiler öğretim programdaki becerilere ilişkin yeterli bilgi sahibi olduğu sonucu ile benzerlik göstermektedir. Ders saatinin yeterliliğine ilişkin soruya katılımcıların çok büyük bir kısmı ders saatinin yetersiz olduğunu, harita becerilerini anlatırken her öğrencinin anlama düzeyinin farklı olduğunu, harita becerilerinin öğretimi için birden fazla öğretim yöntem ve tekniği kullandıklarını ve bunları yaparken zaman problemleri yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç; Akengin, Tuncel, ve Cendek (2016) öğrencilerde harita okuryazarlığı becerisini geliştirme hususunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini belirledikleri çalışmada öğretmenlerin zaman problemi yaşadıkları sonucu ile benzerlik göstermektedir. Becerilerin öğrencilere nasıl aktarıldığını incelemek için katılımcılara yöneltilen mekanı algılama becerisini öğrencilerde nasıl oluşturuyorsunuz sorusuna katılımcılar en çok sınıf ortamında harita ve küreler yardımıyla ve öğrencilere çeşitli sorular yönelterek yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtı yakın çevresinde bulunan belli başlı mekanları (cami, okul, devlet

kurumu) referans olarak öğrenciye kroki çizdirerek mekanı algılamasını sağlıyorum yanıtı takip etmiş, soru cevap yöntemi ve yakın çevresine ilişkin öğrencinin beyin fırtınası yapmasını sağlayacak sorular sorarak cevabı da katılımcılar tarafından verilmiştir. Bu cevaplar göstermektedir ki öğretmenler en fazla düz anlatım yöntemini kullandığı için sınıflarda da yüksek oranda öğretmen merkezli eğitim – öğretim faaliyetleri yürütmektedir, bu soruya en az verilen yanıtı oluşturan sanal haritalar yardımıyla cevabı derslerde geleneksel eğitim modellerinin halen yüksek oranda kullanıldığını, teknolojik gelişmelerin bu becerinin öğretiminde öğretmenler tarafından sınıf ortamında yeterli düzeyde kullanılmadığını göstermektedir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde mekanı algılama becerisinin öğretimi için sınıf dışı gezilerin öğrencilerin hem bu beceriyi anlayıp içselleştirmeleri için bir fırsat olduğu, hem de beceriyi uygulamalı olarak kullanabilmelerine olanak sağladığı için verimli olduğunu düşündükleri fakat yasal prosedürler ve maddi imkansızlıklardan dolayı sınıf dışı gezilerin yapılamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Harita okuryazarlığı becerisinin öğrencilere kazandırılmasına ilişkin soruya katılımcılar en çok haritaya ilişkin temel kavramların öğretilmesi ve daha sonra öğrencilere haritalar üzerinde sorular yönelterek, bu beceriyi içselleştirmeleri yanıtını vermişlerdir. Bu yöntemden sonra en çok kullanılan yöntemler sırasıyla düz anlatım yöntemi, dilsiz haritalar üzerinde çizim yaptırma ve haritalar ile ilgili oyunlar oynayarak öğrenme yöntemlerinin kullanıldığı katılımcıların ilgili soruya vermiş oldukları cevaptan anlaşılmaktadır. Verilen yanıtlar incelendiğinde en az kullanılan yöntemin web 2 teknolojileri ve akıllı tahta uygulamaları olduğu görülmektedir. Bu durum göstermektedir ki sınıflarda harita okuryazarlığı becerisinin öğretiminde, teknoloji kullanımına yeteri kadar yer verilmediği görülmüş, öğretmen merkezli bir eğitim anlayışının sürdürüldüğü anlaşılmıştır. Etkinliklere yeterince yer verilmediği sonucu ile Darakçı (2014) “Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında harita kullanımı.” çalışmasında, etkinliklerin öğrenme açısından önemli olduğu sonucu birbirine benzer niteliktedir.

Katılımcıların konum analizi becerisini kazandırma da en fazla derste fiziki haritalar üzerinde etkinlikler yaptırmada yararlandıkları “konum analizi becerisini öğrencilerinize nasıl kazandırıyorsunuz” sorusuna vermiş oldukları cevaplardan anlaşılmaktadır. Bu yanıtı ilave olarak derslerde bu becerinin kazandırılmasında yakın çevrede bulunan yerleri merkez alarak, yakından uzağa ilkesini kullanma, kavramlar hakkında teorik bilgiler verme ve teknoloji uygulamalarını kullanma, konum uygulamaları, sanal haritalar kullanma gibi etkinliklerden de yararlandıkları belirlenmiştir. Bu yanıtlara bakıldığında diğer becerilerden farklı olarak; konum analizi becerisinin kazandırılmasında teknoloji kullanımının yüksek olduğu görülmüştür.

Özellikle de akıllı telefon ve tabletlerdeki konum uygulamaları (Google Maps, Yandex haritalar) gibi öğrenciler tarafından bilinen konum uygulamaları olduğu için öğrenciler tarafından bu becerinin daha ilgi çekici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç Öncü (2019) tarafından yapılan “Ortaöğretim öğrencilerinin harita becerileri düzeylerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma” adlı çalışmada ulaşılan teknolojik uygulamaların derslere olan ilgiyi artırdığı sonucu ile benzerlik göstermektedir.

Ayrıca çalışmada öğrencilerde kavram yanılgılarının olduğu tesbit edilmiştir. Bu tesbit Kuzey ve Değirmenci (2019)’de öğrencilerde kavram yanılgısı olduğu sonucu ile benzerlik göstermektedir.

5.2.2 İkinci alt probleme ilişkin sonuç ve tartışma

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde harita becerilerini aktarırken kullandıkları yöntem, teknik ya da materyaller nelerdir ve ders kitaplarına ilişkin düşünceleri nelerdir ? alt problemine ilişkin katılımcılara yöneltilen “ Harita becerilerinin öğretiminde hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz? Sorusuna en yüksek cevabı düz anlatım yöntemi oluşturmuştur. Bu yöntemi sırasıyla, soru cevap yöntemi, gösterip yaptırma ve derslerde harita ve küreler üzerinden anlatma cevabı oluşturmuştur . Bu soruya ilişkin en az yanıtı ; renklendirme yöntemi , grup çalışması tartışma ve online harita oyunları oluşturmuştur. Bu sonuçlara bakıldığında derslerde klasik öğretim anlayışının hakim olduğu görülmektedir. Online harita oyunları cevabını veren katılımcıların çok az olduğu, derslerde teknoloji kullanımının yaygın olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Öğretmenler daimicilik esasını temsil eden düz anlatım yöntemini derslerde kullanmaktadır. Bu sonuç Darakçı (2014) “sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarında harita kullanımı” çalışmasında Öğretmenlerin dersleri işlerken etkinliklere yeterince yer vermediği sonucu ile benzerlik göstermektedir.

5.2.3 Üçüncü alt probleme ilişkin sonuç ve tartışma

Araştırmanın üçüncü alt probleminde belirtilen sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğrencilerin harita becerilerinin öğretiminde yaşadıkları problemler nelerdir sorusuna ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme formunda araştırmacılara yöneltilen Öğrencilerinizin harita becerilerini öğrenirken karşılaştıkları problemler nelerdir ? sorusuna ilişkin katılımcılar en fazla Öğrencilerin haritalara ilişkin temel kavramları öğrenmede zorluklar yaşadığı cevabını vermiştir. Bu cevabı sırasıyla soyut kavramların öğretilmesinde problem yaşıyorum cevabı ve öğrencilerin eksik hazırbulunuşluk seviyesi takip etmiştir. Bu cevaplara bakıldığında, öğrencilerin en çok haritalara ilişkin temel kavramların öğrenilmesi ile ilgili problem

yaşadıkları, gelişim düzeylerine bağlı olarak soyut kavramların (Ölçek, lejant gibi) öğrenilmesinde zorlandıkları görülmüştür. Ayrıca katılımcılar özellikle haritalarda uzaklık hesaplama ve eğim gibi temel matematik becerisi gerektiren konularda öğrenciler problem yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar tarafından verilen en az yanıtlar materyal eksikliği ve kavram yanlışlığı olmuştur. Bu sonuçlar göstermektedir ki, sınıflarda harita becerilerinin öğretilmesine ilişkin materyal problemi yaşanmamaktadır.

5.2.4 Dördüncü alt probleme ilişkin sonuç ve tartışma

Araştırmanın dördüncü alt probleminde belirtilen sosyal bilgiler öğretmenlerinin harita becerilerinin daha etkili bir şekilde öğretilmesi için görüş ve önerileri nelerdir ? Alt problemine ilişkin en çok ders saatinin artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Harita becerilerinin etkili öğretimi için mevcut ders saatinin yetersiz olduğunu, bu yetersizliğe bağlı olarak öğrencilerde becerilere ilişkin kazanımların kavranılmasında problemler yaşadığı sonucuna varılmıştır. Katılımcılar, ayrıca ders kitaplarının içeriklerindeki harita sayısının yetersiz olduğunu belirtmişler, haritaların nicelik ve nitelik olarak artırılması görüşünü belirtmişlerdir. Çağın gereksinimlerine uygun olarak derslerde teknoloji kullanımının artırılması yine araştırma sonucunda ulaşılmıştır. Haritaya ilişkin kavramların ve harita becerilerinin daha iyi öğretilmesi için okul dışı gezilerin etkili olduğunu, bu becerilerin öğretilmesinde önemli bir faktör olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.

5.2 Öneriler

Araştırma süreci ve araştırma sonucu dikkate alınarak bu araştırmaya ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerine, Milli Eğitim Bakanlığı'na ve araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

5.2.1 Sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik öneriler

Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim programındaki harita becerilerine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Çalışmada öğretmenlerin derslerde en çok düz anlatım yöntemini kullandığı sonucuna ulaşılmış olup diğer öğretim yöntem ve tekniklerini yeterince kullanmadıkları sonucuna ulaşılmıştır bu yüzden öğretmenlerin derslerde etkili öğrenmenin gerçekleşmesi için diğer öğretim yöntem ve tekniklerini de kullanmaları önerilmiştir.

Yine çalışmadan elde edilen sonuçlara göre harita becerilerinin öğretimi konusunda teknolojik imkanların kullanılmasında eksiklik bulunmuştur. Aktif öğrenmenin gerçekleşmesi için derslerde teknoloji ve uygulamalı etkinliklerin kullanımı arttırılmalıdır.

5.2.2 Milli Eğitim Bakanlığına yönelik öneriler

Yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen sonuçlar; Sosyal bilgiler öğretmenlerinin harita becerileri konusu başta olmak üzere derslerde “zaman” problemi yaşadıklarını göstermiştir. Sosyal bilgiler dersi içerisinde bir çok disiplini barındıran bir ilköğretim dersidir. Konular yoğun olduğu için ders süresi yeterli değildir. Ders saatlerinin artırılması önerilmiştir.

Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelendiğinde derslerde klasik öğretim yöntemlerinin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin teknolojiyi daha etkin bir şekilde kullanmaları için seminer , hizmet içi eğitim gibi yöntemlere başvurulmasının faydalı olacağı önerilmektedir.

Harita becerilerinin etkin bir şekilde öğretilmesi amacıyla okullarda seçmeli ders olarak “harita becerileri” dersinin müfredata eklenmesi önerilmektedir.

Öğrencilerin harita becerilerine ilişkin meraklarını ve derse karşı ilgilerini artırmak amacıyla, okullarda harita sınıflarının oluşturulmalı ve öğrencilerin bu sınıflara aktif katılımı sağlanmalıdır..

Harita becerilerinin daha iyi aktarılması amacıyla okul dışı geziler önemli bir faaliyet türüdür. Fakat öğretmenler maddi imkansızlıklar ve yasal prosedürler nedeniyle okul dışı etkinlikleri yeterince gerçekleştirememektedir, bu konuda öğretmenlere kolaylıklar sağlanmalıdır.

5.2.3 Araştırmacılara yönelik öneriler

Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim programındaki harita becerilerinin öğretimine ilişkin görüşleri nitel araştırma deseni ile incelenmiştir. Daha ayrıntılı, kapsamlı ve detaylı bilgi edinmek için daha sonra çalışma yapacak araştırmacılar karma araştırma yöntemlerini kullanabilir.

Bu araştırma da çalışma grubunu Sivas ilinde görev yapan 55 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda, çalışma grubunun genişletilmesi önerilmektedir.

Araştırma sürecinde Covid-19 salgını nedeniyle okullardaki yüz yüze eğitim, öğretim faaliyetlerine ara verilmesi çalışma grubunu oluşturan öğretmenlere ulaşmak ve yüz yüze görüşmeler yapmak açısından zorluklara neden olmuştur. Sonraki çalışmalarda farklı örneklem grubu seçilerek detaylı bir şekilde araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ablak, S., Ergün, A., & Yeşiltaş, Z. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının beşerî coğrafya dersine yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 6(1), 48-62.
- Ablak, S. (2017). *Sosyal bilgiler programındaki becerilere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Adler, R. P. ve Goggin, J. (2005). What do we mean by civic engagement? *Journal of Transformative Education*, 3, 236-252.
- Akbaba, B., Keçe, M., & Erdem, M. (2012). Sosyal bilgiler dersinde çoklu ortam kullanımının öğrencilerin zaman-kronoloji ve değişim-sürekliliği algılama becerilerine etkisi. *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences*, 14(2).
- Akengin, H. (2015). Tarih öğretiminde kullanılan haritalar üzerine bir değerlendirme. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi (TUHED)*, 4 (1), 122-155
- Akengin, H., Tuncel, G., & Cendek, M. E. (2016). Öğrencilerde harita okuryazarlığının geliştirilmesine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (34), 61-69.
- Akgün, İ. H. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler 7. sınıf öğrencilerinin grafik okuma ve hazırlama becerisini kazanma düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Akkuş, A. (1995). *Harita Bilgisi*, Konya: Öz Eğitim Yayınları.
- Aksaray, M., & Ateş, A. (2019). Turist rehberlerinin hizmet kalitesinin destinasyon imajına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(1), 112-132.
- Aksoy, B., & Sönmez, Ö. F. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görsellerde harita becerileri/Map skills on images and texts in social sciences course books. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(48), 65-79.
- Aksoy, B., Akbaba, B., & Kılcan, B. (2019). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi
- Alkan, C. (1998). *Özel öğretim yöntemleri (disiplinlerin öğretim teknolojisi)*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Altun, A., & Kaymakçı, S. (2016). Zaman ve kronolojinin öğretiminde bir materyal: Zaman şeritleri. *Turkish History Education Journal*, 5(1), 157-192.
- Ambarlı, A. (2010). *Türkiye'de Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programları değişiklikler, düzenlemeler, güncellemeler*.Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Atalay, İ. (2005). *Genel beşerî ve ekonomik coğrafya*. İzmir: Meta Basım.
- Atkinson, A., Monticone, C., & Mess, F. A. (2016). OECD/INFE international survey of adult financial literacy competencies. *Technical Report, OECD*.
- Aydemir, M. (2017). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan beceriler açısından incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-17.

- Bıl, A. (2005). *Portrayin Earth, An Adventure of America* İllionis State University.
- Bilgin, T. (1996). *Genel kartoğrafya*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Binbaşıoğlu, C. (1999). Cumhuriyet döneminde ilkököl programları 75.yılda eğitim, *İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları*, s. 145–170.
- Brewer, M. B. & Crano, W. D. (1994). *Social psychology*. St. Paul: West Publishing Company
- Buğdaycı, İ. & Bildirici, Ö. (2009). *Harita kullanımının coğrafya eğitimindeki önemi*, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 11-15 Mayıs 2009, Ankara.
- Büyük Atlas, (2001). İstanbul: Kanaat Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). Bilimsel araştırma yöntemleri.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim*, 4 baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, No. 140.
- Çelenk, S, Tertemiz, N. & Kalaycı, K. (2000). *İlköğretim programları ve gelişmeler*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Çelik, T., & İncili, Ö. F. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algılarında Nüfus ve Harita Bilgisi Konusu: Bir Metafor Çalışması. *Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 22-41.
- Çetin, T., Karakuş, U., & Orkun, Ü., (2008). *Sosyal bilgiler dersinde harita okuma becerisinin aktif öğrenme yöntemiyle kazandırılması*. Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Sempozyumu (pp.91-97). Çanakkale.
- Darakçı, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında harita kullanımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 15-31.
- Demir, Ö. & Acar, M. (2002). *Sosyal bilimler sözlüğü*. Ankara: Vadi.
- Demiralp, N. (2006). Coğrafya eğitiminde harita ve küre kullanım becerileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(3), 323-343.
- Demircioğlu, İ. H. (2005). Sekizinci sınıf öğrencilerinin tarih öğretiminde kullanılan zaman ve kronolojiyle ilgili bazı kavramları anlama düzeyi. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (19).
- Demircioğlu, İ. H. & Akengin, H. (2006). *Zaman ve mekâna ilişkin becerilerin öğretimi*. Öztürk, C. (Ed.). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (1999). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık
- Demirel, Ö. (2006). *Öğretme Sanatı*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Deveci, H. (2015). *Çocuklara Girişimcilik Kazandırmada Sosyal Bilgilerin Rolü: Bir Araştırma Örneği*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Deveci, H., & Çengelci, A. G. T. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarından Medya Okuryazarlığına Bir Bakış. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 25-43.
- Dilek, D. (2001). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi*. Ankara: PegemA.
- Doğanay, H. (1989). Coğrafya ve liselerimizde coğrafya öğretim programları coğrafya araştırmaları, *Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu*, 9 (1), Ankara.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafya 'da Metodoloji*, İstanbul :,Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Dökmen, Ü. (1998). *İletişim Çatışmaları ve Empati* (2. Basım). Ankara: Sistem Yayıncılık
- Dönmez,C.,Yazici, K., & Sabancı, O. (2007). Sosyal bilgiler derslerinde grafik düzenleyicilerin kullanımının öğrencilerin akademik bilgiyi elde etmelerine etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 437-462.
- Dursun, A. (2019). *2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na ilişkin öğretmen ve akademisyenlerin görüş ve değerlendirmeleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi (Turkey).
- Dündar, Ö. (2019). *Karabük-safranbolu havzası'nda güncel ve paleosol toprakların belirlenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Karabük Üniversitesi. Karabük.
- D'Zurilla, T. J., & Goldfried, M. R. (1971). Problem solving and behaviour modification. *Journal of Abnormal Psychology*, 78, 107-126
- Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28), 91-100.
- Ertürk, S. (1975). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Meteksan
- Geography Education Standards Project (1994). *Geographyfor Life: National Geography Standards 1994*. Washington: D. C. National Geographic Research and Exploration
- Gezici,M. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görev yaptıkları yakın çevreye ait tarihi, coğrafi ve kültürel özellikleri hakkındaki farkındalıkları ve bunları derse aktarım biçimleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Gilster, P. (1997). *Digital Literacy*. New York: John Wiley.
- Gökçe, N. (2015). Social studies in improvingstudents' map skills: teachers' opinions. educational sciences: *Theory & Practice*, 15(5),1345-1362.
- Güçray, S. S. (2001). Ergenlerde karar verme davranışlarının öz saygı ve problem çözme becerileri algısı ile ilişkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü unalDergisi*, 8(8).
- Güneş, G. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya konularında harita ve harita sembollerini kullanabilme becerileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.
- Güneş, S. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde yaratıcı drama yöntemiyle tarihsel empati becerisinin kazandırılmasına yönelik etkinlik temelli bir eylem*

araştırması. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Harari, Y. N. (2018). *21.yüzyıl için 21 ders* (S. Siral, Trans.). İstanbul: Kolektif Kitap
- Hısrıç,, Michael Peters(2001). *Entrepreneurship*, 6th Edition, New York: Mcgrawhill.
- <https://www.mta.gov.tr/v3.0/hizmetler/fiziki-haritalar> (28.03.2021 tarihinde erişildi)
- Ivey A.E., Ivey M.B., & Simek-Morgan L. (1993). *Counseling and psychotherapy: A multicultural perspective*, 3.rd Ed. Allynand Bacon
- İnan,S. (2014) *Sosyal Bilgiler eğitime giriş kavramlar, yaklaşımlar, etkinlikler* , Ankara : Anı Yayıncılık.
- İpek, C., Tekbıyık, A. & Ursavaş Ö. F. (2010). Lisansüstü öğrencilerinin araştırma öz-yeterlik inançları ve bilgisayar tutumları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 1, 127-145
- İzıbrak, R. (1992). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*. Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen Kitapları Dizisi:157, İstanbul
- Kalyani, B. P.R. & Kumar Dileep M. (2011). Motivational factors, entrepreneur ship and education: Study with reference to women in SMEs. *For East Journal of Psychology and Business*. 3 (3), pp.14-35.
- Kaptan, F. Yetişir, M. & İ, Demir, M. (2007). Beceriden bilimsel süreç becerilerine farklı bakış açılarının incelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 338,15-23.
- Kara, C., Bulut, B., Topkaya, Y., & Taşkiran, C. (2014). Değerler eğitime sosyal psikolojik bir yaklaşım: Normatif sosyal etki ve bilgisel sosyal etkinin işlevselliği. *Electronic Turkish Studies*, 9(5).
- Kartal, F. (2016). *Ortaöğretim öğrencilerinin harita okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Sivas.
- Kartal, Ş. (2020). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Yenilikçi Düşünme Becerilerinin İncelenmesi* , Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzincan
- Kaya, H. (1997). *Üniversite öğrencilerinde eleştirel akıl yürütme gücü*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıç, Y., Ata, H. A., & Seyrek, İ. H. (2015). Finansal okuryazarlık: Üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (66), 129-150.
- Kızılçaoğlu, A. (2007). Harita becerilerine pedagojik bir bakış. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 341-358.
- Koç, H., Karatekin, K. (2016) *Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 16, (USBES Özel Sayı II), 1522-1542
- Koç,H. (2008) *Coğrafya öğretim programındaki kazanımların öğrencilerin harita beceri düzeyleri üzerine etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

- Koç,H. (2013). Harita beceri düzeyleri ile öğrenme stilleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi üzerine bir inceleme. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4).
- Kolukısa, E.A. (2003). Coğrafyaya giriş matematik coğrafya, Ankara.
- Korkut, F. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(23).
- Kulhavy, R. W., Stock, W. A. & Kealy, W. A. (1993). How geographic maps increase recall of instructional text. *Educational Technology, Research & Development*, 41(4), 47–62.
- Kuzey, M. (2017). Cumhuriyetin ilanından günümüze hayat bilgisi öğretim programlarında harita ve yön okuryazarlığı. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (34), 1-18.
- Kuzey, M., & Değirmenci, Y. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita ve yön okuryazarlığına ilişkin kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanılgıları. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(223), 207-230
- Liben, L. S., Kastens, K. A., & Stevenson, L. M. (2002). Real-world knowledge through real-worldmaps Publishing limited.
- Lockyer, A., Crick, B., & Annette, J. (2003). *Education for Democratic Citizenship. Issues of Theory and Practice*. USA: Ashgate Publishing Limited.
- M, Keskin., & N, Demiralp. (2019). *Öğrencilerin harita becerilerinin hikaye haritalarının kullanımı yoluyla geliştirilmesine yönelik bir eylem araştırması*, Ejer Congres 2019 ,Ankara, Turkey, Pp.8-10, 2019 .
- Maarif Vekâleti (1924). Orta Mektep Coğrafya Müfredat Programı, Matbaa-ı Aliya. İstanbul
- MEB. (1926). *İlk mektepler müfredat programı*, İstanbul.
- MEB. (1936). *İlk mektepler müfredat programı*, İstanbul.
- MEB. (1948). *İlkokul programı*, İstanbul.
- MEB. (1968). *İlkokul programı*, İstanbul.
- MEB. (2005). *Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7.sınıflar*. Ankara: Devlet Kitapları Basım Evi.
- MEB. (2017). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7.sınıflar*. Ankara: Devlet Kitapları Basım Evi.
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Basım Evi.
- Memişoğlu, H., & Öner, G. (2013) Sosyal Bilgiler dersinde öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre coğrafya konularının öğretimi, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 40(3), 347-366
- Meriç, A. (2011). *Sosyal bilgiler ve okul öncesi öğretmenliğinde eğitim gören öğrencilerin mekan bilişi ve harita okuma becerisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mitchell, L. K. & Krumboltz, Y. D. (1984). *Research on human decision making: Implications for career decision making and counseling. Handbook of Counseling Psychology*.Ed: R.W. Lent, S. D. Brown. A Wiley-Interscience Publication.

- Murray, M. & Pérez, J. (2014). Unraveling the Digital Literacy Paradox: How Higher Education Fails At The Fourth Literacy. *Issues in Informing Science And Information Technology*, 11, 85-100.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal Bilgiler Programlarında Yer Alan Beceriler Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşleri (İzmir Menemen Örneği). *Electronic Turkish Studies*, 8(7).
- Nalçacı, A. (2001). *Cumhuriyetten Günümüze ilköğretim sosyal bilgiler programlarındaki değişmelerin değerlendirilmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum: Atatürk Üniversitesi
- Norris, S. P. (1985). Synthesis of research on critical thinking. *Educational Leadership*, 8, 40-45.
- Onursoy, S. (2018). Üniversite gençliğinin dijital okuryazarlık düzeyleri: anadolu üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 989-1013.
- Oruç, Ş. & Liman, E. (2012). Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan harita ve şekiller üzerine bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1).
- Öncü, M. (2019). *Ortaöğretim öğrencilerinin harita becerileri düzeylerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma: Şanlıurfa örneği*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Özdemir, G. (2016). Ders kitaplarında Tarih konularının öğretiminde kullanılan haritaların temel özelliklerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(40).
- Özen, R., & Sağlam, H. İ. (2010). İlköğretim öğrencilerinin değişim ve sürekliliği algılayışı. *Akademik Bakış Dergisi*, 22, 1-15.
- Öztürk, C. (2007). *Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış*. C. Öztürk (Ed.) Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi: Yapılandırmacı bir yaklaşım içinde (s. 21-50). Ankara: PegemA.
- Öztürk, M. ve Mutlu, N. (2017). Sosyal bilgiler ve tarih derslerinde beceri ve değerleri ne kadar öğretiyoruz? *Sakarya University Journal of Education*, 7(3), 552-563.
- Palaz, T. (2019). Kanıt kullanma. B, Aksoy, B. Akbaba & B. Kılcan (Eds), *Sosyal Bilgilerde Beceri Eğitimi* (ss. 307-334). Pegem Akademi.
- Paykoç, F. (1991). *Tarih Öğretimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Ramsey, R. F. (1989). Effective problem solving. *The Shild & Lance*, 7 (4).
- Raposo, M. & Paço, A. (2011). Entrepreneur ship education: Relationship between education and entrepreneurial activity. *Psicothema*. 23 (3), pp.453-457.
- Roth, C. E. (1992). Environmental literacy: its roots, evolution and directions in the 1990s. *Columbus, OH: ERIC/SMEAC Information Reference Center*.
- Safi, H. (2010). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan mekânı algılama becerisinin geliştirilmesi hakkında öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Safran, M. (2011). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 1-19). Ankara: Pegem Akademi.
- Safran, M. (2012). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Safran, M. ve Şimşek, A. (2009). Çocuklarda zaman algısının gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (6), ss. 542-548.
- Seefeldt, C. (1989). *Social Studies for the Preschool-Primary Child. (Third edition)*. Columbus, Ohio: Merrill Publishing Company.
- SÖZEN, E., & ADA, S. (2005 ve 2018 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının (sbdöp) karşılaştırılması. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(1), 53-71.
- Sönmez, V. (1998). *Eğitim felsefesi*. Anı Yayıncılık.
- Sönmez, Ö. F. & Aksoy, B. (2013). Cumhuriyetten günümüze ilköğretim programlarında harita becerileri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 171(171), 269-288.
- Sönmez, Ö. F. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretiminde harita becerileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sözen, E., & Ada, S. (2005). 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarının (sbdöp) karşılaştırılması. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(1), 53-71.
- Şahin, F. Y. (1999). Grupla iletişim becerileri eğitiminin üniversite öğrencilerinin iletişim beceri düzeylerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 22(110).
- Şekerci, H. (2018). *Sosyal bilgiler öğretiminde storyline yaklaşımının etkililiğinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tan, M., Temiz, K. (2003). Fen öğretiminde bilimsel süreç becerilerinin yeri ve önemi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1,(13), 89-100.
- Taş, H. İ. (2006). Coğrafya eğitiminde görselleştirmenin önemi: mekânsal algılamaya pedagojik bir bakış. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11(16), 211-237.
- Tekışık, H. H. (1969). *Yeni ilkokul programı uygulama rehberi*, Ankara: Rehber Yayınevi.
- Tokcan, H., Er, H., Demirkaya, H., Yazıcı, K., Akhan, N. E., Gökçe, N., & Aksoy, B. (2015). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*.
- Topkaya, Y., *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Aktarım Yaklaşımları Hakkındaki Görüşlerine Ait Nitel Bir Çalışma*, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 2016, 17(1), 637-652.
- Torres, M. & Mercado, M. (2006). The need for critical medialiteracy in teacher education corecurricula. Educational Studies: *Journal of the American Educational Studies Association*, 39 (3), 260-282. (ERIC DocumentReproduction Service No. EJ 739 736)
- Turan, R. (2018). 2017 İlkokul ve ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı üzerine genel bir değerlendirme. *Diyalektolog*, (19).
- Tümertekin, E. & Özgüç, N. (2015). *Beşeri coğrafya insan kültür mekan*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2020) <http://sozluk.gov.tr/>

- Türk Dil Kurumu (TDK) (2021) <http://sozluk.gov.tr/>
- Tyner, J. A. (2010). *Principles of mapdesign*, New York, NY: The Guilford Press.
- Uğurlu, D.A (2014). *Eğitim Programları ve Öğretim* (3 Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Üstünlüoğlu, E. (2016). Perceptions versus realities: Teaching quality in high ereducation. *Education and Science*, 41(84), 235-250.
- Üzümcü, O. N. (2007). İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde harita okuma becerisinin aktif öğrenme yöntemiyle kazandırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara*.
- Wiegand, P. (2006). *Learning and Teaching with Maps*, New York: Routledge Ltd.
- Yalın, H., 2003, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Yazıcı, F. (2020). Kanıt temelli sosyal bilgiler öğretimi. T. Çelikkaya, Ç. Öztürk Demirbaş, T. Yıldırım & H. Yakar (Ed.), *Yeni Program ve Ders İçeriklerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi II* (ss. 381-398). Pegem Akademi.
- Yıldırım, S., Ünlü, M. (2017). Coğrafya Dersi Öğretim Programına Bir Coğrafi Beceri Önerisi: Mekânsal Düşünme Becerisi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (35), 13-20.
- Young, T., & Bender-Slack, D. (2011). Scaffolding pre-service teachers' observations: Eye on the future. *Teaching Education*, 22(3), 325-337
- Yüksel, A. (2004). Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 341-354.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (H. Aydın, Çev. Ed.) Konya: Eğitim Kitapevi.
- Chmiliar, I. (2010). Multiple-case designs. In A. J. Mills, G. Eurepas & E. Wiebe (Eds.), *Encyclopedia of case study research* (pp 582-583). USA: SAGE Publications
- Christensen, L.B., Johnson, R.B. ve Turner, L.A. (2015). *Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz*. (A. Aypay, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (2. Baskı). USA: SAGE Publications.
- Glesne, C. (2015). *Nitel araştırmaya giriş*. (Çeviri Editörleri Ali, Aksoy, Pelin Yalçınoglu). (5. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık
- Gliner, J.A., Morgan, G.A. ve Leech, N.L. (2015). *Uygulamada araştırma yöntemleri: Desen ve analizi bütünleştiren yaklaşım* (Çev: Volkan Bayar, Çev. Ed.: Selahattin Turan). Ankara: Nobel yayın dağıtım
- Krippendorff, K. (2010). Content analysis. In N. J. Salkind (Ed.), *Encyclopedia of Research Design*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications Inc.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (3. Baskıdan Çeviri, Çeviri Editörü: S. Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (11. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yin, R. (1984). *Case study research: design and methods*. (3. Basım). California: Sage Publications.
- Zimmerer, Thomas W. & Norman M. Scarborough (1998). *Essentials of Entrepreneur ship and Small Business Management*. Second Edition, Prentice Hall, Inc

T.C.
SİVAS VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-92255297-605.01-23077631
Konu : Araştırma İzni (Muhammed ÖZDEN)

25.03.2021

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a)Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 19/03/2021 tarihli ve E-50704946-730.08.03-24864 sayılı yazısı.
b)Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21/01/2020 tarihli ve 81576613-10.06.02-E.1563890 sayılı 2020/2 no'lu genelgesi.
c)Valilik Makamının 24/12/2020 tarihli ve E.92255297-605.01-18432576 sayılı onayı.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Muhammed ÖZDEN, "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Harita Becerilerinin Öğretimine İlişkin görüşleri" konulu tez çalışması kapsamında, ilimiz merkezinde bulunan ortaokullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik araştırma çalışması yapmak istemektedir.

İlgi (a) yazı ekindeki çalışma; Valilik Makamının ilgi (c) onayı ile oluşturulan araştırma değerlendirme komisyonu tarafından incelenmiş olup çalışmanın, eğitim öğretimin aksatılmaması ve katılımcıların izni olmadan resim, video ve ses kayıtlarının alınmaması kaydıyla, ilimiz merkezinde bulunan ortaokullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulanmasında bir sakınca görülmemektedir.

Onaylarınıza arz ederim.

Fatih AYDIN
Müdür a.
Şube Müdürü

Ek: Araştırma Değerlendirme
Formu (1 sayfa)

OLUR
25.03.2021

Ebubekir Sıddık SAVAŞÇI
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

Lütfi DENİZ
Şef

Gözetim Elektronik İzni
25.03.2021

Değerli Öğretmenim, “ Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Harita Becerilerinin Öğretimine İlişkin Görüşleri “ yüksek lisans tez çalışması için değerli görüşlerinize başvurmak üzere hazırladığım yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorulara cevap vermenizi arzu eder bilime yapacağınız katkılar için teşekkürlerimi sunarım.

Arş.Gör. Muhammed Özden

Yüksek Lisans Öğrencisi

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. Cinsiyetiniz? ()Kadın () Erkek
2. Yaş aralığınız? () 21-30 () 31-41 () 41-51 () 51-60 () 61 ve üzeri
3. Mezun olduğunuz bölüm ya da anabilim dalı?.....
4.Lisans üstü eğitiminiz var mı? () Evet () Hayır
5. Meslekteki kıdem yılınız?.....
6.Kaç yıldır Sivas'ta görev yapmaktasınız?()1-4 () 5-8 () 9-12 () 12 ve üzeri

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Harita Becerilerinin Öğretimine İlişkin Görüşleri

- 1) 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında hangi harita becerileri yer almaktadır ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- 2) Harita becerilerinin öğretimi için programda öngörülen ders sayısının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz ?

.....
.....
.....
.....
.....

- 3) Harita becerilerinin öğretimi konusunda yaşadığınız problemler nelerdir ?

.....
.....
.....
.....
.....

- 4) Sosyal Bilgiler Öğretim programında yer alan konular harita becerilerinin öğretimi konusunda yeterli içeriğe sahip mi ?

.....
.....
.....
.....
.....

- 5) Harita becerilerinin öğretiminde hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz ?

.....
.....
.....
.....

- 6) Mekanı algılama becerisini öğrencilerde nasıl oluşturunuz ? Öğrencilerin bu beceriyi kazanıp kazanmadıklarını nasıl tespit ediyorsunuz ?

.....

.....

.....

.....

.....

- 7) Harita okuryazarlığı becerisini öğrencilere nasıl kazandırılıyorsunuz ?

.....

.....

.....

.....

.....

- 8) Konum analizi becerisini öğrencilere nasıl kazandırılıyorsunuz ve öğrencilerin bu beceriyi kazanıp kazanmadığını nasıl tespit ediyorsunuz ?

.....

.....

.....

.....

.....

- 9) Öğrencilerinizin harita becerilerini öğrenirken karşılaştıkları problemlerler nelerdir ?

.....

.....

.....

.....

E. B. 12.01.2020

.....

10) Etkili bir şekilde harita becerilerinin öğretimi için görüş ve önerileriniz nelerdir ?

.....

.....

.....

.....

.....

Ek. 2 Yarı yapılandırılmış görüşme formu

Değerli Öğretmenim, “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Harita Becerilerinin Öğretimine İlişkin Görüşleri“ yüksek lisans tez çalışması için değerli görüşlerinize başvurmak üzere hazırladığım yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorulara cevap vermenizi arzu eder; bilime yapacağınız katkılar için teşekkürlerimi sunarım. Görüş ve önerileriniz sadece bu çalışma kapsamında kullanılacaktır ve kimseyle paylaşılmayacaktır.

Muhammed Özden

Yüksek Lisans Öğrencisi

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. Cinsiyetiniz? ☐ Kadın ☐ Erkek
2. Yaş aralığınız? ☐ 21-30 ☐ 31-41 ☐ 41-51 ☐ 51-60 ☐ 61 ve üzeri
3. Mezun olduğunuz bölüm ya da anabilim dalı?
4. Lisans üstü eğitiminiz var mı? ☐ Evet ☐ Hayır
5. Meslekteki kıdem yılınız?

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Harita Becerilerinin Öğretimine İlişkin Görüşleri

1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında hangi harita becerileri yer almaktadır? Bu becerilerin yeterliği hakkında düşünceleriniz nelerdir?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. Harita becerilerinin öğretimi için Sosyal bilgiler öğretim programında programda ders saatinin yeterliğine ilişkin düşünceleriniz nelerdir??

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Bir öğretmen olarak ,harita becerilerinin öğretimi konusunda yaşadığınız problemler nelerdir ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki yer alan konuların, harita becerilerinin öğretimi konusunda yeterli içeriğe sahip olup olmamasına ilişkin görüşleriniz nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Harita becerilerinin öğretiminde hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz? Kullandığınız yöntem ve tekniklerin etkili ve verimli öğrenmeye katkısını nasıl değerlendirirsiniz?

.....

.....

.....

.....

.....

6. Mekanı algılama becerisini öğrencilerde nasıl oluşturunuz? Öğrencilerin bu beceriyi kazanıp kazanmadıklarını nasıl tespit ediyorsunuz ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Harita okuryazarlığı becerisini öğrencilere nasıl kazandırılıyorsunuz? Öğrencilerin bu beceriyi kazanıp kazanmadıklarını nasıl tespit ediyorsunuz ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. Konum analizi becerisini öğrencilere nasıl kazandırılıyorsunuz? ve öğrencilerin bu beceriyi kazanıp kazanmadığını nasıl tespit ediyorsunuz?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. Öğrencilerinizin harita becerilerini öğrenirken karşılaştıkları problemler nelerdir ?

.....

.....

.....

.....

.....

10. Etkili bir şekilde harita becerilerinin öğretimi için görüş ve önerileriniz nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

